

KROK

2014 3
ročník 11.

Kulturní Revue
Olomouckého Kraje

TÉMA ČÍSLA

OSOBNOSTI SPORTU

Z OBSAHU

NAPŘÍČ STALETÍMI SPORTU

LEGENDY, NEZLOMNÍ,
PŘEMOŽITELÉ...

MALÁ VELKÁ ŽENA M. H.

VAVŘÍN PRO CYKLISTU,
ČI CHODCE?

OLYMPIONIK ONDŘEJ BANK
MÍŘÍ ZA DALŠÍMI CÍLI

FREI HEIL – AŽ ŽIJE VOLNOST

TURNERSKÁ TĚLOCVIČNA
V OLOMOUCI

FOTBALOVÉ KLUBY NA
JESENICKU

JIŘÍ STÝSKAL A JEHO SEN

NAŠLA OLMOUC SVÉHO
FRANZE KAFKU?

FOTOGRAFICKÁ PŘÍLOHA

STANDA ČERNÝ:
STALKING SPORT

Úvodník

Vážení čtenáři, obsah třetího čísla revue může být pro kultury- a uměnímilovné čtenáře poněkud překvapivý. Pokud se však hlavní rubriky, tedy *Osobnosti sportu*, týká, netřeba se obávat pitvání korupčních afér, poměřování muskulatur ani přepočítávání branek, bodů či vteřin. Jistě mi dáte za pravdu, že jakákoliv fyzickou námahou zavánějící zátěž prospívá tělesné zdatnosti a odolnosti, z čehož pak může profitovat i duševní stránka. Aktivní sportování odvádí od přepjaté pozornosti vůči přísunu informací, jimiž se náš hardware alias šedá kůra mozková musí hodiny a hodiny, dennodenně, prodírat.

Jak mezi jinými napovídá příspěvek Michaely Kokojanové *Střelci a – nebo versus – kalokagathía?*, pro autory tohoto čísla je bytostně podstatná sportovcová ctnost a statečnost a jeho – mnohdy průkopnické – organizování aktivit v nejbližším okolí (mnohé z toho zaznívá v článcích o zrodu sportovních odvětví či sportovišť) a v neposlední řadě také přesvědčení sportovce o tom, že být soutěžit o body a věhlas, činím tak zejména proto, že se k této činnosti cítím být nějak předurčený, osudově, i za nepříjemných vnějších životních podmínek, připoutaný. Avšak dokáží zároveň o svém úsilí zasvěceně hovořit, inspirovat ostatní, být nápomocný ke štěstí druhých (zaměříme-li se zejména na příspěvky z oblasti sportu ve 20. a 21. století). „Příběh Marie Hanákové je fascinující i proto, že jde o myšlení či životní postoj jedince jisté doby, bouřlivého a šíleného 20. století – mám na mysli těžký život rodiny v meziválečném období, potom během války, následně za komunismu a v době konečně vytoužené svobody, ale také přicházejících zmatků a možností bez hranic, kdy už byla „naše hrdinka“ na všechno „stará“. Chci tím naznačit, že nejde pouze o sport, ale zároveň o jakousi výpověď životního osudu jedince na pozadí politických událostí, které jsou tam [uvnitř časopisu na s. 12–15 – pozn. red.] jen velmi nenápadně naznačeny. Působí to zároveň jako kontrast k dnešní mladé generaci a k současnému životu. Dnes nikdo ničemu neodolá a dopřeje si cokoli či chce všechno s minimem námahy a práce, bez pokory,“ doplňuje ke svému příspěvku *Malá velká žena Marie Hanáková* jeho autorka Veronika Hrbáčková.

Listování „sportovním“ KROKem si můžete zpestřit prostřednictvím fotopřílohy Standy Černého *Stalking sport* nebo rubriky *Varia*, kde jsme pro ty z vás, kteří by se s námi snad chtěli kvůli sportu rozžehnat, připravili příspěvky s filmovou, výtvarnou či folkloristickou tematikou.

Ve zdravém těle zdravý duch!

*Za redakci KROKu přeje příjemné čtení
Lukáš Neumann*

Na fotografii z ženského tenisového turnaje ITS Cup, pořádaného v Olomouci již od r. 2009, je vítězka z r. 2014 a rodačka z Prostějova Petra Cetkovská. Autorem snímku je přerovský fotograf Jiří Vojzola, jehož snímky jsou uveřejňovány v předních českých a světových sportovních magazínech.

KROK Kulturní revue
Olomouckého kraje

Vydává Vědecká knihovna v Olomouci

Ročník 11., číslo 3,
vychází čtyřikrát ročně

Vedoucí redaktor:
Mgr. Lukáš Neumann, Ph.D.

Odpovědná redaktorka:
Mgr. Olga Chmelíčková

Redakční rada:
RNDr. Jitka Holásková
Mgr. Miloš Korhoň
Mgr. Nela Kvapilová
PhDr. Jindřich Garcie
RNDr. Lenka Prucková
Mgr. Hana Jakubková
PhDr. Marie Dokoupilová
Mgr. Lubor Maloň
Mgr. Miluše Berková

Adresa vydavatele a redakce:
Vědecká knihovna v Olomouci
Bezučova 3,779 11 Olomouc

tél.: 585 205 311
fax: 585 225 774

e-mail: redakce@vkol.cz

internet: www.vkol.cz/krok

facebook: <https://www.facebook.com/kulturnirevue>

IČO: 100625

Grafická úprava:
Jan Krátký

Předtisková příprava:
Martin Navrátil

Tisk:
Booksprint s. r. o.
I. P. Pavlova 52, 771 11 Olomouc

ISSN:
1214-6420 (tištěná verze)
1214-648X (elektronická verze)

Registrace:
MK ČRE 6450

Uzávěrka čísla:
1. září 2014

OBSAH

Úvodník: Lukáš Neumann

TÉMA ČÍSLA: OSOBNOSTI SPORTU

Sport jako měřítko (Bohumír Kolář)	2
František Venclovský, první československý přemožitel kanálu La Manche (Šárka Krákorová Pajúrková)	3
Horolezecká legenda Jan Červinka (Vladimíra Krejčí)	7
Malá velká žena Marie Hanáková (Veronika Hrbáčková)	12
Nezlomná víra navzdory – rozhovor se sportovním střelcem Vladimírem Marčanem (L. Neumann)	16
Řekyně z Olomouce vozí na Hanou zlato (Ivan Hlavatý)	21
Zdravotní problémy jej nezastavily, nezlomný Ondřej Bank míří za dalšími cíli (Zuzana Kvapilová)	23
Střelci a – nebo versus – kalokagathíá? (Michaela Kokojanová)	28
Příběh putovního poháru Makabi (Marie Dokoupilová)	31
Vavřín pro cyklistu, či chodce? (M. Kokojanová)	34
Ve zdravém těle zdravý duch! Prerovský sport do roku 1914 (Petr Sehnálek)	36
Zrod českých fotbalových klubů na Jesenicku v letech 1945–1948 (Pavel Macháček) ..	40
Turnerská tělocvična v Olomouci (Robert Šrek)	45
Frei Heil - Ať žije volnost. Dělnický sportovní klub ATUS v Hlubočkách (Marek Bohuš)	49

FOTOGRAFICKÁ PŘÍLOHA

Standa Černý: Stalking sport (2011–2014)	51
--	----

VARIA

Jiří Stýskal – zakladatel divadelních studií v Olomouci – a jeho sen (Jan Dvořák)	54
Jedenáct spontánních umělců z Olomouckého kraje (III.) (Pavel Konečný)	57
Hagnózek z Hnojic – to není jen folklor na jevištích (I. Hlavatý)	60
Kulturní americký režisér Edgar Georg Ulmer je olomouckým rodákem (Michal Peprník)	63

KULTURNÍ ITINERÁŘ

Rukověť návštěvníka kulturních událostí (září 2014 – prosinec 2014)	67
---	----

Sport jako měřítko

Bohumír Kolář

O sportu se obvykle mluví až na konci. Někteří z nás to chápou ve smyslu „to nejlepší až na konec“, jiní jako doušku, bez níž se obejdou všichni, kteří berou život vážně. Ty otevřené nůžky pro odlišné zaujetí sportem nás provázejí od nepaměti... Blíže měli ke sportu duše bojovné, fanoušci se sklonem k pevným zásadám, nadšenci pro pravdu, stoupenci přímočarých úvah. Týkalo se to především sportů kolektivních, v nichž nevitězil ani Petr, ani Pavel, ale buď my, nebo oni. Nekorunovaným králem takových sportů byl fotbal! Dýchali jsme jím, stříleli penalty, zahrávali trestné kopy, kopali rohy, pískali ofsajdy a hlavně – stříleli branky. Jak odlišné byly výsledky 1:0 a 0:1? Jako slunný den a temná bezměsíčná noc.

Tak jsem dobu svého dětství vnímal a prožíval v Prostějově ve specifických kulisách druhé světové války a krátkou dobu po ní a vyplňoval ji pravidelnými návštěvami ligových zápasů na hřišti SK Prostějov nedaleko říčky Hloučely za železniční tratí vedoucí do Kostelce na Hané. Prostějov byl tehdy v nejvyšší lize a na uvalčované ne-travnaté ploše měřilo jeho mužstvo své síly s pražskou Slávií, Spartou, Kladnem, Plzní, Židenicemi a dalšími týmy, jejichž hostování v Prostějově končilo nadšenými ovacemi vítězných domácích „kopálistů“. Slabost fandovství je v absolutizaci schopností těch, jimž držíme palce. Tehdejší prostějovská fotbalová jedenáctka byl stabilizovaný tým, jehož sestava byla prakticky neměnná: Šrám – Němeček – Omachlík – Milkin – Kýr – Juříček – Kula – Pavelka – Melka – Kastl a Drozd. Každého hráče jsme rozlišovali podle jeho postavení v bitevním poli. Všechno bylo v té naprosto nejisté válečné a proměnné poválečné době jakoby věčné, tedy konsolidované a logické. Do prostějovské fotbalové elity se nám snad pletl jedině Josef Bican, kterého chtěl kvůli jeho narození ve Vídni i Hitler poněmčít. Ale on se poněmčít nedal, a tak hrdost ve svou dokonalost a férovost u nikoho neztratil

a ani v nejmenším nezviklal... Nejpopulárnějšími našimi prostějovskými vzory byli brankař Šrám, centrhalv Kýr a centrforvard Melka, ale ani Kula na pravém křídle nebyl k zahození...

Jako dvanáctiletí kluci jsme se se svými sportovními idoly ztotožňovali. Především tím, že jsme je při fotbalu napodobovali. Hráli jsme tehdy jako oni systémem jeden brankař, dva beci (obránci), tři záložníci a pět útočníků. Jejich jmény jsme se dokonce oslovovali. Vnímali jsme je jako symboly, takže nikdy nešlo jen o nás samotné, ale i o jejich prestiž. Hráli jsme na ulici, v parku, častěji s hadrovou puckou než s míčem vyplněným napumpovanou duší. Za války byly největším problémem boty – chodívalo se ve dřevácích. Branku vymezovaly kupky přebytečného oblečení; když bylo málo hráčů, hrávalo se běžně jen na jednu branku. Nic ale nemohlo zabránit tomu, abychom hráli. Tím nejdůležitějším byl osobní výkon. Jen ten mohl být doceněn...

Téměř o všem rozhodovalo bezprostřední poznání, vlastní zkušenost, očividný příklad a jeho přesvědčivost a bezprostřednost. Možná právě koncentrované úsilí byla okolnost, která tehdy ovlivňovala náš život... Všechny lidské kontakty měly člověčí rozměr i vzdálenost... Důležité bylo hlavně to, kam se dalo dojít pěšky nebo dojet na kole... Blízké bylo, jen co jsme uměli pojmenovat, identifikovat: hospoda U Černoušků, papírnictví u Adámků, holič Jindrák, Vojáčkova lékárna U černého orla, ředitel školy Janoušek, kmotr Alois Schytil, les zvaný Prerátsko nad Seloutkami, Karlův most nad Roháčkovým mlýnem, řezník Jansa odvedle...

Pokud se vrátíme k úvodnímu zobrazení našeho dávného a bezděčného vnímání obdivu ke sportovní dokonalosti a hrdosti, zjistíme, že se svět proměnil, že ho ovládá jiné klima, že má odlišný charakter a že potřebuje, abychom ho nenechali ničemu problémovému napospas.

František Venclovský, první československý přemožitel kanálu La Manche

Šárka Krákorová Pajůrková

Čas od času přinášejí média informaci o tom, že ten nebo onen plavec se pokusil přeplavat či zdárně přeplaval kanál La Manche. Kolik pozornosti věnujeme takové informaci a co si z ní vlastně pamatujeme? Většinou téměř nic. Je pro nás ještě něčím zajímavá? Určitě oceníme odvahu, profesionalitu, vytrvalost sportovců, ale jejich jména si pravděpodobně nezapamatujeme. Proč? Protože dnešní svět je informacemi přehlcen. V každém okamžiku se někde něco důležitého děje a média nás o tom informují. Jsme přesyceni zprávami a velkou část z nich okamžitě zapomínáme. Pamatujeme si jen to, co je pro nás podstatné, co nás zaujalo, uchvátilo, ohromilo. Proto si většinou vybavíme *prvního* kosmonauta, *první* českou superstar nebo také našeho *prvního* přemožitele kanálu La Manche, kterým byl vytrvalostní plavec František Venclovský.

Cesta Františka Venclovského k vytrvalostnímu plavání nebyla přímočará. Na počátku své sportovní kariéry o plavání, natož o zdolání kanálu La Manche, neuvažoval. Obojí přišlo náhodně a postupně, jak už to v životě bývá.

František Venclovský se narodil 25. dubna 1932 v Lipníku nad Bečvou. V dětství prošel těžkou životní zkouškou, ze sedmi sourozenců mu zůstal naživu jen jeden. Navíc v roce 1945 mu zemřel otec a maminka přišla v důsledku šedého zákalu o zrak. To způsobilo, že se upnul ke sportu a ten se přirozeně stal smyslem jeho života. Měl rád vrh koulí, hod granátem a oštěpem, avšak nejvíce ho naplňoval box. Výborné podmínky pro rozvoj svých sportovních zálib našel v Přerově jako voják z povolání.

Svého prvního většího soutěžního úspěchu v boxu dosáhl již ve dvaceti letech, když ve II. třídě v polotěžké váze se

na konci roku 1952 stal přeborníkem Olomouckého kraje. O tři roky později, v roce 1955, se umístil v rohování v polotěžké váze do 81 kg na prvním místě a získal titul armádního přeborníka. Ve stejném roce se zúčastnil také přeborů letectva, na nichž si vybojoval v boxu druhou cenu a v roce 1956 se již stal na stejných závodech a ve stejné disciplíně přeborníkem. A začal snít o možné účasti na olympijských hrách v Římě. Tvrdě trénoval, protože věděl, že bez tréninkové dřiny by úspěchu dosáhnout nemohl.

Říká se „člověk mění, život mění“. A tak tomu bylo i v případě Františka Venclovského, nadějného mladého boxera. V roce 1957 se při gymnastickém tréninku velmi těžce zranil. Při přeskoku švédské bedny dopadl tak nešťastně, že zůstal na zemi bezvládný s poraněnou krční páteří. Ochrl na půl těla. Během jednoho okamžiku se mu změnil svět, změnil se jeho životní priority a cíle. Už mu nešlo o olympiádu, ale o to postavit se na vlastní nohy a moci opět chodit. Čekal ho rok v sádrovém lůžku ve Fakultní nemocnici v Hradci Králové a prognóza, že bude invalidou. Venclovský ji však odmítal přijmout, nikdy se přeci nevzdával. Bylo mu pětadvacet a cítil, že život má teprve před sebou, že musí bojovat. A bojoval. Dokázal se vrátit zpět do života, pomalu začal trénovat chůzi. Často rehabilitoval v bazénu, našel zálibu ve vodě. Postupně se vracel k vrhu koulí, hodu granátem a diskem, jen od boxu musel v důsledku svého zranění ustoupit, neboť nechtěl riskovat možnost opětovného poranění. Po čase se mohl vrátit i k pravidelné účasti na útvarových přeborech.

V roce 1962 se František Venclovský potkal se skupinou olomouckých otužilců, kteří poprvé na Bečvě předvedli

František Venclovský v ledové vodě. Ze sbírek Muzea Komenského v Přerově.

Přerovanům plavbu v ledové vodě. Bylo to něco nového a nevídaného. Venclovského jejich výkon zaujal natolik, že neváhal od nich získat informace o jejich způsobu tréninku. Zajímalo ho postup od samého začátku – a olomoučtí otužilci jej netajili. Tak mezi nimi poznal MUDr. Mojmir Mohapla, se kterým se záhy spřátelil. Venclovský otužileckou metodu tréninku přijal za svou, začal trénovat a po šesti týdnech se odvážil vstoupit do ledové Bečvy a přeplaval ji. Zimní plavání ho uchvátilo. Společně s doktorem Mohaplem dali dohromady oddíl otužilců. Plavání ve studené vodě brali jako všestranné otužování, pomáhající k udržení dobrého a pevného zdraví. Trénovali po celý rok. Plavali na Punkvě, na Vltavě mezi Prahou a Vraným, na Lipně, na Labi, na Metuji i jinde. A získávali ocenění. Pořádali také řadu exhibičních vystoupení, mezi jinými i v Olomouci a v Přerově.

Sbírka diplomů z nejrůznějších závodů, řada čestných uznání, medailí i plaket, blahopřání, fotografie z akcí a pamětní listy, které František Venclovský během své sportovní kariéry obdržel, jsou uloženy v Muzeu Komenského v Přerově. Vypovídají o ohromném rozsahu a šíři jeho sportovní činnosti. Jsou důkazem jeho silné vůle a sportovní vytrvalosti. Vytrvalost v tréninku a odvaha k plavbě i za těch nejtěžších podmínek mu byly vlastní. Měl rád dlouhé tratě, při nichž mohl čerpat ze své obrovské vůle. Ledová voda mu vyhovovala, byl na ni perfektně připraven.

Na konci roku 1964 František Venclovský požádal nejvyšší tělovýchovný orgán, ÚV ČSTV v Praze, o podporu ve snaze dostat se po vyřízení formalit do Francie a odtud moci přeplavat jako první Čechoslovák kanál La Manche. Troufal si na něj, cítil, že je dostatečně připraven úspěšně jej přeplavat. Avšak státní orgány neměly o plavbu Venclovského zájem. Zájem o něj projevila televize. Režisér Josef Valchář v roce 1969 natočil o Venclovském medailonek. Státisíce televizních diváků se tak seznámily s jeho životním příběhem, od zápasu na klinice v Hradci Králové až po touhu přeplavat kanál La Manche. František Venclovský se díky této reportáži stal zřejmě nejznámějším československým plavcem-vytrvalcem. A ozvaly se Přerovské strojírně, že jsou ochotny spolu s podnikem zahraničního obchodu Pragoinvest jeho cestu a plavbu devizově krýt. A tak se v roce 1970 otužilec František Venclovský konečně mohl vydat do Anglie, aby zdolal trasu Dover–Calais. V té chvíli (a ani nikdy předtím) nezapochoyboval, že by přes kanál La Manche nepřeploval, třebaže do té doby u moře nikdy nebyl a své první setkání s ním měl teprve před sebou. Avšak nešlo již o soukromou akci jednoho otužilce. Jeho plavba byla chápána jako reprezentace Československa, státu, který nemá ani kousek hranice s mořem.

Odlet do Anglie byl stanoven na pátek 28. srpna 1970. František Venclovský předpokládal, že s ním pojedou jeho přítel a lékař v jedné osobě MUDr. Mojmir Mohapl, avšak pro nedostatek deviz to nebylo možné. Na cestu se tak vydal pouze s kameramanem Čs. televize Pavlem Křížkem a tlumočnickem Jaroslavem Valáškem z Přerovských strojíren.

František Venclovský se zpěvákem Pavlem Novákem, 1968.
Ze sbírek Muzea Komenského v Přerově.

Po přeletu a ubytování v hotelu Shannon začal Venclovský trénovat v moři. Voda byla zprvu teplá, a kdyby to šlo, Venclovský by se na plavbu vydal ihned. Jenže plavba se nemohla uskutečnit bez lodního doprovodu a rozhodčího. Navíc v následujících dnech se citelně ochladilo a moře rozbourilo. Čekat, až se počasí zlepší, Venclovský kvůli finančním prostředkům nemohl, a proto se v neděli 6. září 1970 rozhodl plavat. Toto rozhodnutí však nebylo šťastné. Venclovský doplatil na svou nezkušenost a především na citelný nedostatek peněz. Na start do Francie plul na laciné lodi. Neklidná mořská hladina loď pořádně rozhoupala, dostavila se mořská nemoc. Venclovský tuto situaci popsal v knize *La Manche – můj osud* takto: „Tělo si nemůže zvyknout na to

strašné houpaní. Svět se začíná se mnou točit a všechno kolem vyvádí podivnosti. Odpočívám v podpalubí. Tohle mi ještě scházelo. Netušil jsem, že to bude tak zlé. Žádné poučení není dostatečně varující. Jedině vlastní zkušenost, a ta pak bývá nemilosrdná.“ Po přistání na francouzském pobřeží Venclovský musel chvíli odpočívat, aby se z plavby vzpamatoval. Převaha lodí a mořská nemoc nepochybně ovlivnily jeho následný sportovní výkon.

František Venclovský začal plavat ještě toho dne v jedenáct hodin. Zprvu šlo všechno dobře, jenže postupně Venclovskému začala vnikat pod brýle slaná mořská voda a následně se vzeprél jeho žaludek přijímat jakoukoli stravu, včetně tekutin. K tomu se přidaly mořské vlny, takže Venclovskému začaly ubývat síly. Asi šest kilometrů před cílem dal rozhodčí pokyn vyčerpaného Venclovského vytáhnout z vody na palubu doprovodné lodi. Pokus přeplavat kanál La Manche se nezdařil, ale Venclovský se nevzdal. Již po třech dnech prohlásil, že se sem vrátí a kanál překoná.

Po návratu domů se plavec začlenil do všedního života a opět se účastnil řady tradičních sportovních akcí. Vojenský útvar, v němž Venclovský pracoval, obdržel dopis od Přerovských strojírů s poděkováním za jeho reprezentaci a hlavně s příslibem umožnit plavci druhý pokus přeplavat kanál La Manche v následujícím roce. Byl to impuls, který Venclovskému dodal další energii. Navíc po odvysílání televizního dokumentu *Porazený vítěz* přicházely stovky dopisů z různých konců republiky. Režisér Josef Valchář dokázal vytvořit o hrdinské plavbě reportáž, na jejímž konci je sice prohra, ale současně také víra ve Venclovského, že jednou to dokáže.

Venclovskému také velmi pomohla armáda, když jej v květnu roku 1971 vyslala na Balt, aby podruhé ve svém životě vyzkoušel moře. Tři týdny, čtyři hodiny každý den, měl plavec možnost trénovat v polském moři. Svou přípravu bral zodpovědně, takže na sobě tvrdě pracoval a zároveň žil zcela ponořen do příprav na odlet do Anglie. Věděl, že to nebude jednoduché, hlavním problémem byly znovu finanční prostředky. A Venclovský se opět nevzdával. Řešení se dostavilo nečekaně: z ministerstva národní obrany

obdržel zprávu, že mu přiděluji devizové prostředky pro pobyt na celý měsíc. A tak společně s ním 27. července 1971 odletěl nejen kameraman Pavel Křížek, ale také televizní režisér Josef Valchář.

Na plavbu se Venclovský vydal v pátek 30. července 1971 po půlnoci. Na start v tutéž dobu na francouzské straně již čekalo dalších třicet pět plavců. Venclovský plaval svým stylem, rytmicky, vyrovnaně. Plaval dlouhé hodiny v noční tmě a těšil se na východ slunce. Dařilo se mu také jíst, dodávat tělu potřebné kalorie. Voda v moři byla teplá 16 °C a vzduch nad hladinou 21 °C. Po patnácti hodinách a dvaceti šesti minutách Venclovský dosáhl doverských břehů s nádherným pocitem, že to dokázal. A díky televizi se o jeho úspěchu dověděly miliony jejích diváků. František Venclovský splnil svůj úkol a jako první Čechoslovák překonal kanál La Manche.

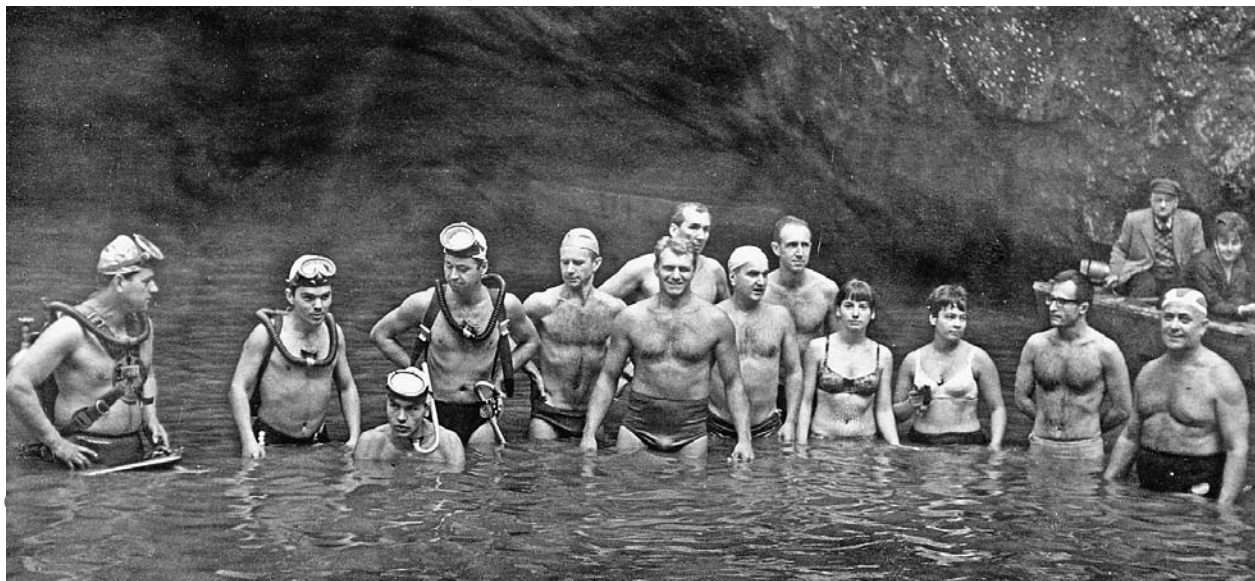
Odlet z Londýna měl Venclovský naplánován na úterý 3. srpna 1971. Po příletu do Prahy obdržel od ÚV ČSTV čestný titul mistr sportu. Město Přerov svého občana přivítalo 5. srpna. Venclovského popularita neobyčejně vzrostla a jeho účast přidávala akcím ledových mužů na lesku. Venclovský však vedl běžný sportovní život, který občas zpestřil besedou o svém zdolání kanálu La Manche. Mnozí zimní plavci v něm spatřovali svůj vzor. Venclovský přitahoval

i diváky. Lidé ho chtěli vidět na vlastní oči, plavci si s ním chtěli poměřit své síly. V roce 1976 obdržel od Československého svazu tělesné výchovy další čestný titul – zasloužilý mistr sportu – za vynikající sportovní výkony a mimořádné úspěchy, kterými proslavil československou tělesnou výchovu. Jeho sportovní kariéra tím však nekončila. František Venclovský se nadále věnoval zimnímu plavání a exhibicím. V roce 1989 podnikl společně s dalším přemožitelem kanálu La Manche Janem Novákem cestu na Sibiř, aby zde zaplavali štafetu ve studených vodách Angary. V následujícím roce se sem oba vrátili přeplavat jezero Bajkal. Tyto náročné sibiřské plavby však zůstaly sportovní veřejností jakoby opomenuty. Ale město Přerov na svého dlouholetého reprezentanta nezapomnělo. V listopadu roku 1996 udělilo Františku Venclovskému Cenu města Přerova, medaili J. A. Komenského, za vynikající celoživotní sportovní úspěchy a reprezentaci města. Venclovský se z ní ale dlouho netěšil. Na následky embolie zemřel 13. prosince 1996.

Šárka Krákorová Pajůrková (*1975) je absolventkou oborů historie–muzeologie na Filozoficko-přírodovědecké fakultě Slezské univerzity v Opavě. Od roku 1999 pracuje v Muzeu Komenského v Přerově.

krakorova@prerovmuzeum.cz

Otužilci na Punkvě, uprostřed František Venclovský, 1966. Ze sbírek Muzea Komenského v Přerově.

Horolezecká legenda

Jan Červinka

Vladimíra Krejčí

Za žijící legendu označují horolezci opavského rodáka a někdejšího obyvatele Olomouce Jana Červinku. Československý reprezentant v horolezectví byl přímým účastníkem zlaté éry expedičního dobývání hor. Úspěšná kariéra zasloužilého mistra sportu trvala tři čtvrtě století. Účastnil se národních expedic na Kavkaz, do Hindúkuše i Himálaje, spolu s kamarády-spolulezci zdolával nikdy nepokorené vrcholy. Dnes žije ve Vrchlabí a milovanému sportu se stále ještě rekreačně věnuje.

Jan Červinka se narodil v roce 1930 v Opavě. Když mu byly dva roky, rodina přesídlila do Olomouce. První horolezecké zkušenosti získal na skalách v Hlubočkách nad řekou Bystričkou a na konci 40. let na Rabštejně v Jeseníkách. V nejvyšších moravsko-slezských horách také pracoval – působil na Kurzovní chatě a na Barborce pod Pradědem. „Těžkou fyzickou práci vždy považoval za součást tréninku. Na zádech vynášel koks z Koutů nad Desnou na Švýcárnu, pomáhal s výsadbou stromků na lesní brigádě ve Vernířovicích. Když se stavěla lanovka na Červenohorském sedle, vozil beton,“ líčí Magda Zmrhalová, botanička Vlastivědného muzea v Šumperku a horolezčova přítelkyně.

V počátcích Červinkovy horolezecké éry byl jeho oblíbeným tréninkovým terénem Rabštejn. Na setkání na zřícenině středověkého hradu vzpomíná horolezec Otakar Srovnal: „Nocovali jsme tam někdy na jaře 1958. Bylo šest hodin ráno a najednou jsem slyšel hlas, který volal, ať vstaneme a jdeme lézt. A kdesi nahoře nad námi jsme uslyšeli cinkání skob a karabin. Byl to Honza Červinka, který přijel z Ovčárny, část cesty na kole, část pěšky. Vyburcoval nás a pak to byla honička po skalách. Vždycky měl spoustu energie a ta mu zůstala dodnes.“ V mládí Červinka stíhal

při zaměstnání a lezení po horách ještě vystudovat šumperskou průmyslovou školu. Šumperku vděčí také za seznámení s životní družkou Věrou Pátkovou. V roce 1961 mladá rodina přesídlila z Jeseníků do Olomouce a o osm let později do Vrchlabí.

Členem reprezentačního týmu československých horolezců se Červinka stal už v roce 1950, kdy mu bylo pouhých dvacet let. „Jeho vstup mezi horolezeckou elitu spadá do časů, kdy horolezci z různých zemí začali dobývat dosud nezdolané vrcholy po celém světě. Zúčastnil se slavných výprav, které byly důležitou součástí toho, co dnes můžeme nazvat zlatým věkem expedičního dobývání hor národními týmy,“ uvádí Juliet D. Golden, americká publicistka a Červinkova životopiskyně.

Cesty do vzdálených exotických zemí tehdy představovaly skutečný i snový únik ze života v totalitní společnosti. První roky po druhé světové válce byly pro horolezectví obdobím odvážných a objevných výprav do neznáma. Mnoho odlehlých horských oblastí nebylo dosud prozkoumáno ani zmapováno, takže při přípravě expedic horolezci skládali mozaiku informací z jednotlivých dílků, které pracně sháněli u zahraničních kolegů a z odborných časopisů, v nichž vycházely zprávy o jednotlivých výstupech. Čechoslováci museli překonávat zvláště obtížné překážky. Žili za železnou oponou a neměli volný přístup k informacím, možnosti cestovat byly omezené, v zemi panovala cenzura. „I přes tato omezení přispěli k rozšiřování znalostí o nejvyšších vrcholech světa,“ zdůrazňuje Golden.

Vládnoucí režim expedice podporoval, spatřoval v nich možnost propagace komunismu v mezinárodním měřítku. Horolezci díky tomu mohli navazovat kontakty se špičkami oboru v zahraničí. V Alpách trénovali

Argentina, na vrcholu Ojos del Salado, r. 2000. Foto: Jan Červinka.

s Raymondem Lambertem, který se jako první člověk na světě dostal do výšky 237 metrů pod vrchol Everestu. V roce 1958 se na Kavkaze setkali se sirem Johnem Hunttem, vedoucím úspěšné britské expedice na Everest. Trénovali také na Kavkaze. Pohybovat se tam však mohli jen ve skupinách a s ruským doprovodem. Výpravy byly náročné nejen pro horolezce, ale i pro jejich rodiny. V roce 1973, kdy vyrazila československá expedice na Makalu, byla Červinkova manželka v sedmém měsíci těhotenství. Druhorozená dcera přišla na svět dva měsíce po odjezdu. Členové expedice jí vymysleli přezdívku Miss Makalu. Otec děvčátko spatřil, až když mu byly čtyři měsíce. „Expediční horolezectví, jaké provozovali Čechoslováci v 60. a 70. letech, znamenalo vlastně jakési obléhání vrcholu, na který se chystali vystoupit. Předsunuté skupiny spolu s šerpy prorážely cesty, budovaly soustavu táborů podél trasy a zajišťovaly hladký přísun zásob, které pak použili horolezci vybraní k pokusu dobýt vrchol,“ líčí Golden.

Úspěch výpravy závisel na úsilí celého týmu, v němž panovala téměř vojenská hierarchie a disciplína. Zájmy jednotlivých členů expedice se musely podřídit kolektivnímu přístupu.

K horolezectví se bohužel vážou také neštěstí. Pohyb na hranici zóny smrti, kde lidské tělo kolabuje z nedostatku kyslíku a z nízké teploty, vážně ohrožoval život horolezců i dalších členů expedice. Nepostradatelnými členy výprav byli lékaři, kteří si museli poradit s horskou nemocí, zápalou plic, vyčerpáním, omrzlinami, zlomeninami, otřesy mozku i závažnějšími stavy, jako bylo například poranění páteře po pádu.

Červinka se ocitl v ohrožení života v roce 1967 po úspěšném dosažení vrcholu Tirič Mír v Pákistánu, když doprovázel legendárního fotografa a horolezce Viléma Heckela na Dir Zom. Cestou zpět si nedopřál potřebnou přestávku na aklimatizaci a kvůli extrémnímu vyčerpání ho stihl život ohrožující pneumotorax, tedy selhání plic. Život mu zachránil lékař výpravy, pneumolog Zdeněk Vlč z ostravské nemocnice. Jedním z nejtragičtějších v dějinách československého horolezectví byl rok 1970, kdy na Huascaránu zahynuli při zemětřesení všichni členové výpravy. Mezi čtrnácti oběťmi byli i Červinkovi přátelé včetně Viléma Heckela. Červinka do Peru nejel kvůli jiné výpravě. Ačkoliv expedice na Haramoš byla nakonec neúspěšná, zachránila mu život. Smutná událost poznamenala také výpravu na Makalu o tři roky později. Horolezec Jan Kounický po selhání kyslíkového přístroje upadl a utrpěl závažná poranění páteře a míchy, kterým o pár dní později podlehl. Navzdory dramatickým pokusům o záchranu se jeho druhům nepodařilo snést zraněného včas dolů do bezpečí. Makalu si pak vyžádala ještě jednu českou oběť. Bylo to při výpravě v roce 1976, které se účastnil také Červinka. Horu Čechoslováci zdolali, ale Karel Schubert zemřel při sestupu.

„Vrcholy se tehdy dobývaly ve velice náročných podmínkách, naprosto nesrovnatelných s těmi dnešními. Nestálo být jen horolezec. Červinka pomáhal fotografům,

nosil jejich těžké vybavení, řídil a opravoval auta. Ke všemu se dovedl postavit;“ líčí Srovnal, jenž se v roce 1979 účastnil spolu s Červinkou výpravy na Severní Manáslu v Nepálu. Českoslovenští horolezci tehdy byli první, kdo vrchol vysoký 7157 metrů pokořil. „Poslední stan jsme měli ve výšce 6008 metrů. Byl to obyčejný stan ze šustákoviny. Zabaleni sněhem, nalepení jeden na druhého nemohli jsme spát. Aby nám noc před výstupem utekla, hráli jsme karty. Druhý den jsme dosáhli vrcholu. Když jsme sestupovali dolů, na strmém svahu mi ujely nohy. Červinka skočil do trhliny a podržel mě;“ vzpomíná spolulezec na vypjatou situaci a dodává: „V roce 1965 se Červinka stal zasloužilým mistrem sportu. Ale i kdyby ten titul neměl, všichni o něm vědí, co dokázal. Nejvíc si na něm cením toho, že na rozdíl od mnohých jiných prokázal týmového ducha. Uměl zabrat i pomoci. Spousta horolezců mu vděčí za to, že se ve zdraví vrátili domů.“

„Sovětská státní vyznamenání jsem vrátil na protest proti srpnové okupaci;“ vzpomíná zasloužilý mistr sportu

Desítky prvovýstupů na nejvyšší hory světa má za sebou horolezec Jan Červinka. O svých úspěších povětšinou skromně mlčí. Přesto však na požádání ochotně věnuje svůj čas lidem, kteří mají chuť naslouchat.

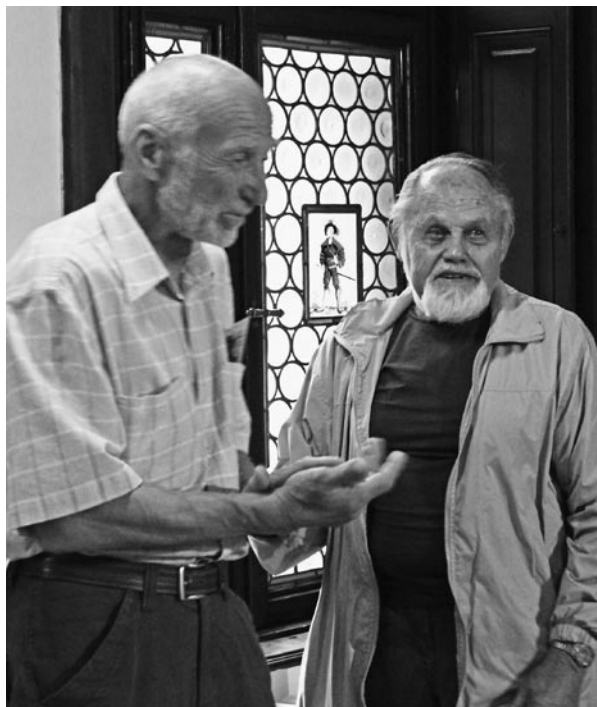
Pane Červinko, v roce 1965 jste se stal členem vůbec první československé expedice do mimoevropských velehor. Jak se vám podařilo dostat se mezi horolezeckou elitu?

„Moje expediční lezení začalo tím, že jsem byl v 50. letech přijat do tehdy vytvořeného reprezentačního družstva. První velká expedice byla do Afghánistánu. Získal jsem v ní jen místo třetího náhradníka, ale nakonec jsem stejně jel. Expedici totiž spolufinancoval Československý krátký film a chtěli tam mít svého kameramana i horolezecké zajištění. První a druhý náhradník odmítli dělat tak podřadnou práci. Já byl pro všemi deseti. Kamera s vybavením vážila dvanáct

kilogramů. Nikdo mi s ní nepomohl, nebylo snadné ji nosit. Ale dostal jsem se, kam jsem chtěl. Za celou dobu jsme slezli 17 dosud nepokořených vrcholů. A vznikl čtyřicetiminutový snímek *Kam pták nedoletí*, který v roce 1966 získal cenu na festivalu filmů o horách v Trentu.“

Afghánistán je dodnes exotickou a pro návštěvníky nebezpečnou zemí. Jak přijala československé horolezce v polovině šedesátých let?

„S touto expedicí mám spojenou tragikomickou příhodu. Do Kábulu jsme přiletěli letadlem československých aerolinií. Na palubě jsme byli jen my, horolezci, a personál.

Jan Červinka se spolulezcem Otakarem Srovnalem na snímku z výstavy Okamžiky z historie československého expedičního lezečství ve Vlastivědném muzeu v Šumperku. Foto: A. Kulhaj.

Na letišti nás překvapilo množství lidí. Mysleli jsme si, že nás vítají, ale oni jen čekali na zesnulého příbuzného, jehož tělo naše letadlo přepravovalo.“

Mohli jste se v Afghánistánu volně pohybovat? Neměli jste problém dopravit se k pohoří Hindúkuš, které bylo cílem vaší expedice?

„V zemi vládl král, o všem rozhodoval guvernér a kmenoví vůdci. Dvacet devět dní jsme čekali na povolení k cestě do hor. V Kábulu našťástí byla česká nemocnice a ošetrovatelka, která chodila ke králi, nám vyprosila povolení. Jako doprovod jsme dostali vojáky v uniformách po Němcích, kteří chodili bosí a místo zbraní nosili klacky.“

Pro běžného člověka bylo za minulého režimu obtížné vycestovat do nesocialistické ciziny. Měli to horolezci o něco snazší?

„Příbuzní z otcovy strany žili v západním Německu, takže jsem měl problémy s prověrkami. Vedoucí expedice

Pochod po ledovci na hoře Chan Tengri v pohoří Ťan-šan. Foto: Jan Červinka.

to ale vždycky nějak zařídil. První žádost o výjezdní doložku jsem vyplňoval v roce 1955, když jsme jeli do Francie. Na dokladu museli být podepsaní tři lidé, kteří za žadatele ručili, že se vrátí. Pracoval jsem tenkrát na Barborce, a když jsem dostal formulář, seděl tam zrovna strážmistr z Karlovy Studánky. Byl jsem nesmírně otrávený, došlo mi totiž, že mě ven nepustí. Řekl jsem to před tím náčelníkem, ale on mě vehementně přesvědčoval, že to tak není. Já na to: „Tak pane strážmistře, píšu vás na první místo, že za mě ručíte.“ A jel jsem!“

Jako horolezec jste obdržel mimo jiné i vysoká sovětská státní vyznamenání. Pyšníte se jimi dodnes?

„Ukázat vám je nemohu, protože je už dávno nemám. Se spolulezcem Vlastimilem Šmidou jsme je vrátili na protest proti okupaci Československa v roce 1968.“

Ve své době to muselo být nesmírně statečné a odvážné gesto. Nemstil se vám režim?

„Případným nepříjemným následkům jsem se vyhnul tím, že jsem se v roce 1969 přestěhoval s rodinou do Vrchlabí, kam za námi zřejmě neposlali naše kádrové materiály. Nový zaměstnavatel proto nevěděl, co jsem zač.“

V určité době komunisté vyvíjeli tlak na známé osobnosti, aby je přemluvili ke vstupu do KSČ. Stal jste se straníkem?

„Ani já, ani manželka jsme u komunistů nebyli, což nám v zaměstnání přinášelo četné problémy. Ještě větší měl kamarád Šmida. Probírali jsme spolu, co uděláme, pokud nás budou lákat do strany. Dospěli jsme k závěru, že bychom tam vstoupili pouze v případě, kdyby nám pohrozili kriminálem. Ale vydrželi jsme to a nikdy jsme se ke komunistům nedali.“

Vzpomenete si na politické prověrky, které se odehrávaly na počátku normalizace?

„Zažil jsem je ve Vrchlabí. Na otázku, co soudím o vstupu vojsk Varšavské smlouvy, jsem komisi odpověděl,

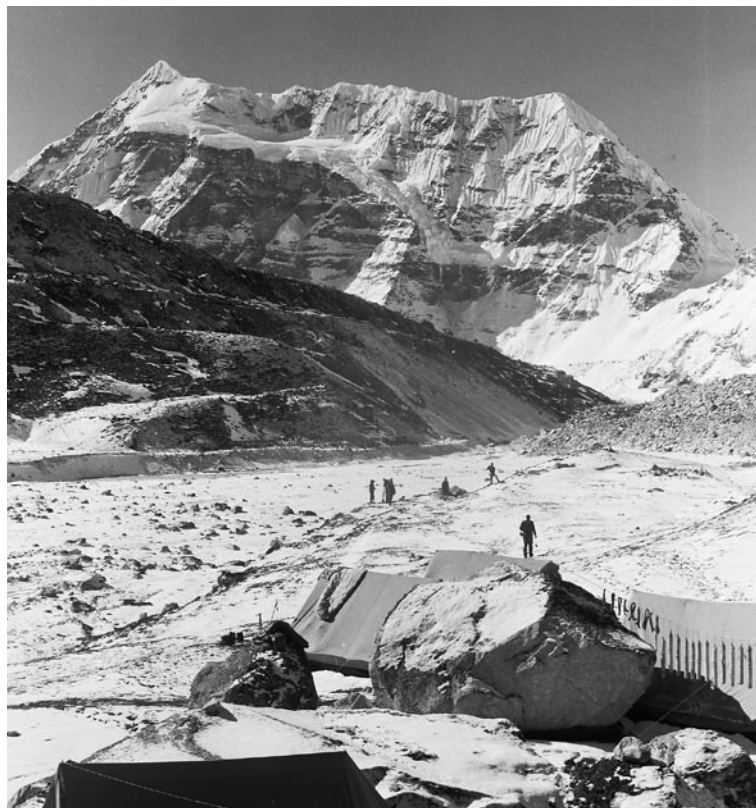
že byl podle mého soudu zbytečný. Řekl jsem, že naše armáda a Lidové milice jsou na takové úrovni, že by případný útok ze západu odrazily. Ředitel podniku, kde jsem pracoval, se pak ptal, jestli jsem tak hloupý, nebo si z nich dělám legraci.“

V roce 1973 jste byl účastníkem expedice na Makalu, pátou nejvyšší horu světa. Vrchol se dobýt podařilo, ale jeden z vás se domů už nevrátil...

„Útočná skupina šla pod kyslíkem. Janu Kounickému se porouchal kyslíkový přístroj. Byl jsem těsně před ním v podpůrné skupině a ptal jsem se ho, jestli něco nepotřebuje. Odpověděl, že všechno je v pořádku, jen si opraví zamrzlý ventil. Ušel jsem sotva pár kroků a odehrála se tragédie. Kounickému se zřejmě pro nedostatek kyslíku zamotala hlava. Sklouzl do kamenného komína, při pádu si poranil páteř a míchu. Nebylo možné dostat zraněného z výšky 7900 metrů dolů. Snesli jsme ho do tábora, kde zemřel.“

Vy sám jste se v ohrožení života ocitl v roce 1967, kdy vás postihl pneumotorax. Čelil jste i jindy vážnému nebezpečí?

„Takových situací bylo víc. Jednou jsme s Vlastimilem Šmidou strávili celou noc zavěšení na skobách. Padaly na nás prachové laviny, nevěděli jsme, jestli dožijeme rána. Ale vyvázli jsme ve zdraví. V roce 1994 jsem s kamarády vyrazil na Mount McKinley na Aljašce. Potřebovali jsme povolení od rangera, jenž se nás snažil od cesty odradit. Promítl nám video, které ukazovalo, jak dopadli horolezci před námi. Viděli jsme třeba sedm mrtvých na jednom laně. Hora je totiž nebezpečná tím, že tam dochází k náhlé změně počasí a není kam se schovat. Odradit jsme se však nenechali a povolení jsme nakonec získali. Je tam národní park, letadlo nás proto nesmělo dopravit přímo na ledovec. Než jsme se dostali na místo, tři dny jsme bloudili. Pak jsme šli po ledovci, který byl samá trhлина. Postupovali jsme v lanovém družstvu, na zádech těžký batoh a za sebou ještě lodičku z umělé hmoty s jídlem

Makalu, základní tábor, r. 1976. Foto: Jan Červinka.

na třicet dní, bez kterého by nás ranger nepustil. Spadl jsem do trhliny, ale kamarádi mě naštěstí udrželi na laně. Na hřeben jsme se dostali až po dvou dnech rizikového lezení. Postavili jsme si iglú, které nás zachránilo, když se nahoře utrhla lavina. Expedice se v pořádku vrátila. Ranger se divil, že jsme živí a bez omrzlin.“

Vladimíra Krejčí (*1970) je novinářka věnující se především regionálním tématům ze Šumperka. Publikuje v místních i celostátních médiích.

Vladimira.Krejci@seznam.cz

Malá velká žena Marie Hanáková

Veronika Hrbáčková

Životní příběh děvčátka, dívky a ženy

Přesně před deseti lety, v roce 2004, vyšla v olomouckém nakladatelství Rubico brožovaná, celkem nenápadná kniha pod názvem *Běhám* s podtitulem *Neobyčejný příběh české mistryně světa Marie Hanákové*. V tomto příspěvku chceme připomenout nejen deset let od vydání této knížky vzpomínek, jejíž autorkou je sama Marie Hanáková, ale především silnou osobnost této sice drobné, ale výkony velké a mimořádné ženy, která své životní příběhy sepsala, když jí bylo 82 let. Kniha je životním příběhem ženy, která proslavila Olomouc a Českou republiku na několika kontinentech světa díky své lásce ke sportu.

Marie Hanáková, rozená Ambrožová, spatřila světlo světa 22. ledna 1922 v malé vesničce Mostišťe u Velkého Meziříčí jako první ze čtyř dětí. Rodina žila a hospodařila na nepříliš výnosném statku a malá Marie od dětství věděla, co obnáší těžká práce. Na své rané dětství, kdy byli všichni pohromadě, vzpomíná velice ráda. V jejich devíti letech však náhle zemřel milovaný tatínek. Maminka nemohla práce na statku zvládnout sama a po roce se podruhé vdala. Následující období, které trvalo až do dospělosti, však bylo pro všechny děti hodně bolestné: otčím poslal nejmladšího, čtyřletého, sourozence nastálo k babičce do několik kilometrů vzdálené vesnice. Pomocné síly, které na statku pracovaly, propustil. Nevlastní dcery, které směly zůstat, musely vykonávat veškerou práci a fakticky fungovaly jako služky; často měly hlad. Maminka, která se plně podřízovala manželově vůli, měla z druhého manželství ještě dva chlapece. Otčím nechodil pro ránu či nadávky daleko, a to nejen vůči dětem, ale i manželce. V posledním roce školní docházky musela sotva čtrnáctiletá Marie odejít do služby do Kamenného u Tasova, protože ji otčím nechtěl dál živit. Zde krmila i pásala dobytek a čistila chlévy. V Kamenném také dochodila základní školu, maminku navštěvovala jen občas o víkendy. Paní Hanáková tato léta v knize popisuje následovně: „I když bylo slzí více

než úsměvů, tvrdé práce dost, s odstupem doby jsem došla k poznání, že takováto zkouška neškodila. Naučila jsem se vážit si každé koruny, každé drobnosti... Neztrácela jsem naději, že se jednou splní můj dětský sen, přání být učitelkou, kterého jsem se smrtí tatínkovou musela vzdát. Stejně jako dalšího skrytého přání, věnovat se sportu.“ (*Běhám*, str. 11)

Když z rodného domu odešly do služby i Mariiny sestry a maminka v domácnosti jako jediná žena osaměla, prosila svoji dceru Marii, aby se vrátila domů. Marie váhala, neboť věděla, co ji čeká. V té době zastávala místo vychovatelky v učitelské rodině Charvátových, měla volné neděle a mohla chodit třeba do kina. Láska k mamince byla nakonec silnější, a tak se v sedmnácti letech vrátila a nastal pracovní kolotoč. Maminka koupila šicí stroj a Marie se naučila šít. Protože otčím nesměl vědět, že hodlá získat další vzdělání v oboru dámská krejčová na Odborné oděvní škole v Prostějově, učila se tajně ve volných chvílích. V době okupace, místo aby nastoupila na již domluvené a dobře placené místo v prvotřídním krejčovském salonu, byla předvolána k nástupu na nucené práce – musela šít a opravovat vojenské oděvy bez nároku na výdělek.

Po válce, v roce 1945, byla konečně přijata do školy v Prostějově, protože jako plnoletá již nepotřebovala souhlas nevlastního otce. Při učení si přivydělávala šitím nebo pracemi v zahradách. První zaměstnání – učitelky šití a vaření – dostala dostala v Havlíčkově Brodě, poté v Uničově na Zimní rolnické škole, dále na Hospodyňské škole v Bruntále. Práce učitelky ji natolik uspokojovala, že odmítla i žádost o ruku; na těchto školách totiž mohly působit jen svobodné ženy. V roce 1953 se hospodyňské školy rušily, a tak přešla jako vychovatelka do Olomouce na Střední zemědělskou technickou školu na Klášterním Hradisku. V této době již cítila, že si přeje mít děti, manžela, vlastní rodinu. Po krátké známosti se na Silvestra roku 1954 vdala. Narodili se jí dcera Helenka a o dva roky později syn Zdeněk. O děti se doma

starala až do synových sedmi let, neboť byl po nešťastné autohavárii v batolecím věku zdravotně handicapovaný. Paní Hanáková si vedle rodičovských povinností často snila o tom, že se věnuje běhání. Pro ženu v domácnosti však na nějaký sport nebylo ani pomyslení...

Splněný sen

Zlomovým bodem v životě paní Hanákové, pokud se sportovní kariéry týká, byl rok 1983. V té době byla již několik let zaměstnaná jako vychovatelka na olomouckém Odborném učilišti spojů. Jednu pracovní sobotu pořádala Přírodovědecká fakulta v parku Běh při lampionech. Paní Hanáková často vymýšlela na víkendy učňům program. A protože po nich chtěla, aby se zúčastnili této akce, cítila, že jim sama musí jít příkladem a přihlásila se také. Z obavy, že ve svých 62 letech nebude ke startu puštěna, zalhala datum svého narození. „Stejně jsem vždycky vypadala mladší, takže nikdo nic nepoznal,“ vzpomíná na klíčový okamžik. Doběhla dříve než některé její žáčky. Z tohoto závodu měla tak dobrý pocit, že o jejím dalším „osudu“ bylo rozhodnuto. Začínala kratšími tratěmi v okolí Olomouce, kde ji nikdo neznal. Doma tuto skutečnost zpočátku tajila, protože se vzhledem ke svému věku poněkud styděla. Když bylo vše prozrazeno, nemocný manžel, kterého trápilo srdce a astma, a proto nejraději pobýval doma, nakonec tuto manželčinu zálibu přijal. Kvůli řádné registraci na závodech chtěla být paní Hanáková členkou Atletického svazu veteránů při Ústředí Československé tělesné výchovy v Praze, což bylo sdružení žen od 35 let a mužů od 40 let, kteří reprezentovali naši republiku na významných závodech v cizině. Její vrstevnice ji mezi sebe nepřijaly hned, vadilo jim, že neběhá od mládí, tak jako ostatní. V roce 1986 jí zemřel manžel a ona si s bolestí uvědomila, že zůstala sama. Děti byly dávno z domu a jedinou spásnou myšlenkou, jak dál žít, bylo běhání. V témže roce poprvé zkusila trať na 10 km ve Filipově údolí u Hodonína. Do té doby běhávala jen tratě do 5 km. Postupně však zjišťovala, že delší trasy jí vyhovují více. Prvním zahraničním během, na který si troufla, byla Budapešť v Maďarsku. V roce 1987 se konalo Mezinárodní mistrovství veteránů v Polsku, kde se

ve svých 65 letech stala mistryní. Největší zahraniční úspěchy na ni ovšem teprve čekaly: sama velmi ráda vzpomíná na mistrovství Evropy v Belgii v roce 1988. Nejedvážnějším plánem v jejím životě byla Amerika. A následovaly další úspěchy, a to v drtivé většině první a druhá místa! – v roce 1991 mistrovství Evropy v Itálii, v roce 1992 v Norsku a mistrovství světa v Anglii, v roce 1993 MS v Japonsku, 1994 ME v Aténách, 1995 MS v Kanadě. Rok 1996 byl ve znamení MS v Bruggách v Belgii a ME ve Švédsku. Kromě běhání zkoušela také triatlon, přestože nebyla, jak sama sebekriticky přiznává, dobrá plavkyně. Kromě mimořádných úspěchů v zahraničí se převážné části závodů paní Hanáková účastnila v naší vlasti. Z celkového výčtu jmenujme jen některé jako závod Běchovice–Praha na 10,178 km, nejstarší svého druhu v Evropě, zimní Běhy pro zdraví, Běh na Kosíř a mnoho dalších.

Protože v době, kdy začala běhat, byla již v důchodu, přivydělávala si na cesty různými brigádami. Byla členkou

Marie Ambrožová (Hanáková) na plesu v Bruntále v roce 1946.
Foto: archiv Marie Hanákové.

výboru Československého červeného kříže a pečovala dobrovolně o starší paní, pracovala na poště, jako vrátná, uklízela v zimním období sniž a čistila chodníky. Když bylo nejhůř, prodávala i své zlaté šperky...

Jen víra, jen vůle tvá silou je, jenž dere se i proti větru

Paní Hanáková bývala na závodech nezdolná, cílevědomá, urputná a hlavně odhodlaná nikdy se za žádných okolností nevzdávat. Do víru sportu skočila jak se říká „po hlavě“, bez tréninku a bez řádného vybavení, jako úplný amatér. Závody běhávala v obyčejných teniskách a teplácích. Když se jí jednou utrhla špička boty, doběhla závod jen s jednou obutou nohou. Běžela se zlomeným palcem na ruce bezprostředně po pádu z kola, běžela i se sádrou, se zraněným chodidlem nebo se sešroubovaným ramenem, dalším úrazem způsobeným pádem z kola, a to nebylo zdaleka všechno. Paní Hanáková říká, že se velice brzy po svých zraněních opět dostala do původní kondice tím, že ignorovala bolest a při žádné činnosti se nešetřila. Tím, že dále běhala a vykonávala veškeré činnosti stejně jako předtím, vlastně rehabilitovala: podpořila rychlejší rozcvičení a pohyblivost končetin, a tím prospěla svému zdraví. Často běhávala závody v zahraničí po probdělé noci ve vlaku, kdy na místo dorazila bezprostředně po příjezdu; jezdila přes noc, aby tak ušetřila za nocleh. Když jí ujel autobus a neměla jinou možnost dostat se na závody včas, stopovala, přestože se velmi bála. I po revoluci na závody v rakouských obcích, jejichž tratě měřily 10–14 km, chodila stejný počet kilometrů z nádraží v Mikulově či Břeclavi a dále z hraničního přechodu pěšky. Mnohdy nevěděla, na koho se obrátit, nikdo jí žádné rady nedával. Po tom, kdy a kde se konají jaké závody, pátrala na vlastní pěst a často se o nich dozvíдалa náhodou. Jak píše ve své knize, informace si musela získávat obtížně prostřednictvím dopisů přímo v zahraničí, neboť na své telefonické dotazy směřované na Atletický svaz do Prahy dostávala neúplné či neuspokojivé odpovědi. Stejně tak vyřízení všech potřebných dokladů do zahraničí se pro starší ženu jevilo jako nemožné. Za socialismu potřebovala k vycestování z Československa kromě valut také vízum a devizový příslib. Bez znalosti

Diplom z ME v Aténách 3.–12. 6. 1994. Domů přivezla jednu stříbrnou a dvě zlaté medaile za 5 km, 10 km a maraton. Foto: archiv Marie Hanákové.

sportovních pravidel, bez informací ale i bez znalosti jazyků (uměla jen několik slovíček z ruštiny a němčiny), s minimem finančních prostředků, sama a bez doprovodu – přesto se vždy na správné místo dostala. Běžně se stávalo, že délku trati, která se běžela, se dozvěděla až na startu. Běhávala každý týden, někdy i několik závodů denně. Paní Hanáková své nadšení komentuje slovy: „Ano, byla jsem blázen a asi jsem také měla nevyužité sklony k dobrodružství...“ Kromě výše zmíněných technických obtíží musela mnohokrát čelit i posměchu okolí, bývala terčem uštěpačných poznámek

svých českých kolegů a kolegyně. Nejsmutnější pro ni bylo, když se dozvěděla, že pražská organizace objednala autobus či letenky pro všechny atlety kromě ní a tuto skutečnost jí záměrně zatajila...

Člověk mění, Pánbůh mění

Paní Hanáková si plánovala, že své oblíbené maratony bude běhat do 90 let. V době, kdy jí bylo 72 a $\frac{3}{4}$ roku, prošla speciálním zdravotním průzkumem běžců, který byl organizován Výzkumným ústavem balneologickým v Mariánských Lázních ve spolupráci s Fakultou tělovýchovy v Plzni. Byla jediná z žen v republice, která splnila veškeré podmínky; po zátěžové zkoušce byl její stav lékaři posouzen tak, že vykazuje zdatnost pětaticetileté ženy a bylo jí doporučeno pokračovat v běhání a bez omezení dělat cokoli. V roce 1996 uběhla celkem 55 zahraničních i domácích závodů. Začátkem ledna 1996 o ní režisér Milan Jelínek natočil film vysílaný v pořadu Senior klub, další pokračování filmu mělo následovat po účasti na plánovaném světovém maratonu v Bostonu a v New Yorku v témže roce. Paní Hanákové bylo 74 let, když její běžecká kariéra skončila, a sice 21. října 1996 na přechodu pro chodce, kdy utrpěla cizím zaviněním vážný úraz s trvalými následky, jež jí už navždy vyřadily nejen z jakékoliv závodní činnosti, ale i z běžného života; zůstala dlouhodobě odkázána na cizí pomoc. V knize popisuje, že se se svým handicapem nesmířila a velmi se tím stále trápí. Pohyb, který měla jako drogu, jí chybí, neboť jak říká, dodával jí pocit sebejistoty, pocit, že něco dovede, že není tak stará. Utužoval jí také zdraví, imunitu, příznivě ovlivňoval psychiku v osamělém, ale právě díky této činnosti krásněm stáří.

Epilog

Knih *Běhám* je čtivá, mimo jiné také pro autorčin smysl pro humor. Na dotazy typu, jak to, že její časy jsou s přibývajícím věkem lepší, odpovídala, že po úrazu v Rakousku dostala krev od dvacetiletého sportovce. Cestovala a vítězila za cenu velkého sebeodříkání, jen s pevnou a silnou vůlí. Za deset let, během nichž aktivně běhala, získala 3 zlaté medaile z mistrovství světa na tratích 10–25 km, 5 zlatých

z mistrovství Evropy v maratonu a na tratích 5–10 a 25 km a 3 bronzové. Byla jí udělena Cena města Olomouce za rok 1998 v kategorii sport.

Marie Hanáková je příkladem pro všechny, že i v těžkých dobách, za různého politického ovzduší, s minimem finančních prostředků není nic nemožné. Její poselství znělo a zní: „Běhejte!“ Tuto životní sílu přilehavě vystihla v přání k jejím letošním 94. narozeninám praneteř Lucie Jiříčková, která pracuje v Domově pro seniory ve Velkém Meziříčí, navštěvuje několik jeho obyvatelk a zajišťuje pro ně volnočasové aktivity. Své pratetě píše, že všechny tyto ženy neměly život zrovna jednoduchý, žily v těžké době a nyní se stářím přišly nemoci či nemohoucnost. Paní Jiříčková je chtěla povzbudit, potěšit a začala s nimi číst knihu „Běhám“, aby si uvědomily, že nikdo to nemá v životě jednoduché, ale to neznamená, že se vzdá. Na své pratetě obdivuje, že prostřednictvím své prostoty, odhodlání a vtipu nahlížela na život vždy z té lepší stránky. I když procházela nespočtem překážek a životních ran, nezanevřela na nic a na nikoho. Nepodávala se tomu, co sklíčuje. Uchovávala si ve svých vzpomínkách to dobré, dál žila pro svůj sen...

Veronika Hrbáčková působí ve Vlastivědném muzeu v Olomouci jako kurátorka fondu etnografie.

hrbackova@vmo.cz

Paní Hanáková ve svém bytě s knihou *Běhám* a trofejemi (26. 6. 2014).
Foto: Veronika Hrbáčková.

Nezlomná víra navzdory

Pokud bych měl stručně vystihnout životní osud a sportovní kariéru úspěšného střelce **Vladimíra Marčana**, volil bych právě slova z nadpisu. Vladimír Marčan, tělesně handicapovaný sportovní střelec z Olomouce, poráží již desítku let domácí konkurenci ve „svých“ disciplínách, sportovní pistoli a standardní vzduchové pistoli, o pořádný parník. Mimoto by se bez jeho trenérské péče, organizačních a manažerských schopností aktivity tělesně postižených sportovců (nejen v Olomouci) těžko obešly. Zdálo by se, že po vážném úrazu nabral jeho život do plachet „spravedlivý“ vítr. Vlastně ano: jakožto muž sedící na mnoha židličkách zároveň má o práci a úkoly postaráno. Avšak kvůli nešťastným shodám okolností má na dvě uplynulé paralympiády v Pekingu a Londýně spíše smutné vzpomínky. Přesto vzhlíží k té příští, k brazilskému Riu, až do roku 2016. Věří, že si na této paralympiádě nejen zastrlí, ale že zde dobrým výsledkem také udělá důstojnou tečku za svojí obdivuhodnou kariérou.

Když jsme se domlouvali na datu setkání, právě jsem vás zastihl v přípravách na červencové mistrovství světa v německém Suhl, kde jste jako jediný reprezentoval Českou republiku. Nemohu se vás, coby střelce, tedy úvodem zeptat na nic jiného a jinak: Mířil jste na mistrovství úspěšně?

„Ne moc dobře, neodvedl jsem svůj standard. Jel jsem tam s cílem umístit se do 15., bodovaného, místa v rámci žebříčku Světového poháru, a získat limit na paralympiádu. Na domácích kontrolních závodech a i v tréninku v Suhl se mi dařilo. Nechtěl bych se vymlouvat, ale v noci před závodem se strhla velká bouřka, navíc nás přesunuli na jiný stav, než kde jsme trénovali, a k tomu v průběhu závodu se neustále měnily světelné podmínky, takže jsem neuhlídal mířidla. Celkový výsledek 535 bodů, když v tréninku jsem střelil 546 až 558, považuju za velký propad. Ve sportovní

pistoli jsem tedy skončil devětadvacátý. Ve standardní vzduchové pistoli o dva dny později jsem skončil čtrnáctý, takže jsem v této disciplíně alespoň získal body do žebříčku Světového poháru.

Můžete upřesnit, z jakých parametrů se obě disciplíny, ve kterých jste soutěžil, skládají?

Sportovní pistole 30 + 30 ran / P3 je disciplína, která se střílí z malorážní pistole na 25 metrů. Soutěž se skládá ze dvou částí – 30 ran představuje šest sérií po 5 ranách na stojící terč, který se nehýbe. Druhá, těžší, část je otočná a tu opět tvoří 6 sérií po pěti ranách, ale terč se ukazuje pouze na 3 sekundy. Dostanete povel „nabít“, máte na to minutu, hlídáte si čas a musíte s pistolí jít do polohy 45 stupňů. Po 7 sekundách svícení červeného světla naběhne zelené a musíte do 3 sekund vystřelit. To je má nejlepší disciplína, ale bohužel na tomto mistrovství jsem dosáhl řádově o 20 bodů méně, než běžně střílím.

Standardní vzduchová pistole 40 ran / P5 se střílí na 10 metrů v 8 pětiranných sériích v čase 10 sekund na sérii.

Jaké sportovní podniky řadíte mezi své největší úspěchy?

Jednoznačně účast na paralympiádě. 32 let trvalo, než se český střelec dostal na tak významnou soutěž. Byl jsem na Peking perfektně připravený, bohužel až v dějišti před závodem se přišlo na to, že léky, které jsem dával předem k odsouhlasení, neprošly kontrolou. Dostal jsem na hypertenzi jiné a ty mi nesedly. Začal závod a já jsem nebyl schopen srovnat mířidla, jak mi tlouklo srdce. Obsadil jsem předposlední, 26., místo. Po čtyřleté dřině...

Na druhou paralympiádu v Londýně v r. 2012 jsem si vystřelil mezinárodní limity, ale kvůli přepočtu koeficientů na účastnický stát jsem neměl přímé místo, tzv. „kvótaplac“. Požádal jsem prostřednictvím Českého paralympijského

výboru o divokou kartu, kterou jsem dostal, ale ČPV ji pak nepochopitelně vrátil. Na Světovém poháru v Polsku jsem se esemeskou dozvěděl, že Česká republika ve sportovní střelbě na paralympiádě zastoupena nebude.

Spojení „nehorázná směla“ snad ani přibližně nedokáže takovou zkušenost vyjádřit...

V první chvíli jsem myslel, že se střelbou rovnou praštim. V roce 2012 jsem nemohl pořádně střílet, ale pak jsem našel ztracenou motivaci, znovu jsem se do toho „obul“. Škoda, Londýn by mi vyhovoval, je to v našich podmínkách. Teď jezdím na Světové poháry do Bangkoku, abych se připravil na podmínky podobné Riu. Jsem si jistý, že v příštím roce limity na paralympiádu vystřílím. Jako jediný český střelec jsem se nominoval v roce 2013 na mistrovství Evropy a v letošním roce na mistrovství světa, 5 závodů za sebou jsem sbíral body do žebříčku Světového poháru a umístoval se do 15. místa. Tak věřím, že mi to vyjde. Aby to ale nebylo tak jednoduché, změnila se pro nominaci na paralympiádu nominační kritéria. O tzv. „kvótaplac“ se bude závodit na třech určených soutěžích, v australském Sydney, americkém Fort Benningu a v Polsku nebo Španělsku. Dále je nutné dvakrát splnit nominační limity na LPH 2016 na soutěžích IPC.

Vzduchem létají zajímavé destinace. Jak na to sháníte prostředky?

Samozřejmě obtížně. Z rodinného rozpočtu na to padne každoročně 20–30 tisíc. Nejhorší pro tělesně postižené střelce z ČR je, že nemáme hlavního sponzora a nejsme profíci. Přední státy mají až tři střelce-profíky, takže když jsem skončil ve Světovém poháru třeba devátý, tak jsem porazil 5–7 profesionálů. Můj rozpočet, tedy ten omezený, činí cca 250 tisíc. Je třeba počítat s výdaji pro doprovod, jelikož sám jet nemohu. Takový Bangkok vyjde na 120 tisíc. Česká asociace tělesně handicapovaných sportovců dává ročně cca 80 tisíc na sekci střelctví, jejímž jsem členem a předsedou. Je třeba vzít v úvahu, že sekce má 38 členů a z těchto peněz je třeba podpořit i ty méně výkonnostní střelce.

Odbočme od soutěživosti, rivalry. Jak na vás zapůsobila atmosféra paralympiády v Pekingu 2008?

Nádherně, jako něco nepředstavitelného. Pocit hrlosti se automaticky dostaví. Už jen ten pocit, že jste se dostal na vrchol. Když člověk se sportem začínal, o něčem snil, něco chtěl, a když si to splníte... Po Pekingu jsem byl zklamaný, ale ne na sebe našťvaný. Střelba je motor, který mě táhne dál, k Riu. Na Světovém poháru v Bangkoku v r. 2011 mi poprvé hráli hymnu. Je to překrásný pocit.

Říkal jste, že jste předsedou sekce střelctví ČATHS...

Mám těch funkcí opravdu dost. Nevím proč, ale lidé ve mě mají takovou důvěru... Takže dělám předsedu Sportovního klubu tělesně postižených sportovců Olomouc, který se zakládal před 15 lety, aby se tělesně postižení sportovci mohli někde realizovat. Se střelbou jsme začínali pod Střelckým klubem policie Olomouc v r. 1998. Abychom mohli jako tělesně postižení soutěžit mezinárodně, museli

V. Marčan (vlevo) s kolegy z reprezentace na Světovém poháru v polském Štětíně (2014). Foto: archiv Vladimíra Marčana.

Vladimír Marčán jako jediný zástupce ČR na červencovém mistrovství světa v německém Suhlu. Foto: archiv Vladimíra Marčána.

jsme vstoupit do Českého svazu tělesně postižených sportovců – založili jsme SK TPS Olomouc. Policie se pak chtěla zbavit „civilů“, takže jsme v roce 2000 založili Sportovní střelecký klub ELÁN Olomouc. Z původních pěti je nás nyní 30 střelců, mezi nimi 12 dětí. Dělán tedy předsedu i ELÁNu Olomouc. V Olomouci jsou celkem tři střelecké kluby, ale my jsme jediný, který se stará o mládež. Celou dobu jsem předával zkušenosti, trénoval jsem bez licence mladé nebo nové příchozí, proto jsem se rozhodl složit trenérské zkoušky. Při trénování mi pomáhá také instruktor střelby policie, který je naším členem. Vedu kluby, dělám manažera a zároveň ještě střelím za reprezentaci. Není to pro mou střelbu to nejlepší, protože bych potřeboval mít čistou hlavu...

Je tedy naděje, že budete trenérsky podepsán pod výkony budoucích reprezentantů ve střelbě?

Jestli reprezentantů, to nevím, ale faktem je, že moje svěřenkyňe Andrea Krbcová, Zuzana Křížová a Nikola Nezhybová dosáhly pěkných úspěchů v nejvyšších soutěžích. Vyhrály Český pohár talentované mládeže, získaly

titul mistr ČR ve vzduchové pistoli a jsou mistryněmi republiky v rychlopalné vzduchové pistoli... Až na příchách za nimi se umístila střediska mládeže, kde mají placené trenéry a funkcionáře. Jako trenér neberu žádné peníze, dělám to rád a jsem rád, že děcka dosáhnou úspěchu. Podle pokynů trénují, takže si je pak jen zkontroluji. V této činnosti mi pomáhá Radek Kluka a v minulosti Víta Krbec a Iveta Malá. Sám bych to nezvládal.

Pořádá váš oddíl během roku nějaké závody?

SSK ELÁN Olomouc pořádá čtyři soutěže – Jarní cenu, Letní cenu, Velkou cenu Car Citon Olomouc a Memoriál Ing. Miloše Johna. Vše probíhá v disciplínách vzduchová pistole a sportovní pistole na Lazecké střelnici. SK TPS Olomouc pořádá Mistrovství republiky TP a Český pohár tělesně postižených v pistolových disciplínách P1, P3, P4 a P5.

Jak vzpomínáte na podmínky pro své sportovní začátky v 90. letech?

Poprvé jsem si osahal pistolí v r. 1998. O rok později jsem vyjel na své první závody do Brna na Velkou cenu Moravy a Slezska, kterou jsem vyhrál. Brňáky, od kterých jsem měl zapůjčenou pistolí, jsem porazil, měsíc nato jsem vyhrál mistrovství ČR. Poté jsem musel vrátit vzduchovou pistolí, protože ji potřebovali pro nového zájemce. Byl jsem beze zbraně, tak mě napadlo jít přímo k výrobci zbraní. Řediteli firmy AERON Brno jsem vysvětlil situaci a nakonec jsme podepsali smlouvu o zápůjčce. To bylo něco úžasného, dali mi na tu dobu nejmodernější zbraň české výroby Aeron B 97 a později ještě pětirannou B 96. Vývoj šel kupředu, takže na stlačené CO2 jako hnací plyn se už nestrhli. Když chcete něčeho dosáhnout na vrcholových soutěžích, potřebujete mít vzduchovou pistolí na stlačený vzduch. Vloni jsem vše nově zakoupil, protože paralympiáda v roce 2016 mě láká.

Setkáváte se s ostatními handicapovanými sportovci, např. na jiných soutěžích?

Sportovce z jiných odvětví znám, jedu se například na mistrovství republiky za nimi podívat jako za kamarády,

popovídat si, ale nezajímám se o jejich sport hlouběji, zájímá mě více ten můj, který můžu dělat.

Sám žádný jiný sport nedělám, protože střelba byla jediným sportem, který jsem mohl po úraze provozovat. V rámci mého postižení nemůžu dělat atletiku ani sporty na vozíku, protože mám ochrnutou pravou ruku a na levé přetrhané šlachy. Výhodou střelby je přítomnost asistenta. To postižení je stále, některé věci se ještě zhoršily. Paralympiáda v r. 2016 pro mě bude vyvrcholením a zároveň rozloučením s reprezentací. Potom budu střílet už jen pro radost v rámci republiky. Teď udělám takový tah na branku, aby se jméno Marčan na paralympiádě ukázalo. Jestli to dokážu, tak to bude opravdový vrchol.

Vnímáte odlišnosti mezi sportem zdravých a tělesně postižených? V přístupu sportovců, atmosféře, která kolem panuje?

Rozdíl je evidentní v toku peněz určených na nepostižené střelce. Když vidím, jaké mají střelci v rámci Českého střeleckého svazu doprovodné týmy, technické a zdravotní zabezpečení, a porovnám to s tím, jaké peníze píše „kapou“ než „tečou“ do sportu pro postižené, tak je to velký rozdíl. Se mnou jako doprovod jede buď manželka, nebo někdo z klubu. Musím si na něho však sehnat peníze. I když přivezu medaili ze Světového poháru, nemá to vliv na finance. Ty se projeví, až pokud skončím do šestého místa na mistrovství světa nebo na paralympiádě. Skončit do šestého místa, na to v současné době nemám...

Takže pověstná profesionální řevnivost panuje i mezi postiženými sportovci?

Nemůžu to potvrdit. Vezmeme-li v potaz tok peněz, tak, jak jsem se už zmínil, i mezi postiženými máme profesionály. Cyklista Jiří Ježek je plně podporován svými sponzory, protože je nejlepší na světě a cyklistika je mediálně zajímavý sport. Ničemu jinému se věnovat nemusí, ale na druhou stranu dře jako kůň a je ojedinělým příkladem profisportovce u nás. Díky tomu pak putuje do cyklistiky víc peněz a ten sport se může lépe rozvíjet. Ve střelbě

nemáme profesionální podmínky, protože nemáme takového tahouna jako cyklistika. *(Po uzávěrce rozhovoru utrpěl Jiří Ježek při závodě závažná zranění, přejme mu brzké uzdravení a návrat ke sportovní činnosti – pozn. red.)*

Podmínky mají profesionálové zkrátka úplně jiné.

Nebudu si stěžovat. I kdyby mě chtěli platit, profesionálně bych se sportu věnovat nemohl. Kvůli problémům s ramenem a krční páteří nemůžu trénovat víc než dvakrát týdně. Mně by hodně pomohlo, kdybych nemusel shánět peníze na účast na reprezentačních akcích. Musím to tak říct, protože tam nejsem jen jako Vladimír Marčan, město Olomouc nebo Olomoucký kraj. Reprezentuji tam Českou republiku z větší části za sponzorské a své peníze. Stačilo by mi, kdyby se objevil hlavní sponzor a já nemusel přispívat na světáky. Hodně času strávím sháněním peněz, což se mi vcelku daří, ale nedokážu to „shrábnout“ pro sebe. Ono 70 lidí v ELÁNu, SK TPS a Asociaci něco spolkně. Na startovním, cestovním, ubytování, soustředění reprezentace a mládeže... Je stále co shánět a pořad toho bude málo.

Přesto ale dochází k takovému paradoxu, že vy přijedete na závod a porazíte profesionály, kteří se mohou koncentrovat čistě jen na svůj výkon, zatímco vy sháníte peníze a ještě ne pro sebe...

To máte pravdu, ale ve sportu je možné všechno. Kdybych nepředsedal klubům a sekci a byl bych tam pouze jako člen, tak bych měl na tréninky více času a mohlo by být všechno jinak. Ale kdybych v současné době složil funkci předsedy SK TPS Olomouc, tak nevím, jak dlouho by se udržela při životě. Jakmile by zmizely peníze, střelba by upadla. Není to dobrá situace. Kdybych se mohl soustředit jen na sebe, od všeho se oprostit, přijet na závod s čistou hlavou... To je úplně něco jiného, než když závod organizujete. To vás rozhodí...

Není to přesto pro ostatní závodníky frustrující, když prohrají s organizátorem?

Určitě ne, protože i já mám slabší dny. V loňském roce

Ještě jedna momentka, tentokrát soutěžní, z letošního mistrovství světa v Německu. Foto: archiv Vladimíra Marčana.

na Mistrovství republiky pořádaném Asociací mě porazili (*smích – pozn. aut. rozhovoru*). Dostal jsem úžeh, byl jsem odvodněný, zničený, zkrátka katastrofa, přesto jsem nastoupil. Tvrdím, že neexistuje nedostřiletý závod – nikdy na tom není člověk tak špatně, aby se s tím nedokázal poprat. Musel jsem to odstřílet, takže jsem byl druhý a dvakrát třetí. Já nic nevzdávám, dostřelím závod, i kdybych měl padnout. Proto jsem nevzdal závod ani na paralympiádě.

To ale není přeci žádná katastrofa skončit stříbrný a bronzový, leč kardinální úspěch!

Svým způsobem ano, ale takhle zničený člověk by měl být poslední. V září na Mistrovství republiky pod Českým střeleckým svazem jsem byl fit a tam jsem si to vynahrátil. Vyhrál jsem jak titul mistra republiky, tak Český pohár.

Letos na jaře vám byla udělena Cena města Olomouce. Kam toto ocenění mezi vašimi tituly, poháry a medailemi řadíte?

Opravdu vysoko. Téměř každý rok jsem vyhlášován mezi nejlepšími handicapovanými sportovci na městě nebo na kraji. Nepovažuji udělení této ceny jen jako odměnu za rok 2013. Úspěšný byl i rok 2011, kdy jsem v Bangkoku zvítězil ve sportovní pistoli. Beru to doopravdy za celou dobu, co

dělám pro mládež, pro ostatní postižené i nepostižené. Hodnotím to jako ocenění nejen mé sportovní kariéry, ale i té činovnícké. Jsem na ni hrdý, je to moje první cena, která se už asi nebude opakovat, a jsem rád, že jsem ji obdržel.

Připravil Lukáš Neumann

Vladimír Marčan je dlouholetým reprezentantem České republiky ve sportovní střelbě tělesně handicapovaných sportovců, je členem Sportovního klubu tělesně postižených sportovců Olomouc a členem Sportovního střeleckého klubu ELÁN Olomouc. Stal se historicky prvním českým účastníkem na Letních paralympijských hrách v Pekingu v roce 2008. Za své výkony v roce 2013 obdržel Cenu města Olomouce.

Rok 2013 byl pro Vladimíra Marčana velmi úspěšný. V dubnu dovezl společně s dalšími dvěma střelci stříbrnou medaili z mezinárodního závodu v Hannoveru v soutěži družstev v disciplíně sportovní pistole 30 + 30 ran na 25 m. Ze Světového poháru v Bangkoku přivezl bronzovou medaili v disciplíně standardní vzduchová pistole 40 ran na 10 m a ještě splněný limit k účasti na Mistrovství Evropy v disciplíně sportovní pistole 30 + 30 ran. Tím jako jediný český reprezentant splnil limit k účasti na Mistrovství Evropy 2013, na kterém také startoval. Na těchto mezinárodních soutěžích splnil i nominační limity k účasti na Mistrovství světa 2014. Jako jediný český střelec se umístoval v rankingu Světového poháru do 15. bodovaného místa a z 21 bodovaných střelců v disciplíně standardní vzduchová pistole 40 ran na 10 m se umístil na vynikajícím 9. místě se ziskem 30 bodů.

Úspěchy přicházely i na české půdě, kde se stal vítězem Českého poháru a mistrem ČR v disciplíně sportovní pistole 30 + 30 ran.

Vladimír Marčan je držitelem českého rekordu ve sportovní pistoli s nástřelem 563 bodů a ve standardní vzduchové pistoli 40 ran s nástřelem 329 bodů.

Řekyně z Olomouce vozí na Hanou zlato

Ivan Hlavatý

Řeč je o Evě Kacanu, povoláním odborné konzultantce sociálních služeb a především amatérské paraatletce a světové rekordmance v kategorii F4, která žije již léta v Olomouci. Eva je původem Řekyně po rodičích z obcí Grevena a Evzoni v severním Řecku (Makedonii), narodila se v Jablonci nad Nisou, odkud se rodina přestěhovala v jejím raném dětství na Jesenicko. Zde vychodila základní školu ve Vidnavě a odmaturovala na Střední zdravotnické škole v Krnově. Po krátké praxi odešla do Prahy, kde vystudovala na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy obor psychologie. Po studiích se v Praze usadila a pracovala v oboru do roku 1992. Těžký úraz však její život změnil a upoutal ji na invalidní vozík.

Do té doby se nijak sportem nezabývala, poprvé začala aktivně provozovat sport až od roku 1998, kdy už bydlela v Olomouci, do reprezentace ČR se dostala v roce 2001. Zkoušela více druhů sportů jako tenis nebo plavání, nakonec však zakotvila u atletiky. Její hlavní disciplínou je vrh koulí, kterému se Eva věnuje od roku 2001 a ve kterém dosáhla světových úspěchů. Mimoto je držitelkou českého rekordu v hodu oštěpem a špatně si nevedla také v hodu diskem. Účastnila se jako úspěšná reprezentantka řady významných sportovních akcí jako Mistrovství Evropy v Nattville ve Švýcarsku v roce 2001, v Lille ve Francii (2002), v holandském Assenu (2003) nebo ve finském Espoo v roce 2005. Vrcholem byla účast na mistrovstvích světa, zejména na Světových hrách na Tchaj-wanu v roce 2007. Soutěžila také na paralympiádách, kde v Aténách v roce 2004 obsadila druhé místo a v roce 2008 v Pekingu získala dokonce zlatou medaili a vytvořila zde nový světový rekord v hodu koulí, což okomentovala těmito slovy: „*Hodila jsem 6,73 metru a světový rekord jsem překonala o celých osm centimetrů, což byl pořádný důvod k radosti.*“

Sport ji sice baví, ale snaží se nic nepřehánět, trénuje tak jednou dvakrát týdně, ale to jen v zimě. S blížícím se jarem a začínající sportovní sezónou postupně zvyšuje zátěž a před velkými závody zintenzivňuje přípravu až na šest dnů v týdnu. Trénuje na atletickém stadionu Lokomotiva v Olomouci s trenérkou Ivou Machovou. Při sportu

Eva Kacanu na stupních vítězů v Pekingu 2008. Foto: archiv E. Kacanu.

Před řeckým parlamentem, v pozadí voják v evzonském kroji. Foto: archiv E. Kacanu.

nezapomíná ani na koničky a zábavu, ráda navštěvuje čínohru nebo operní představení a nepohrdne ani baletem. Miluje také cestování, navštívila např. Německo, Egypt a Turecko. Pochopitelně obzvláště ráda jezdí do Řecka; její řecká povaha a původ se projevují také v tom, že má ráda společnost a na mistrovstvích podle svých slov aktivně vyhledává krajany. Sama byla poprvé v Řecku v osmnácti letech, hned po maturitě. V dětství se učila řecky na odpolední výuce pro řecké děti po běžném vyučování na základní škole. Kromě výuky řečtiny ve škole znala také řečtinu z domova, poněvadž ve všech řeckých rodinách se běžně hovořilo rodným jazykem. Po úrazu dlouho Řecko nenavštívila, až po olympiádě v Aténách začala jezdit do původní vlasti více. Kromě míst, odkud pochází rodiče, navštívila řadu oblastí Řecka, kde pobývá raději na venkově, mimo města. Obzvláště se jí

líbí na Peloponnésosu, u Thessaloniki a na Chalkidiki, kam jezdí nejen kvůli čistému moři, ale hlavně za přírodními krásami poloostrova.

V Olomouci sice žije méně Řeků než v jiných menších městech kraje, ale část z nich se pravidelně schází při nejrůznějších příležitostech. Ti neměli o Evě Kacanu dlouho ani tušení, až se o ní dozvěděli z tisku jako o „hanácké Řekyni“. Od té doby se víceméně pravidelně objevuje na těchto schůzkách. Její řečtví se projevuje zájmem o vše řecké, ráda čte v řečtině a sleduje dokumenty o vlasti rodičů.

Ivan Hlavatý je profesí etnograf. Publikuje odborné i populární příspěvky z dějin a národopisu Řecka a řecké menšiny v ČR.

athapaska@seznam.cz

Zdravotní problémy jej nezastavily, nezlomný Ondřej Bank míří za dalšími cíli

Ačkoliv medaili domů nedovezl, je **Ondřej Bank** jedním ze symbolů úspěchu české výpravy na letošních Zimních olympijských hrách v Soči. Jeho profesní návrat po letech vážných zdravotních obtíží tak byl více než důstojný. Třiatřicetiletý držitel již třináctého titulu mistra republiky ve sjezdovém lyžování má za sebou sezonu splněných snů. Přestože on sám nebyl se svými výsledky v Soči úplně spokojený, nic to nemění na faktu, že páté místo v obřím slalomu je nejlepším olympijským výsledkem v historii českého mužského alpského lyžování. A ani rychlá cesta do třicítky předních světových lyžařů lyžařů se na Ondřeji Bankovi neprojevila hvězdnými manýry, stále zůstává oním skromným pohodářem s neutuchajícím optimismem.

Olympiáda skončila před více než půl rokem. Jak ho strávil Ondřej Bank? Jak na svoji čtvrtou olympijskou účast

vzpomíná? A jaké má pro nadcházející sezonu plány? Odpovědi na tyto a další otázky dává následující rozhovor.

Ohlédnutí za olympiádou

Přestože Ondřej Bank, jednak kvůli ne zrovna šťastně zvolené taktice ve slalomové části, jednak vinou obtížně postavené trati s těžkým a měkkým sněhem, nezískal medaili ze superkombinace, na kterou si původně tak trochu myslel, jeho trojnásobné umístění v elitní desítce na letošní olympiádě oceňují odborníci i fandové lyžování. Už v trénincích dokázal vystresovat soupeře, když za sebou nechal taková sjezdařská esa jako Američana Millera či Mayera z Rakouska. Výtečnou formu potvrdil i druhou příčkou ve sjezdové části superkombinace, ve slalomu ale zajel až šestnáctý čas a v celkovém pořadí tak skončil na, přesto skvělém, sedmém místě. A poté bodoval i v super-G a v obřím slalomu.

Ondřej Bank je nejúspěšnějším reprezentantem České republiky v alpském lyžování. Narodil se 27. října 1980 a vyrůstal v Rudě nad Moravou na Šumperku. Na lyže se poprvé postavil ve dvou letech ve Štědrákově Lhotě, ve třech už podle rodičů jezdil sám na vleku. Právě otec Ivan Bank ho k lyžování přivedl, později ho v roli trenéra vystřídal Ondřejův starší bratr Tomáš.

Nejlepších výsledků dosahuje Ondřej Bank v obřím slalomu a v superkombinaci. Mezi jeho nejvýraznější úspěchy patří šesté místo ve stejné disciplíně na olympiádě v Turíně (2006) či třetí místo v superkombinaci Světového poháru v americkém Beaver Creeku (2007). O čtyři roky později, v roce 2011, pak na Mistrovství

světa v Garmisch-Partenkirchenu skončil pátý. Letos v únoru na olympiádě v Soči, jež byla jeho čtvrtou, útočil na medaili v superkombinaci (7. místo) a v obřím slalomu (5.), v super-G pak dojel devátý.

V kariéře ho brzdila řada těžkých úrazů i vážné onemocnění neznámého původu, které si „přivezl“ z dovolené v Thajsku. V roce 2011 byl zvolen Králem bílé stopy, tedy nejlepším českým lyžařem. Závodí za klub Dukla Liberec. Založil vlastní značku přileb a lyžařských brýlí Vagus. S partnerkou Terezou a synem Albertem bydlí Ondřej Bank v Šumperku. Za své záliby označuje mimo golfu i tenis a odpočinek v poloze ležmo...

Letošní olympiáda byla pro Ondřeje Banka nepochybně tou nejlepší v kariéře. Zajel v ní nejlepší obří slalom v české historii.
Foto: ČTK/AP.

Když budeme bilancovat Soči, jste s odstupem času s výsledky spokojený?

Už tam jsem je hodnotil sám pro sebe velmi dobře a byl jsem spokojený. To, proč jsem se dva roky vrátil k lyžování, se tím naplnilo. Nějakým způsobem jsem uspokojil své lyžařské ego. Zároveň ale budu až do konce života přemýšlet nad tím, že jsem byl dvakrát hodně blízko. A v super-G to také nebylo úplně daleko.

Po olympiádě se objevily spekulace, že ukončíte kariéru. Co vy na to?

Ne, končit rozhodně nehodlám a na blížící se sezonu se těším. Uvidíme, jak to půjde. Chtěl bych si tu nadcházející zimu pořádně užít.

Zaměříte se více na rychlostní disciplíny?

Chtěl jsem, ale pak jsem si říkal, že to není moc rozumné. Na druhou stranu mě to baví, ale musí se zvolit taková míra rizika, aby člověk jel rychle, což tam musí být, a současně aby zachoval pud sebezáchovy. To je hrozně těžké nastavit. Myslím, že v tomto směru prostor mám, musíme ale vymyslet strategii.

Není to tak, že s věkem se může stát z výborného slalomáře skvělý sjezdař díky zkušenostem a výdrž?

Je pravda, že nejlepší sjezdaři bývali v minulosti excelentní slalomáři. U mě je výhoda, že jsem na tom technicky lip než sjezdaři a nebojím se rychlosti, což je dobrý předpoklad.

Vraťme se k olympiádě. Jaká byla sjezdovka?

Byla to jedna z nejtěžších sjezdovek, které jsem kdy jel. Pro mě měla tu výhodu, že ostatní specialisté-sjezdaři ji stejně jako já neznali. Měli jsme tak stejné výchozí pozice. Druhou výhodou bylo, že trať byla technicky těžká, dlouhá a nebezpečná. Ale zároveň to byl sjezd, který se dal užívat. Dal se jet naplno, dal se závodit a mít z něj požitek. Například v Kitzbühelu tohle není. Tam je člověk rád, že to přežije. To mě osobně moc nebaví.

Přesto ten výsledek v super-G předčil všechna vaše očekávání...

Hodně jsem si věřil, což se často nestává. Budu na to vzpomínat jako na jeden z největších zážitků.

Naopak při slalomu jste měl obavu, zda dojedete...

Tam bylo víc faktorů dohromady. Slalom mi vůbec nešel, nevěřil jsem si a navíc byl Kosteličův slalom (trať stavěl Ante Kostelič, otec a trenér chorvatského lyžaře Ivici Kosteliče – pozn. autorky rozh.) tak těžký, že jsem věděl, že nemůžu jet na jistotu. Zároveň mi bylo jasné, že když to pustím, i když si nevěřím stoprocentně, tak to může fungovat. Pravděpodobnost, že dojedu, byla ale zhruba dvouprocentní. Celá trať a všechno bylo proti mně. Tak trochu jsem to čekal.

O hrozivém pádu v Kvitfjellu, lásce k lyžování, taktice a životní filozofii

Po únorovém olympijském klání si Ondřej Bank příliš oddechu nedopřál a za pár dnů se objevil na trati superobřího slalomu Světového poháru v norském Kvitfjellu. A jeho jízda se opět zkomplikovala. Výsledkem hrozně vyhlížejícího pádu bylo čtrnáct stehů na tržné ráně na noze a předčasně ukončení sezony.

Ondřej Bank v oblečení vlastní firmy, jež navrhuje, vyrábí a prodává lyžařské helmy, brýle a další doplňky. Foto: archiv OB.

Ten pád mohl nezavěšeným připadat hodně krkolomný. Co se vám jako první honilo hlavou?

Že je to špatné. Nebylo to zdaleka mé první zranění, takže už jsem věděl, že je zle. Navíc mi z nohy crčela krev, myslel jsem, že mám otevřenou zlomeninu. Nakonec se ukázalo, že to není tak zlé, byly to dvě tržné rány. Dopadlo to tisíckrát lépe, než jsem si myslel.

V březnovém pořadu *Uvolněte se, prosím* konstatoval moderátor Jan Kraus, že vaše lyžování je vlastně bojem o přežití. Že máte vždycky skvělé výsledky a do toho přijde nějaký úraz či záhadná nemoc. Zdá se ale, že místo, aby vás to srazilo na kolena, spíš vás to posílí...

Myslím, že mě ty úrazy změnilý k lepšímu. Vždycky jsem byl šikovný dítko, kterému šel každý sport. A protože mě všichni plácali po zádech, nevyhnutelně se ze mě stal rozmazlený fracek. Pak jsem si ale v šestnácti zlomil nohu a ocitl se v rehabilitačním centru. Tam jsem poznal lidi na vozičku a jejich problémy. A pochopil jsem, že jde o úplně jiné hodnoty než být první nebo třetí.

Hodně lidí mi říká, že kdybych se třikrát nezranil, mohl bych dnes být „lyžařská superstar“. Pět let jsem totiž ze zdravotních důvodů nelyžoval. Já jim ale odpovídám, že jsem raději menší „star“ a lepší člověk než velká hvězda.

Co pro vás lyžování vůbec znamená?

Je to můj život. Jezdím od tří let a nikdy jsem nepřemýšlel o tom, že bych dělal něco jiného. Je to prostě práce i zábava, ale samozřejmě si tím člověk žije i své ego.

Vrcholové sportovní nasazení vyžaduje především koncentraci. Z vás ten klid na první pohled vyzařuje. Odkud ho čerpáte?

Je to celoživotní filozofie. Jde o ideální sladění napětí a klidu. Nedělám nic zbrkle ani nic navíc. Musím se učit zpracovat agresivitu do ideální míry. Při sjezdech je ale nutná strategie a ta musí být v hlavě.

Jaká taktika vám pomohla dostat se tam, kde jste dnes?

Myslím, že lyžování není jen o tom, že je někdo šikovný, ale o celém týmu, zázemí. Na tom všechno závisí. Takže peníze, které vyjezdím, vrážím do toho, abychom měli lepší podmínky a mohli se srovnat třeba s Rakušany. Dřív mě ani nenapadlo, že jednou vyhraju Světový pohár nebo olympiádu. To mě táhne dopředu a posouvá hranice, o kterých jsem si dřív myslel, že je kluk z vesnice už nemůže překonat. Baví mě jezdit s těmi nejlepšími na světě, přijde mi to skvělé a taky vtipné.

Cítíte jako nevýhodu, že mají zahraniční závodníci lepší podmínky než vy?

V minulosti jsem to hodně cítil. Když jsem například přijel na „svěťák“ a viděl, že oproti ostatním nemáme takové vybavení. Táta třeba neměl ani vrtačku nebo klíče, já zas měl jen jedny lyže. Ale ty pocity z prvních Světových pohárů, že nemáme vůbec šanci, už dávno nejsou pravda. Pořád posouvám hranice a to mě baví.

Má úspěch na olympiádě nějaký dopad na zázemí týmu?

Zatím to vypadá hodně pozitivně. Od peněz až k přístupu firmy Nordica, která mi nabídla výhodnější smlouvu. Není extra super, že bych si z ní zaplatil celou sezonu, ale

když budu jezdit dobře a rychle, tak to bude v pohodě. Z komerčního hlediska by mohlo být zajímavější i to, že jezdím víc disciplín.

O malém synovi, relaxaci, kultuře a golfu

Během nezbytné rekonvalescence po úrazu v Kvitfjellu se Ondřej Bank věnoval především své rodině – partnerce Tereze Graciasové a synu Albertovi, kterému budou v říjnu dva roky – a také vlastní firmě Vagus, jež navrhuje, vyrábí a prodává lyžařské helmy, brýle a další doplňky a oblečení. Testoval ale samozřejmě také lyže na rakouském ledovci a koncem srpna odjel trénovat do Chile.

Na lyžích jste poprvé stál ve dvou letech. Vašemu synovi Albertovi budou dva roky na konci října, blíží se už jeho premiéra na svahu?

Lyže má nachystané, ale ještě jsme ho na ně nepostavili. Je náročný, potřebuje vytvářet hodně zábavy, takže na svahu bude asi zpočátku spíš jenom tak řápat.

Chcete, aby šel ve vašich šlápějích, aby z něj byl závodník?

Tak to nevím, nechám na něm, aby se rozhodl. Chci ho ale navést i jiným směrem než k lyžování, protože to je strašně složitý a těžký sport. Po mém posledním úrazu mi přítelkyně poslala fotku syna v helmě se vzkazem, že se nechce celý život nervovat, což chápu. Samozřejmě bych chtěl, aby sportoval, ale jestli se rozhodne, že bude hrát na kytaru nebo bude inženýrem, bude mi to jedno. Rozhodně ho nebudu nikam tlačit.

Prozradíte, jak relaxujete?

Při čemkoli, co nesouvisí s lyžováním. Zkouším třeba jógu a podobné sporty, ale neomezují se jen na jednu věc. Mám rád golf a aktuálně skydiving – skákání z letadla. A když mám šetřit síly, prostě vypnu a jen tak ležím. Nebo rád zajdu do společnosti, kde lidé řeší jiné věci než lyžování. A posledního půldruhého roku relaxuji samozřejmě hlavně se synem.

Krok je časopis o kulturním a společenském dění v regionu. Jaký je váš vztah k této oblasti? Sledujete nějak kulturní scénu v Šumperku a v kraji?

Jsem velký fanda Blues Alive, ale vzhledem k datu konání na podzim se mi málokdy podaří na tuto akci dostat. Výjimkou byla jen období, kdy jsem kvůli zranění nelyžoval a vždy to byl velký zážitek! Snažím se tak alespoň stihnout Blues Aperitiv... Jinak masovým akcím moc nehoduju, takže místo koncertu si raději zajdu do kina na dobrý film.

Zmínili jste, že mezi vaše koníčky patří golf. Na květnovém mistrovství světa v kombinaci lyžování a golfu v Zell am See jste skončil osmapadesátý, když jste vyhrál před Bode Millerem jednokolový obří slalom, ale golf vám nevyšel. Jak se dostane sjezdař k této hře, která na rozdíl od lyžování není příliš dynamická?

Golf jako sport se mi líbil vždycky, je pro mě relaxací a příjemnou změnou. Už jako malý kluk jsem na zahradě blbl s minigolfovou holí, asi mě to nějak přitahovalo. Když jsem pak začal naplno s lyžováním, vyměnil jsem s kamarádem jednu lyže za starý golfový bag. On tenkrát golf trénoval, takže na tom byl s golfovým vybavením stejně jako já s lyžařským. Víc jsem ale začal hrát, až když jsem do toho dostal taky bráchu. Ten se dost dlouho bránil, ale nakonec ho to taky chytlo.

Rád si vyrazím na hřiště třeba v osm ráno, když tam nikdo není, mám rád tenhle klid. Často se při golfu přistihnu, že vlastně nehraju kvůli výsledku a že téměř postrádám jakoukoliv soutěživost. Na druhou stranu ale když se povede rána, mám srovnatelný pocit, jako když zajedu dobrou jízdou. Ten pocit z toho, když se vám něco podaří, je asi v každém sportu stejný. Je to prostě paráda, a proto taky sport děláme.

O cílech v příští sezoně, budoucnosti a vztahu k Šumperku

Své cíle posouvá Ondřej Bank stále výš. Není proto divu, že v nadcházející sezoně by rád dojížděl v elitní první

desítce. V ní byl naposledy před třemi lety. První velkou metou, kterou se pokusí zdolat, je šampionát v Beaver Cre-eku v roce 2015.

Už jste naznačil, že minimálně příští sezonu chcete závodit. Předpokládám, že díky bodům nasbíraným během závodů Světového poháru a především díky olympiádě budete mít slušnou startovní pozici.

Priznávám, že s poslední sezonou jsem nadprůměrně spokojený. V takový výsledek jsem doufal jen ve skrytu duše. Po dvou letech závodní přestávky jsem totiž doplácel na špatná čísla a musel jsem se „prozávodit“ do lepších startovních pozic. Na olympiádě už to bylo dobré. Je jen škoda, že jsem potom nemohl jet ještě další závody. Kdybych se v Kvitfjellu nezranil a zajel dobrý čas, skončil bych celkově v třicítce nejlepších. Dostat se k lepšímu nasazení je totiž běh na dlouhou trať. Výsledky na olympijských hrách byly důkazem, že potenciál ještě mám. Proto také pokračuji.

Znamená to, že vaším cílem bude útočit ve Světovém poháru na první desítku?

Ambice jsou zkusit být co nejvýš, jak to jde. Cíle, které jsem si dřív vysnil, jsem už dávno překročil. Teď už jen posouvám své sny dál. Jsem zvědavý, kam až lyžař ze Štědrákovy Lhoty může dojít, „dolyžovat“. To je věc, která mě na tom baví.

Před letošní olympiádou jste naznačoval, že Soči bude vašimi posledními „pěti kruhy“ v kariéře. Nezměnil jste po návratu názor?

Je pravda, že to nadšení mých příznivců a jejich skandování po příletu na Letné, abych nekončil, mě docela dostalo. Slíbil jsem jim, že to zkusím ještě jednou, v jihokorejském Pchjongčchangu v roce 2018.

Plánujete už svoji budoucnost po závodní kariéře? Bude spojena s vaší značkou Vagus?

Jsem člověk, který nedokáže dělat jen jednu věc, takže

už dlouho mám svoje záliby a věci, kterými bych se chtěl žít a zároveň se jimi už i žívím, aby ten skok nebyl moc velký. Spíš mě všichni brzdí a říkají, ať se soustředím víc na lyžování. Vagus je moje srdeční záležitost, je to moje značka brýlí a přileb. Doufám, že už to v současnosti mám tak nastavené, že mě to bude bavit a současně i žít.

Když se vás ptají, odkud pocházíte, říkáte, že ze Šumperka. Proč ne z Rudy nad Moravou?

Nikdy jsem neměl rád kastování, ani ve sportu, například na lyžaře a snowboardisty, ani v životě. V Rudě jsem vyrostl a chodil do školy, mám tam rodinu. V Šumperku jsem chodil na střední školu, koupil jsem si tu byt a jsem tu spokojený. Jinde bych bydlet nechtěl. Beru to jako odpověď na otázku, ve které oblasti Moravy bydlim.

Děkuji za rozhovor.

Připravila Zuzana Kvapilová

Zuzana Kvapilová (*1966) zpracovává městská periodika Šumperský zpravodaj s přílohou Živá brána Jeseníků a měsíčník Kulturní život Šumperka.

zpravodaj@ftv-production.cz

Po návratu z olympiády pozval šumperský starosta Zdeněk Brož (zcela vpravo) Ondřeje Banka na místní radnici. Doprovodili ho přítelkyně Tereza, malý syn Albert, bratr Tomáš s rodinou, jenž ho trénuje, a samozřejmě rodiče. Foto: P. Kvapil.

Střelci a – nebo versus – kalokagathía?

Michaela Kokojanová

Ani se nemusíte pokoušet zacilit. Potězkejte raněnovověkou pušku-terčovnici a ochotně přiznáte jejím uživatelům status sportovce. Než se ale střelctví mohlo stát „pouhým“ koníčkem, čekala je dlouhá cesta staletími.

Původně představovalo organizování alespoň té části obyvatelstva, jež si mohla dovolit investovat do zbraně, jedinou možnost účinné obrany obce před nájezdy nepřátel. Až zavádění stálých armád za třicetileté války sňalo z dosavadních dobrovolníků část tíže a mohla se začít konstituovat novodobá společnost, jejichž členy spojoval hlavně zájem o střelbu. Role zálohy schopné v případě zvýšeného nebezpečí poučeně zacházet se zbraní ale střelcům zůstávala ještě ve dvacátém století (některé spolky, zvláště takzvaní ostrostřelci, se vyznačovaly polovojenským charakterem). Při slavnostních a mimořádných příležitostech – v době církevních a světských svátků, během návštěv významných osobností – střelci vypomáhávali též jako policejní a pořádkové složky.

Postupné proměny nivó vnášely do společenské objednávky směřované do střeleckých řad nebývalé aspekty: zájem posílit ve středních a vyšších vrstvách pocit sounáležitosti (často i s národnostním či vlasteneckým podtextem), potřebu zvyšovat kázeň a utužovat tělesnou zdatnost.

Důležitou roli sehrály střelecké korporace při řešení problémů souvisejících s novým pojetím volného času. Střelnice se stávaly místem, kde se mohla pobavit doslova celá obec. Jednak se slavnostních střelb za splnění konkrétně stanovených podmínek mohli zúčastnit i příchozí, jednak celý staletími zdokonalovaný střelecký rituál představoval divácky vděčnou příležitost. Významnější střelecké podniky doplňovala pravidelně řada bodů doprovodného programu, z nichž mnohé připouštěly aktivní podíl všech zúčastněných: např. praktické předvádění moderních zbraní, tělocvičné produkce, divadelní představení, zábavní atrakce, koncerty, ohňostroje, taneční zábavy.

V prostějovských písemnostech první zmínky o střelcích vyčteme ještě před koncem 15. století. Střeleckým řádem, tzn. oficiálním povolením činnosti a závaznými pravidly k jejímu provozování, obdarila vrchnost Prostějovské roku 1698. Měšťané začali pro střelbu neprodleně budovat zázemí. Pro areál střelnice z bezpečnostních důvodů vybrali pozemek uvnitř hradebního pásu, v sousedství objektů používaných panstvem nebo alespoň jeho úřednictvem. Již roku 1780 přestavěli hlavní budovu do kamene. Areál zpříjemňovala i vlastní hospoda, obdařená právem vinného šenku.

Před koncem 18. století se nápadně zvýšila úroveň společnosti a zlepšila se komunikace s vedením obce. První střelmistr Johann Walter, c. k. kontrolor nápojného, jenž dovršení přerodu považoval, zřejmě právem, za svůj osobní úspěch, zanechal ve svých „Richtschnur und einige Merkwürdigkeiten de a[nn]o [1]794“ doklad, že všechny výše naznačené proměny střelctví již pronikly i do prostějovské praxe.

Jako prestižní společnost si střelci náležitě zázemí zajistili i v kostele. Pořádali zde pravidelně zvláštní mše u oltáře Anděla Strážného, vylepšené hudební litanií. Hojná účast patřila k členským povinnostem. Vzhledem k charakteru provozované činnosti bylo „úrazové pojištění“ určitě na místě.

Nepřekvapí, že se narůstající prestiž promítla též v aranžmá střeleckých podniků. Hlavním soutěžím začíná prokazatelně příslušet vhodný kulturní rámec. V sobotu 12. srpna 1797 prostějovští střelci poprvé slavnostně masírovali ke královským střelbám za zvuků „libě znějící polní kapely“. Poznámka: Šlo o hlavní střelecké klání roku, v němž se soutěžilo o titul krále a dvou maršálů, kteří se pak po celý rok těšili mimořádné úctě a výhodám.

Organizátor zanechal podrobný popis řazení, program i trasu průvodu: Účastníci střelb se shromáždili před střelmistrovým domem a pod jeho velením se sešikovali

Královský střelecký terč Antonína hraběte von Vetter z Lilie, kanovníka olomoucké dómské kapituly, arcijáhna a infulovaného prelata moravského s motivem Athény jako ochránčyně města a střelců a vedutou Prostějova, r. 1799 (sbírky Muzea a galerie v Prostějově, foto František Spáčil).

do pečlivě zrežirované formace, v níž prošli hlavní rynek. Vpředu se ubíral cílník prezentující připravené odměny pro vítěze. Doprovázelo ho šest pacholat třímajících červenobílé vlajky. Následovali čistíci zbraní nesoucí v párech terčovnice, za nimi hudebníci s bubny a dechovými nástroji. Samostatné pozice příslušely bílé královské vlajce střežené dvěma běžci, pokladnici nesené dvěma cílníky a střeleckým protokolům opatrovaným dvěma písaři. Pak kráčeli ve dvojestupu členové spolku (v té době se jejich počet blížil sedmdesátce).

Před domem pana purkmistra vše stanulo, vlajkonosiči vzdali poctu, hudba zahrála marš. Poté následovaly souboje na střelnici. Se stejnou parádou vedli po osmi sou-těžných dnech do města nového krále. Kapela pak ještě poskytla doprovod střelecké pokladnici na cestě do úschovy ke střelmistrovi.

Zda už v té době střelci oblékali jednotný oděv, bohužel nevíme. Jisté je, že roku 1798 se pyšili novými odznaky: Měly podobu stříbrného růžku na prach, vážily lot (cca 17,5 gramu), na zelené pásce se zavěšovaly do knoflíkové dírky. A prý přitahovaly nové zájemce.

Popis průběhu královské střelby z tohoto údobí se bohužel nezachoval, ale máme k dispozici podrobný popis tzv. volné střelby, již uspořádal král z roku 1799, muž velkého světa, Vysoce blahorodý pán pan Antonín hrabě von Vetter, kanovník olomoucké dómské kapituly, arcijáhna a infulovaný prelát moravský. Pro vítěze zamýšleného závodu hned složil odměnu šest dukátů. Požádal ale o odklad termínu do 3. října, protože hodlal stylově utčit též jmeniny „nejlepšího z císařů“, Františka II. U Prostějovských se nápad pochopitelně setkal s nadšeným souhlasem.

Přípravy svátečního dne musely být náročné a následně zážitky velkolepé. O zahájení střelby zpravily širé okolí salvy z moždířů – tentokrát úderem třinácté hodiny. Ve čtyři odpoledne pozval pan kanovník všechny střelce na svačinku servírovanou přímo na střelnici.

V půl sedmé večer započal hold oslavencům. Areál osvětlily více než čtyři stovky svítilen. Iluminaci podpořila kulisa zvuková – nepřetržitá palba z moždířů se mísila s intrádami trub, duněním bubnů a ustavičným provoláváním přítomného obyvatelstva a mládeže (účast dorostu autora zvlášť potěšila): „Vivat Franciscus! Vivat Graf Vetter!“

Atmosféru dotvářela pozoruhodná alegorická výzdoba centra dění, inspirovaná antikou. Nutno připustit, že použitá symbolika mohla mít pro současníky mnohem hlubší smysl, než jsme schopni za současného stupně poznání dávných střeleckých zvyklostí k ní přidat my. Vymyslel ji „velmi pěkně“ Adam Entl, kriminální rada a střelecký komisař, vymaloval pan Werner. Symbolicky spojovala střelecké ideály a ctnosti s vizuálním vyjádřením poslání aktuální slavnosti.

Aby alegorie náležitě vynikla, instalovali na vyvýšeninu proti střelnici, pravděpodobně na val městských hradeb, prosvětlený podstavec tvaru jehlanu vysoký cca 7,5 metru. Na vrcholu pyramidy stanula bohyně Fáma (římskými básníky personifikovaná Pověst, jež se rozrůstá z nepatrných

počátků nesmírnou rychlostí do obrovských rozměrů). Svou výkonnou trubku držíc stále pohotově, nabízela přihlížejícím informace i v podobě písemné. Z ruky, již nezatěžoval nástroj, splýval na červené stuze prosvětlený nápis „Vivat“. Konkrétní jména lemovaly oválné věnce, umístěné v rozích svislého trojúhelníku, dotvarovaného girlandami: V největším nahoře se skvělo „Vivat Franciscus II.“, vpravo dole „Comes a Vetter“, vlevo „Grati Hostes“ – poslední zřejmě jako důkaz, že si Prostějované považují každého zájmu zvnějšku. Vše opět prosvětleno.

U paty soklu bohyni podpořila Velkomyslnost v podobě ctihodné matrony. Vavřínová větévka v její ruce zaručovala vítězství, slávu, čest a mír. Doufejme, že symbolického smytí prolité krve, jež měla rovněž v referátu, nebylo zapotřebí. Druhou paží kynula směrem k prostoru vyhrazenému „cti a slávě“. Dominovala zde obětní mísa, v níž planuly očištné plameny, a schránka na milodary. Na prosvíceném piedestalu schránky vynikal nápis „Gra-tae Gratulationes“; skýtala též oporu střeleckým insigniím – terčovnicím, terčům, vlajkám atd.

Na výřezu ze střeleckého terče z r. 1823 odpaluje milíře jeden z tradičních činovníků střelecké společnosti, pritschenmeister (cílník), „duše“ střeleckých podniků. Organizoval, kontroloval a současně bavil publikum. Choval i odíval se v duchu starých tradic a těšil se velké vážnosti. Musel znát dokonale mravy a ceremoniál střelců. Symbolem jeho úřadu byla ferule (die Pritsche – odtud též německý název), kterou ukazoval zásahy a také jí na místě trestal lehké přestupky proti střeleckému řádu (sbírky Muzea a galerie v Prostějově, foto František Spáčil).

Vše nasvědčuje tomu, že právě Velkomyslnost (nebo snad Velkorysost?) pasovali střelci na základní ctnost svého snažení. Snad ji dokonce přiznávali vrchní moc nad společností – o tom by mohla hovořit zmínka o „fascēs“. Takový symbol ve starém Římě příslušel minimálně nejvyšším úředníkům! Dokázala-li Velkomyslnost, jak se pravi v její „pracovní náplni“, při zachování statečnosti zaručit, že se nebude dát nic špatného ani opovrženihodného, pak byla volba namístě.

Po skončení slavnosti na střelnici se celá společnost odebrala do sálu, který nově zařídil a „vkusně“ vyzdobil ve svém hostinci pan Kajetán Entl. Zde hrabě Vetter uspořádal ples nejen pro střelce, ale také pro slavný magistrát a „větší počet ctěných měšťanů“ pozvaných formou volných vstupenek. Jen „frei Ball“ údajně přišel krále střelců na 360 zlatých! Pan Vetter projevil finanční velkorysost hodnou barokního velmože a prostějovští hostitelé se nejspíš vynasnažili, aby nezůstali pozadu. Onen sobotní večer musel patřit k nezapomenutelným. Pokud se týká promyšlenosti a předpokládaného účinku na publikum, žádná z moderních show by se nemusela stydět!

Nápadné je, že kromě zmínek o některých střeleckých králích nenacházíme v textech prakticky žádné poznatky ze střelecké části mítinků. Není sice vyloučeno, že ty mohly být předmětem nedochovaných specializovaných záznamů, pisatel ale kupodivu vůbec nepocítil potřebu provést souhrnné hodnocení nebo alespoň komentovat pozoruhodné výkony.

Zdá se, že pro něj (a možná i pro jeho kolegy) byla mnohem důležitější symbolická, společenská, kázeňská a estetická stránka dění. Vědomá inspirace antikou jakoby uzavřela kruh: Vracíme se k úvodnímu opatrnému výroku stran sportu – do střelecké společnosti si evidentně našly cestu ideály starořecké kalokagathie. Řecké Athény na svých hrách spojovaly sportovní soutěže s oslavou kultu bohů a hrdinů. Řím přidal zábavu lidu; sport, zpěv, hudba a tanec patřily k jeho svátkům a triumfům. Být krásným a dobrým, uvést v soulad tělo s duchem a vše povýšit důrazem na aspekt mravní, kázeňský. Nečetli jsme právě o tom v zápiscích pana střelmistra?

Příběh putovního poháru Makabi

Marie Dokoupilová

Když Leo Volk v únoru 1932 vyhrál putovní pohár zimních sportů Makabi v Karlově Studánce v lyžování, nebylo mu ještě ani dvacet let. Jeho rodiče přišli do Prostějova se třemi dětmi v listopadu 1903 ze Lvova. V Prostějově se jim narodily ještě další dvě, Rosa a Leo. O rodiče Leo přišel vcelku záhy. Otec zemřel v říjnu 1915, když Leovi byly teprve necelé tři roky, matka v listopadu 1928, nedlouho před jeho šestnáctinami. Krátce pak zůstal v rodině své sestry Kláry, která se roku 1923 provdala za Oskara Fischera-Lustiga. Ten přišel do Prostějova roku 1920 z Vídně jako posila fotbalového týmu zdejšího klubu Makabi. Asi rok vlastnil koncesi na prodej oděvů na výročních trzích v Prostějově, ale protože ji koncem roku 1923 složil, našel si patrně jinou obživu. Stal se trenérem úspěšného židovského fotbalového mužstva. V té době slavila židovská tělovýchova v Prostějově už dvacáté výročí.

Vedle aktivit českých sokolů a německých turnerů se v Prostějově začaly objevovat snahy o vlastní tělovýchovu i mezi zdejším početným židovským obyvatelstvem. V únoru 1903 opustili německý tělocvičný spolek její židovští členové a v Pollakově hostinci v Brecherově ulici č. 17 založili pod vedením Hugo Höniga vlastní tělocvičnou jednotu. Ustavující valnou hromadu spolku s názvem „Jüdischer Turnverein für Prossnitz und Umgebung“ svolali na 20. června 1903. Členy výboru se tehdy stali: Bedřich Löw, Jindřich Lasus, Hugo Hönig, Leo Ballek, Theodor Schnitzler, Hugo Kaufmann a Max Platzter. Na počest založení spolku se v sále U Černého medvěda na dnešním Žižkově náměstí č. 7 konala slavnost. Proběhlo při ní cvičení za doprovodu vojenské kapely a cvičení na nářadí. Večer se hráli místní židovští ochotníci divadelní hru Zřícenina, po jejímž skončení začal ples. Spolek si brzy pořídil vlastní nářadí a každoročně organizoval veřejné cvičení, kde sportovci předváděli pokroky dosažené během roku. Kromě

toho připravovali cykly přednášek a různé kursy. Ve spolupráci s místním židovským akademickým spolkem Giskalah uspořádali v Dělnickém domě roku 1908 slavnost k pátému výročí tělocvičného spolku.

Po skončení první světové války se na mimořádné valné hromadě 22. května 1919 klubovní jméno změnilo na „Židovský sportovní a tělocvičný spolek Makabi Prostějov“. Ve výboru tehdy působili M. Hönig, J. Kobler, E. Šťastný, Efraim Stolz a Leo Spielmann. Ve dnech 20.–22. srpna 1919 uspořádal Makabi všesportovní slavnost, na níž soupeřila čtyři družstva v házené, a na závěr proběhla tělocvičná produkce v Německém domě na Vápenici č. 9.

Aktivně pracoval především fotbalový oddíl, který sehrál několik zápasů a zúčastnil se mistrovství Hanácké fotbalové župy. Roku 1920 do něj z Vídně přestoupil hráč a později úspěšný trenér Oskar Fischer-Lustig (1890–1944) a několik dalších cizích hráčů, kteří přispěli k rozmachu židovské kopané v Prostějově. Od roku 1929 se prostějovský oddíl stal mistrem židovského fotbalového svazu ČSR.

Makabi stejně jako další prostějovské sportovní kluby využíval městské hřiště u říčky Hloučely. Protože příliš nevyhovovalo, najal si klub pozemek za obecnou školou v Kollárově ulici vedle nového hřiště SK Prostějov. V roce 1921 zřídil Makabi tenisový odbor a začal s výstavbou vlastních kurtů. Úspěch slavila i házená – ženy zvítězily na turnaji v Brně mezi 16 družstvy a získaly pohár Čs. svazu Makabi. V září 1923 uspořádal klub Makabi sportovní slavnost spojenou s lehkooctletickým mítinkem a silničním během na tři kilometry.

V dubnu 1925 měl Makabi tři sekce – kopanou, tenis a tělocvik. Na valné hromadě se novými funkcionáři stali: Max, Bruno a Bedřich Sborowitzovi, dr. Otto Czech, Pavel Neumann, Bruno Grünhut, Otto Platzter, Oskar Fischer-Lustig, dr. Josef Kleiner, Emil Beamt, Max Sommer, Josef

Grabscheid a Josef Holz. Finančně klub podporovala prostějovská konfekční firma Sborowitz, která zaměstnávala většinu členů fotbalového týmu a měla také rozhodující slovo ve vedení klubu. Podle vzpomínek jednoho z tehdejších fotbalistů Maxe Grosse (1913–2005?) byl Makabi amatérský fotbalový klub, ale firma Sborowitz hráče odměňovala částkou 300 Kč měsíčně.

Název spolku se ještě dvakrát změnil – v březnu 1926 na Židovský sportovní a tělocvičný klub Makabi Prostějov a v září 1936 na Židovská tělocvičná a sportovní jednota Makabi. Klubové barvy byly modrá a bílá. Kromě sportu se Makabi zapojoval do společenských akcí – pořádal plesy, večírky, purimové slavnosti.

Kromě fotbalu se v Makabi provozoval stolní tenis, lyžování a tenis. Roku 1928 vznikl tělocvičný oddíl pro mládež, o jehož činnost i kulturně-výchovnou náplň se zasloužili hlavně dr. Picková, V. Feiler, Silbermann, JUDr. Robert Eisinger aj. Téhož roku založili také sekci zimních sportů. Úspěch zaznamenal její člen Leo Volk získáním dorosteneckého poháru Čs. Makabi v lyžování v Karlově Studánce v únoru 1932. Roku 1934 vznikl nový odbor kanadského hokeje, který dosahoval dobrých výsledků.

V roce 1935 patřil prostějovský Makabi ke členům Čs. fotbalové, Čs. tenisové a Čs. table-tenisové asociace, židovského svazu zimních sportů a od října 1937 se stal členem světového svazu Makabi. V Prostějově fungovaly oddíly fotbalu, tenisu, atletiky, šermu, házené, tělocviku, ping-pongu, zimních sportů a šachů. K nejvýznamnějším událostem z historie Makabi Prostějov patřilo slavnostní otevření nového stadionu v Kostelecké ulici 1. září 1935. Při této příležitosti se konal moravský župní slet Makabi a byl vydán slavnostní list Hamakabi. Hřiště Makabi mělo rozlohu 14 740 m², patřily k němu šatny a domek správce hřiště (Kostelecká ulice č. 47). V areálu hřiště se dokonce nacházel dětský bazén. Sportovci Makabi kromě toho k tréninkům využívali tělocvičnu v budově bývalé židovské školy postavené roku 1904 v Ehrenstammově (dnešní Demlově) ulici č. 3.

Otvírání stadionu Makabi v Prostějově 1. 9. 1935.
Foto: archiv Muzea a galerie v Prostějově.

Jedna z posledních velkých akcí prostějovského Makabi se uskutečnila 29. srpna 1937. Klub na vlastním hřišti v Kostelecké ulici uspořádal slavnost rozvinutí spolkového praporu, župní sraz a lehkootletické mistrovství. Činnost židovské tělocvičné a sportovní jednoty Makabi Prostějov byla zastavena oběžníkem Židovské náboženské obce v Praze ze dne 17. července 1940. Poté hřiště Makabi využívala místní židovská mládež, protože to bylo jedno z mála míst, kam podle tehdy platných zákonů neměli židé zakázaný přístup. Po skončení druhé světové války se z původního počtu asi 1600 židovských obyvatel vrátila do Prostějova jen malá část. Někteří z nich se pokusili činnost Makabi obnovit, ale tyto snahy neměly dlouhého trvání. S vystěhováním dalších přeživších do Izraele se potenciální členská základna natolik zmenšila, že se obnova klubu neuskutečnila.

Další osudy Leo Volka (*28. 11. 1912–?) se zatím nepodařilo objasnit. V letech 1929–1933 bydlel s bratrem Emanuelem na Masarykově náměstí č. 9, pak byl v Opavě – možná v základní vojenské službě a v březnu 1935 se odhlásil do Prahy. Patrně se mu podařilo uniknout před transporty do Terezína vystěhováním do Palestiny, kam se provdala jeho sestra Rosa Kreindlerová. Bratr Emanuel Volk (*1895) přežil internaci a byl osvobozen v Terezíně. Po válce přesídlil za příbuznými do Palestiny a podílel se

na zakládání továrny na boty v kibucu Naot Mordechaj. Stejně štěstí nepotkalo jejich sestru Kláru (1899–1944), jejího manžela Oskara Fischera-Lustiga a syna Heřmana (1924–1943), kteří všichni zahynuli v Osvětimi. Jejich dcera Ester (*1929) se zachránila a dosud žije ve Velké Británii, kam odjela – jako jediná z Prostějova – jedním z Wintonových vlaků.

S historií židovského sportovního klubu Makabi v Prostějově se lze seznámit díky literatuře. Méně se zatím ví o muzejních sbírkách, které činnost Makabi dokládají. V posledních letech se také alespoň ve formě elektronických kopií podařilo pro muzejní potřeby získat další fotografie z aktivit Makabi, z jeho slavností, snímky jeho členů a činovníků. Jedna ze sbírkových skupin v prostějovském muzeu, nazvaná Sportovní trofeje, se zaměřila na dokumentaci místních sportovních klubů a jejich činnosti sběrem různých materiálů – fotografií, trofejí, vlajek, odznaků a medailí. Z 227 sportovních památek tvoří doklady o aktivitách a úspěších místního Makabi sice jen malou, zato však zajímavou část. Podle přírůstkové knihy se sportovní trofeje, odznaky a fotografie do sbírek muzea dostaly díky sportovní výstavě, která se konala v září 1936.

Literatura o židovském sportu:

- Die Geschichte des S. K. Makkabi Prostějov. Jüdische Volkstimme, 28. 1. 1932, s. 9-10
- Dokoupilová, Marie: Staronové dokumenty Ž. S. K. Makabi Prostějov. Štafeta, 1997, s. 47-48
- Dokoupilová, Marie: Židovský sportovní klub Makabi v Prostějově. Střední Morava, č. 4, 1997, s. 95-98
- Dokoupilová, Marie: Židovský sportovní klub Makabi v Prostějově. Štafeta, 1996, s. 58-61
- Färber, František: Makabi – významná tělovýchovná a společenská organizace před II. světovou válkou. In: Židé a Morava 1996. Kroměříž 1997, s. 60-63
- Hamakabi, list vydaný u příležitosti otevření hřiště a sjezdu moravských žup čl. Makabi v rámci jubilejních oslav 15tiletého trvání židovského sportovního klubu Makabi v Prostějově dne 1. září 1935. 15 s. Obsahuje: Huber,

Heřman: Zahájení jubilejních oslav Ž. S. K. Makabi 22. 6. 1935, s. 1-2; Herzog, Artur (Praha): Našemu Makabi v Prostějově, s. 3; Ballek, Leo: Židovská tělocvičná jednota – předchůdkyně Ž. S. K. Makabi, s. 3-4; Kobler, Josef: Ž. S. K. Makabi (doba popřevratová), s. 5-6; Holz, Josef: Náboženská obec a mládež, s. 6; Eisinger, R. (Uh. Brod): Na novém hřišti – k novým úspěchům, s. 7; Sonnenmark, Robert: Sionismus a Makabi v Prostějově, s. 8; Löff, Arnošt: ŽSK Makabi ve službách Keren Kajemeth Leisrael, s. 9; Bašný, Alois: Začátky židovského fotbalu v Prostějově (rok 1904 a násl.), s. 9; Jellinek, Adolf (Bratislava): Makabi a Makabi hacair, s. 10; Lasus, Max: Hnutí mládeže Techelet lawan, s. 10

Sacher, Josef: Vývoj kopané ve městě a v okrese. 70 let prostějovské kopané 1904–1974. Prostějov 1974, ŽSK Makabi Prostějov na s. 25-26

Marie Dokoupilová (*1960) působí jako historička Muzea a galerie v Prostějově. Specializuje se především na dějiny prostějovského židovského obyvatelstva.

mdokoupilova@muzeumpv.cz

Detail z věnování na poháru Leo Volka za lyžování, 1932.
Foto: archiv Muzea a galerie v Prostějově.

Vavřín pro cyklistu, či chodce?

Aneb Ferdinand Wolker a Ing. Josef Kovářik
jak je dnes už neznáme

Michaela Kokojanová

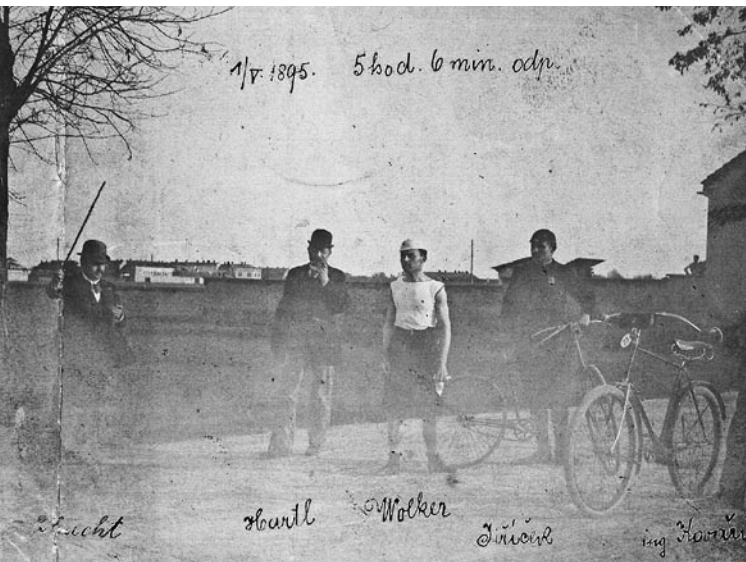
Je libo příběh laskavé sportovní recese z dob mládí našich pradědečků, jen o málo později významných představitelů prostějovského průmyslu, bankovníctví a kultury? Tak tedy čtěte a dívejte se: Vyprávějí útržky dobových dokumentů, vzpomínky a dvě fotografie z prostějovských muzejních sbírek.

Vpodvečer poslední dubnové soboty L. P. 1895 rozbučela „komáří pokojík“ prostějovské Měšťanské besedy poněkud jiná tónina než jindy.¹ Obvykle dominující témata, dokonce včetně „ženské otázky“, přišla tenkrát

zkrátka. Společnost ovládlo kouzlo hecu, a to hecu z oblasti sportovní: Má či nemá zdatný chodec šanci proti cyklistovi-začátečníkovi?

Rozhodující impuls diskuse bohužel dávno rozostřil nános zapomnění. Bylo snad žádoucí život Českého klubu velocipedistů v Prostějově rozproudit neobvyklým počinem, „divadlem nevidaným“? Zaprovokovalo furiantství někoho z přítomných? Nebo že by pan účetní Ferdinand Wolker hodlal originálně oslavit své první výročí ve službách prostějovské záložny a pan podnikatel Ing. Josef Kovářik stejné výročí své továrničky na hospodářské stroje ve Vrahovické ulici?

Jisté je, že mládenci na místě vše domluvili, v terénu poté vykonali. Atmosféra podniku tak neodolatelně dýchá z dobové tiskové zprávy,² že její gró po stovacetiletých znovu nabízíme p. t. publiku: „... dostihy chodce, dobrého Sokola, s cyklistou začátečníkem. Za cíl zvoleny Olšany. Umluvena sázka a dostihy určeny na středu 1. května, kdy shromáždil se na silnici k Olšanům značný počet zvědavců, kteří se zájmem zápas zajisté zvláštního druhu pozorovali. Cyklista vyjel statečně s pevným vědomím, že na svém oři dospěje jako vítěz do Olšan. Ale zmýlil se. Chodec Sokol napjal krok, předstihl cyklistu a po celé cestě jej nespátril. Za 31 minut proběhl celou vzdálenost do Olšan, kde očekávan a vítán přátely a četnými občany olšanskými. Cyklista přijel s úplným klidem o 10 minut později. Oba soupeři úplně zdraví obcerstvivše se a pobavivše se ve středu boдрých občanů olšanských, nastoupili v povoze v nejlepší náladě zpáteční cestu.“

Start závodu 1. 5. 1895, 17 hodin 6 minut. Archiv Muzea a galerie v Prostějově.

A totéž obrazem: První snímek, bohužel ve velmi špatném technickém stavu, zachycuje klíčový okamžik závodu. „1/V 1895. 5 hod. 6. min, odp.“: Zcela vlevo zaujal pozici startér pan Knechtl. V pravé ruce již pozvedl hůl, v levé třímá stopky. Uprostřed připraven Ferdinand Wolker ve sportovní obuvi, krátkých kalhotách, bílém barevně lemovaném tričku bez rukávů (sokolském?) a kšiltovce korunované velkým odznakem, v levé ruce bílý šáteček. Zcela vpravo spíš tušíme část postavy cyklosoupeře, Ing. Josefa Kovářika. Opírá se o sedlo svého bicyklu. Za závodníky stojí pan Hartl, ruku pozdvíženou před obličejem (časoměřič?) a pan Jiříček opřený o svůj „stroj“ postavený do protisměru.

Na druhém snímku pózuje skupina deseti mužů, oči vidně spokojená nedávným prožitkem. Dominuje hrdě rozkročený Ferdinand Wolker, hlavu vyzývavě vztyčenou, rozepnuté sáčko zdobené odznakem, kšiltovku třímá v pravé ruce. Levou ruku ovinul kolem ramen Ing. Josefa Kovářika, jenž pravou rukou objal pas vítěze, levou se opírá o řídítka svého elegantního bicyklu. Zase jedno zdařilé odpoledne hodné vzpomínek!

Epilog:

Vítěz, Ferdinand Wolker, profesně zdatně postupující kariérou úspěšného bankovního úředníka, jinak známý aktivní sportovec – mj. též člen Českého klubu velocipedistů, uznávaný organizátor kulturního a společenského života, „vtipný a duchaplný společník, který nikoho nezarmoutil“, měl v budoucnu oplakat oba své syny a hledat spolu s manželkou Zdenou útěchu v budování památky staršího z nich, básníka Jiřího.

K podnikání Ing. Josefa Kovářika se dva roky nato přidal jeho starší bratr Karel. Pozdější fúze s továrnou Františka Wichterla dotvořila vyhlášený specializovaný strojírenský podnik, jenž přečkal všechny peripetie, ukládané mu proměnami doby. Firma nástupnická, ač o poznání méně výrazně, šíří slávu Prostějova dodnes.

Douška: Rok po recesních cyklo-chodeckých hrátkách

věnoval vítězi tentokrát „vážných“ cyklistických závodů Ferdinandovi opět čestně poražený Josef „legrační to dar“: šestikilovou železnou hvězdu s granátem a mosazným řetězem.

Poznámky

- 1 V té době pronajímal místnosti Městanské besedy v prvním patře svého domu na dnešním Žižkově náměstí č. 13 ředitel sladovny Josef Wait, v letech 1898–1902 prostějovský starosta. „Mládežnická odnož“ spolku se scházela ke svým jednáním v „malém“ pokojíku, který souvisel s čitárnou besedy.
- 2 Hlasy z Hané, roč. XIV, č. 35, 4. 5. 1895, s. 2.

Michaela Kokojanová (*1953) je zaměstnána v Muzeu a galerii v Prostějově jako historik starších dějin.

mkokojanova@muzeumprv.cz

Památeční snímek po skončení akce. Archiv Muzea a galerie v Prostějově.

Ve zdravém těle zdravý duch! Přerovský sport do roku 1914

Petr Sehnálek

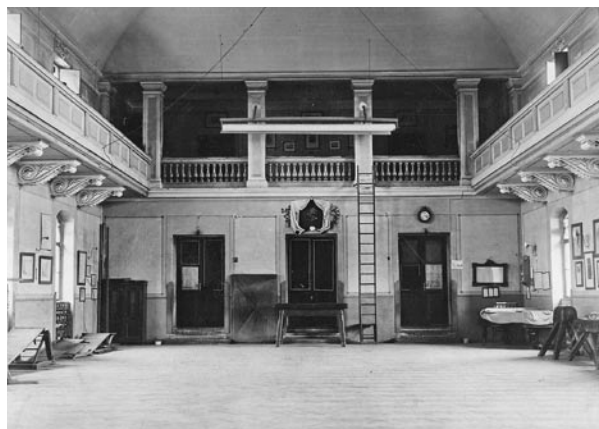
Tělovýchova a sport se v Přerově začaly pěstovat v druhé polovině 19. století. Absolutní počátky sportovní činnosti lze spojovat se založením místní jednoty tělocvičné organizace Sokol, jež se z popudu obchodníka a pozdějšího starosty města Františka Štěpky událo roku 1871. Ostatně rozvoj moderní tělovýchovy je v českém prostředí spatřován s úsilím dr. Miroslava Tyrše, které roku 1862 v Praze vyústilo v založení sokolské organizace. S ohledem na tehdejší pojetí tělocviku, spočívající v pravidelném a soustavném rozvíjení síly, obratnosti a vůle, se v Sokole pěstovala převážně cvičení na náradí, dále tzv. cvičení prostná, tedy gymnastika, a rovněž cvičení pořadová a pochodová. Členskou základnu Sokola obecně tvořili (obzvláště pak po sociální diferenciaci koncem 19. století) zejména učitelé, úředníci a živnostníci.

Tělovýchovná činnost přerovského Sokola byla soustředěna v mužském a od roku 1907 také v ženském cvičitelském odboru. Zaslouhou Sokola vznikla v Přerově první moderní tělocvična – sokolovna postavená v letech 1896 až 1897 mezi nábřežím řeky Bečvy u pozdějšího Tyršova mostu a náměstíčkem Na Marku. Do té doby byli Sokolové odkázáni na všemožné dočasné prostory v zahradách svých členů, gymnázia, kloboučnictví na Dolním náměstí nebo dřevěného pavilonu v městském parku Michalov.

Sokol, vedle tělovýchovné činnosti, též neúnavně působil na poli udržování národního povědomí a výchovy k vlastenectví, přičemž byl pořadatelem četných, hojně navštěvovaných kulturních akcí. Výnosem ze vstupného totiž získával rovněž prostředky pro další rozvoj či podporu dobročinných aktivit. V roce 1914 měla zdejší jednota 405 členů, ovšem následné vypuknutí války značně zasáhlo do další činnosti. Těžkosti nepřinesl jen odchod

téměř všech aktivních cvičenců do armády, nýbrž hlavně eskalující perzekuce ze strany státu. Členové Sokola se postupně exponovali proti vládnímu režimu a člen přerovské jednoty Slavomír Kratochvíl byl již v listopadu 1914 za svou činnost odsouzen k trestu smrti, čímž se stal první obětí domácího protihabsburského odboje.

Obdobné zaměření jako Sokol měly Dělnické tělocvičné jednoty, které vznikly odštěpením sociálně-demokratického členstva ze Sokola na konci 90. let 19. století. V Přerově byla DTJ založena v únoru roku 1904 a její členové pocházeli zejména z řad dělníků, železničářů či zřízcenců. Až do roku 1911, kdy byl zakoupen vlastní objekt (Dělnický dům v předměstské čtvrti Šírava) a na jeho zahradě postavena tělocvična, musela zdejší jednota cvičit v sálech různých hostinců. Počátkem roku 1914 organizace sdružovala 160 členů.

Interiér první přerovské stálé sokolovny (Muzeum Komenského v Přerově).

Koncem 19. století se v Přerově začala rozšiřovat rovněž činnost již čistě sportovní. Sport byl současně znám jakožto tělocvik spojený se zábavou, jenž se většinou odbývá pod širým nebem a je obdařen zdravotnickým významem spočívajícím v otužování, tužení svalstva a dokonce léčbě některých chorob. Místní sportovní kořeny lze jednoznačně nalézt v cyklistice, neboť kratochvíli jízdy na nově se rozmáhajícím dopravním prostředku – jízdním kole – se začal aktivně věnovat Klub českých velocipedistů v Přerově založený již v únoru roku 1888. Tento spolek si pronajal pozemek ve Wurmově ulici a vytvořil z něj své cvičiště, které v zimě našlo uplatnění jako kluziště. O „pravěku“ cyklistiky v Přerově nemáme sice mnoho zpráv, ovšem na základě zkušeností průkopníků cyklistiky na jiných místech Hané je možno říci, že první jezdci museli čelit četným nástrahám. Nezbytnou výbavou těchto cyklistů tak byla zejména rákoska sloužící k odhánění dotěrných psů. Jezdci na vysokých bicyklech pak byli vystaveni stálému riziku pádu a zranění.

Velocipedisté ve svém nadšení nepolevovali a díky nim se v 90. letech 19. století ve městě uchytil taktéž tenis. První přerovští tenisté začali docházet na cvičiště klubu, jež bylo v letním období upraveno jako tenisové hřiště. Novému sportu záhy propadli místní ctihodní pánové i elegantní dámy. Tenis byl již ve svých počátcích rovněž záležitostí společenskou, neboť jej vyznávali příslušníci významných místních rodin; taktéž se dbalo na módní (nikoliv však výstřední) oděni a v neposlední řadě při hře panovalo gentlemanské chování hráčů vůči protihráčkám. K prvním kurtu ve Wurmově ulici, kde se hrálo až do roku 1906, přibýlo i jednoduché hřiště u Michalova. Němečtí obyvatelé města z řad úředníků či důstojníků dragounské posádky provozovali tenisový sport na hřištích vystavěných na pozemcích továrníků Skeneho a Weigela. První dva moderní dvorce vznikly v letech 1909 až 1910 za parkem Michalov (na místě hřiště starého), a to nákladem jednotlivých hráčů, kteří si sjednali úvér u Městské spořitelny. Poté za přerovskými tenisty začali jezdit i soupeři z okolí a někdejší společenská zábava se

První „reprezační“ přerovská fotbalová jedenáctka (Muzeum Komenského v Přerově).

začala provozovat už i v ryze sportovním duchu, takže v roce 1911 byl uspořádán první přátelský zápas s protihráči z Olomouce. Další tři moderní kurty a zázemí vybudoval v roce 1912 SK Přerov. Mezi hráči ze společnosti hrající na dvorcích za Michalovem a těmi z tenisového odboru sportovního klubu, hrajícími na kurtech před Michalovem, však panovala rivalita, takže v dobách předválečných se nepodařilo docílit vzájemné spolupráce a žádoucího většího rozvoje ve sportovní oblasti tenisu.

Co se zimních sportů týká, je nutno, vedle bruslení provozovaného na kluzištích (na cyklistickém cvičišti a u Michalova), zmínit lyžování, které v Přerově zažilo svou malou průkopnickou epizodu. Roku 1895 zde totiž provedl majitel zdejší továrny na kočáry Jan Weigl, jako jeden z prvních na Moravě, pokusy s lyžováním. Lyže, které přivezl přímo z Norska, zkoušel na blízkém Čekyňském kopci, jenž se posléze stal oblíbeným místem pro lyžování i sánkování.

Dalším sportem, jenž v Přerově našel oblibu, byl šerm. Průkopníkem se stal vrchní oficiál Václav Černý, který byl v roce 1896 služebně přeložen na přerovský poštovní úřad. Černý absolvoval v době vojenské služby speciální šermířský kurz a tuto činnost si jako zálibu přenesl

Tenisová společnost na dvorci u městského parku Michalov (Muzeum Komenského v Přerově).

i do civilního života. V Přerově pak kolem sebe seskupil další zájemce a v roce 1900 založil vlastní šermířský klub. Příznivci šermu se nejprve scházeli v zahradním altánu hostince u Feuermannů v Palackého ulici, posléze se přestěhovali „přes ulici“ do tělocvičny novostavby měšťanské školy. Nakonec klub splynul jako samostatný odbor s nově založeným SK Přerov a nadále pokračoval v úspěšné činnosti, která trvala až do počátku světové války.

Tělovýchova a sport se pochopitelně začaly prosazovat i mezi mládeží. Na místním gymnáziu se nepovinná výuka tělocviku těšila velkému zájmu a díky pochopení ředitele Vincence Vávry se počátkem 20. století úroveň a rozsah výuky nadále zvyšovaly. Byly zde zahájeny hojně navštěvované dobrovolné plavecké kurzy, jejichž výsledkem bylo, že roku 1904 byl každý student plavcem. Těmto dávným kořenům zdejšího plaveckého sportu přálo rovněž otevření městské plovárny v roce 1900 na pravém břehu řeky Bečvy za zahradou Hegrova mlýna. Středobodem areálu byla betonová nádrž o rozměrech 14 x 40 metrů. Největší hloubka bazénu činila 2,1 metru, pročež zde byl instalován také prkenný skokanský můstek.

Studentům gymnázia vděčí za své etablování v Přerově také kopaná čili fotbal. S tímto sportem se místní poprvé

přímo setkali někdy v letech 1904 až 1905. Zpočátku se tato novinka netěšila přílišné oblibě, jelikož nikdo přesně neznal její účel a pravidla, ovšem gymnazistům se mužný a energický zápas o míč ihned zalíbil a potřebnou podporu našli v profesoru tělocviku Karlu Večeřovi. Počátky plné nadšení totiž narážely na odpor rodičů a většiny profesorského sboru. Jedněm vadilo, že na oltář této záliby se kladly oběti v podobě potrhaných a rozbitých součástí oděvu – najmě bot a kalhot, druhá skupina odpůrců pak považovala sport za surový a nedůstojný gymnaziálních studentů a trestala jeho holdování karcerem, tedy povinným setrváním ve školní budově po vyučování. Vášně pro tento sport se však rozšířila i mezi studenty dalších škol, vznikla první místní družstva a hlavně se k místním nadšencům konečně dostalo povědomí o přesných pravidlech, takže bylo možno začít hrát ten pravý „football“ a vyjíždět i na zápasy do okolí. Památný den nastal v neděli 12. května 1907, kdy byl v Přerově sehrán první veřejný zápas, přičemž místní výběr porazil soupeře z Vyškova 3:0. Dlužno dodat, že do té doby působili přerovští fotbalisté neveřejně a kvůli výše zmíněným postihům spíše tajně, avšak koncem roku 1907 se sdružili ve Sportovním odboru Akademického klubu a od následujícího roku definitivně zakotvili pod oficiální hlavičkou SK Přerov. Řady přerovského „týmu“ často posilovali i fotbalisté ze širokého okolí – například z Uherského Hradiště dojíždělo jednu dobu i pět hráčů, mezi nimi i budoucí velitel 6. střeleckého pluku „Hanáckého“ ruských legií Jan Jaroš, jenž byl pro přerovský fotbal v oněch dobách zdatnou posilou. Roku 1911 sehrál SK Přerov dokonce zápas se skotskými profesionály z Aberdeenu s výsledkem 7:0 pro „přespolní“. Fotbal se z nelehkých začátků propracoval k respektovanému sportu a získal oblibu hráčů, organizátorů i diváků. Místní klub sehrál do začátku světové války 129 oficiálních zápasů, v nichž vstřelil celkem 426 branek a odnesl si 69 vítězství.

Na závěr nutno pohovořit ještě poněkud podrobněji o přerovských sportovních organizacích, jež byly zatím zmíněny pouze letmo. Zásahu na vzniku všeobecného sportovního spolku, pod jehož křídly byly provozovány

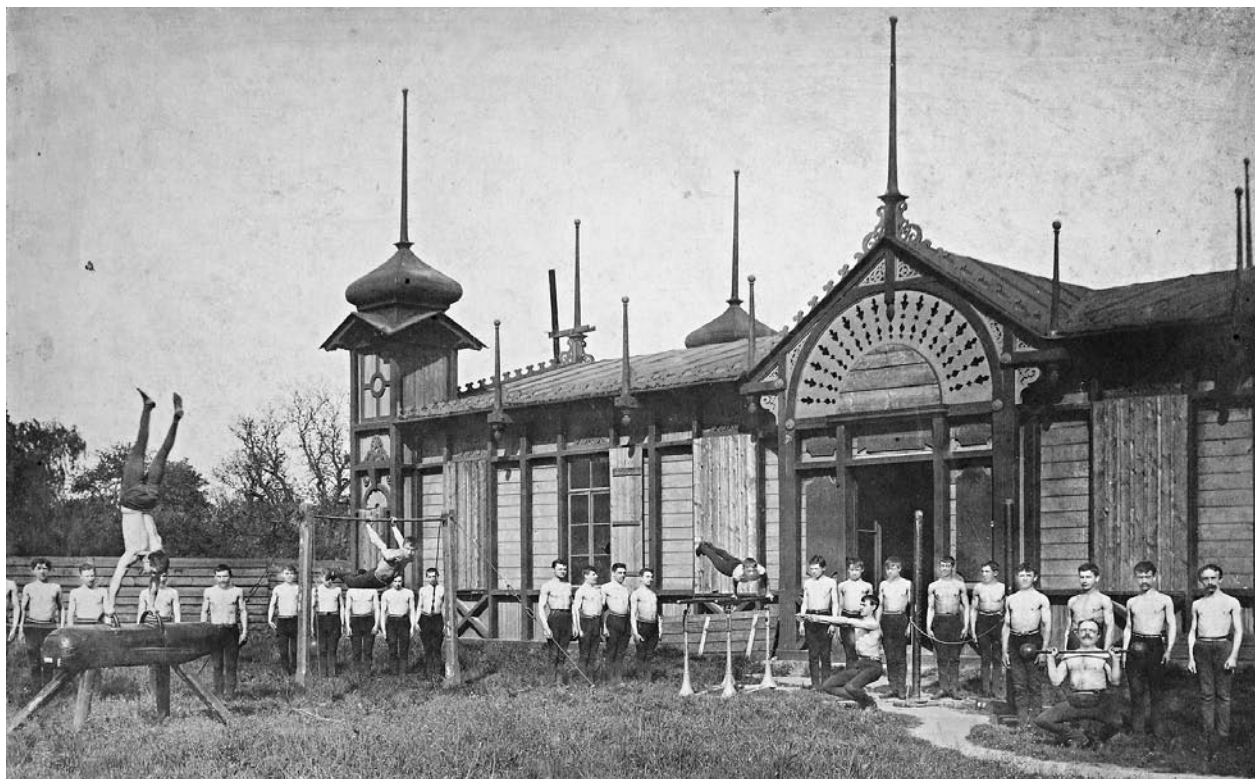
výše zmíněné disciplíny, lze přisoudit prudce rostoucí oblibě kopané. Díky ní vznikl Sportovní odbor Akademického klubu; následně klub velocipedistů změnil své stanovy, aby mohl provozovat všechny nově se rozšiřující sporty a zejména fotbal. Nastupující rozmišky a konkurenční boj obou klubů se naštěstí vyřešily vzájemným sloučením ve sportovním klubu SK Přerov, který byl založen na organizačním rámci klubu velocipedistů v březnu 1908. Poté následovalo období pilné a plodné práce a do vypuknutí války se pod vlajkou SK Přerov soustředily odbory tenisový, fotbalový, cyklistický, šermířský, turistický (tento sport intenzivně provozovali také Sokolové a zejména odbočka Klubu českých turistů), kluziště a bandy hokeje (hrálo se tvrdým koženým nebo gumovým míčkem a na velké branky). V oněch dobách se také pomalu začínalo s házenou a lehkou atletikou, ovšem řádně či pořádně se začaly provozovat až po válce. Klub postupně vybudoval v sousedství městského parku Michalov nové sportoviště sestávající se z fotbalového hřiště, zimního kluziště,

šatny a tří tenisových kurtů. Agilní činnost vynesla SK Přerov již krátce po založení mezi čelní moravské sportovní organizace. Svou úroveň se dle pamětníků řadil hned za brněnské kluby a na Hané tvořil v oblasti organizační práce absolutní špičku. Nadějný nástup však přervala 1. světová válka, takže se v mnohém muselo po roce 1918 začínat takřka od nuly, což je však již jiný příběh.

Petr Sehnálek (*1982 v Přerově) pracuje, jakožto správce sbírek a historik regionálních dějin 19. a 20. století, v Muzeu Komenského v Přerově. Profesionálně se zaměřuje na hmotnou kulturu každodennosti, stavební vývoj města Přerova 19. a 20. století a období konce 2. světové války na střední Moravě.

sehnalek@prerovmuzeum.cz

Přerovští během nácivku na veřejné cvičení před nouzovou tělocvičnou u parku Michalov (Muzeum Komenského v Přerově).

Zrod českých fotbalových klubů na Jesenicku v letech 1945–1948

Pavel Macháček

Počátky nového sportu na Jesenicku v časech císaře pána a první republiky

Jesenicko je část původního niského knížectví, která po válkách mezi císařovnou Marií Terezií a pruským králem Fridrichem II. zůstala Habsburkům a stala se součástí tzv. rakouského Slezska. Specifický region odříznutý od vnitrozemí pásmem hor však neměl vždy nálepkou chudého pohraničního okresu s nejvyšší nezaměstnaností a nejnižšími platy. Na přelomu 19. a 20. století patřil k hospodářsky nejrozvinutějším oblastem monarchie a díky přílivu lázeňských hostů z celé Evropy snadno vstřebával novinky společenského života. Proto se i zde poměrně záhy rozšířilo povědomí o zcela novém sportovním odvětví, které se nedlouho předtím zrodilo v Anglii. K jeho masovému rozšíření pomohla nenáročnost počátečních investic, spočívají v pouhém zajištění rovné posekané louky a koženého míče. Fotbal se tak během krátké doby stal nejoblíbenějším sportem a šířil se jako lavina bez ohledu na národnost jeho vyznavačů. Není tedy divu, že nedlouho po vzniku slavných pražských „S“ nebo DFC Prag vznikl první fotbalový klub i na Jesenicku. Vzhledem k národnosti tehdejších obyvatel Jesenicka šlo samozřejmě o klub německý. Přes společné počátky kopané u obou národů v českých zemích došlo totiž po vyhocení národnostních sporů v roce 1897 k ochlazení vzájemných vztahů i na sportovním poli a Češi a čeští Němci poté již kráčeli i ve fotbale vlastní cestou a měli své vlastní soutěže.

Dnes už asi těžko zjistíme, kdo jako první přivezl míč do kraje pod Pradědem, ale jisté je, že už v roce 1908 byl ve Frývaldově (Freiwaldau), což byl až do roku 1947 původní název dnešního Jeseniku, v rámci místního tělovýchovného spolku ustaven fotbalový odbor, který se o čtyři roky později přetransformoval v samostatný fotbalový

klub nesoucí název DSK Freiwaldau (Deutscher Sportklub Freiwaldau). Ten před první světovou válkou patřil ke špičkovým fotbalovým mužstvům v rakouském Slezsku, ale těžkou ránu mu zasadily sarajevské výstřely a následně válečné běsnění. Krvavá jatka znamenala konec habsburské monarchie a zrod Československa. I když jesenický fotbal poté už nikdy nedosáhl kvality z počátku století, fotbalové kluby v okrese rostly jako houby po dešti a hrály soutěže fotbalové župy Nord-Ost Gau. Obyvatelstvo české národnosti tvořilo i po vzniku nového státu jen zlomek obyvatel jesenického okresu. Jednalo se především o zaměstnance státní správy a vojáky 7. hraničářského praporu, který tehdy ve Frývaldově sídlil. A právě z tohoto prostředí vzešel v roce 1934 impuls k založení ryze českého fotbalového klubu. Nově ustavený oddíl přijal jméno tehdy populární pražské Slavie a jeho sešivané dresy zdobila místo červené hvězdy psi hlava. Vzhledem k národnostnímu rozdělení fotbalových soutěží neměli hráči SK Slavia Frývaldov na Jesenicku soupeře a museli ke svým zápasům dojíždět za soupeři až na Zábřežsko, kde bojovali s SK Orel Loštice, SK Ruda n. Moravou, SK Zvole, SK Písařov, SK Český Bohdík a SK Hanušovice v zábřežském okrsku III. třídy Hanácké fotbalové župy. Českou fotbalovou výspu na Jesenicku však odsoudila k zániku Mnichovská konference velmocí v roce 1938 a odstoupení Sudet Německu. Kasárna hraničářů byla vyklizena a v horkých zářijových dnech opustila okres i většina obyvatel české národnosti. Nikdo tehdy ale netušil, že tento krok bude ve svém důsledku znamenat i labutí píseň německého fotbalu na Jesenicku. Rozpoutání 2. světové války spojené s nástupem mladých mužů do wehrmachtu vedlo totiž k postupnému rozkladu soutěží a faktickému zániku místních fotbalových klubů.

Obnova fotbalu na Jesenicku po roce 1945

Porážka nacistického Německa ve 2. světové válce vedla k obnově Československa, které ale podle rozhodnutí Postupimské konference mělo být zbaveno německé menšiny. Ta ve znovuzrozeném státě pozbyla veškerých občanských práv a možnost jakýchkoli organizovaných sportovních aktivit v jejím případě nepřicházela v úvahu. Současně s vyhlášeným odsunem původních obyvatel Jesenicka začal příliv osidlenců, kteří v pohraničí hledali novou příležitost k naplnění svých životních snů. Vesměs se jednalo o mladé lidi z českého a moravského vnitrozemí a ze Slovenska, z nichž mnozí se věnovali fotbalu ve svých původních bydlištích a také v novém působišti hodlali v kopané pokračovat. Doba byla navíc prodchnuta poválečnou euforií a nadšením. Po sedmi letech strachu a utrpení se lidé chtěli bavit a sport jim k tomu nabízel řadu možností. Majetek někdejších německých sportovních organizací byl na základě Benešových dekretů konfiskován a mohl být převeden pod nově vznikající české kluby. Naději tak měli fotbalisté především v Jeseniku, Cukmantlu (Zlatých Horách), Frýdberku (Žulové) a ve Vidnavě, kde tamní fotbalové kluby hrály předválečné soutěže a disponovaly veškerým vybavením. Bohužel ne vždy vše proběhlo hladce. Jeden z funkcionářů poválečného SK Slavia Frývaldov Miroslav Majer to ve svých pamětech komentoval slovy: *„Ještě v roce 1945 mně vedoucí Turnvereinu pan Bittmann předal veškeré fotbalové rekvizity. Nejdříve jsem měl vše doma, ale přišlo nařízení vrátit vše do kasáren. A bohužel se stalo, že se část rozkradla. A to si představte, že se jednalo o sady padesáti míčů, kopaček, dresů atd. A za tři dny to bylo pryč!“* První měsíce po válce byly obdobím zlatokopů, lidé přicházeli a odcházeli, a z pohraničí mizelo vše, co se dalo ve vnitrozemí dobře zpeněžit. Navíc ve Frývaldově tehdy fotbalovou jedenáctku zakládala vedle Slavie i obnovená vojenská posádka a v hotelu Altvater sídlící nově utvořená škola Sboru národní bezpečnosti. Začínat se tak v drtivé většině případů muselo doslova od píky. Před mistrovským zápasem se sekało a lajnovalo svépomocí a nebylo ničím výjimečným, že se hráči s funkcionáři skládali na autobus. O dresy se prosilo u sponzorů.

Prvním oddilem, který po válce na Jesenicku vznikl, byl vcelku logicky SK Slavia Frývaldov. Již 24. července 1945 proběhla v jesenické nádražní restauraci schůze, jež měla po sedmi letech obnovit jeho činnost. Schůzi zahájil předválečný předseda a zakladatel klubu František Flašar, který byl při volbě nového vedení opět zvolen do čela fotbalového oddílu. Za trenéra mužstva byl vybrán Miroslav Michálek a již pět dní po obnovení klubu se hrálo první fotbalové utkání. O obnovení činnosti SK Slavia Frývaldov tehdy referovaly i okresní noviny Hraničář: *„SK Slavia Frývaldov zahájila opět svoji činnost se svým bývalým předsedou p. Flašarem v čele a podle vzrůstajících přihlášek jest možno předpovídati dobrou budoucnost klubu.“*

Ale i na dalších místech Jesenicka docházelo k ustavujícím schůzím nově zakládaných tělovýchovných spolků, v nichž fotbal hrál často stěžejní úlohu. Během podzimu 1945 k tomuto kroku došlo např. v Cukmantlu, Dolní Lipové nebo v Mikulovicích. Aktivita sportovců však předstihovala činnost úředníků, a tak se tělovýchovné spolky, a tím i jejich fotbalové oddily, ve svých počátcích často pohybovaly na hranici legality. V roce 1945 z právního hlediska vlastně žádný neexistoval, přestože podle laických představ zakladatelů vše proběhlo dle litery zákona

Unikátní snímek z doby před první světovou válkou, kdy DSK Freiwaldau hrál své zápasy na hřišti pod dnes již neexistujícím hotelem Altvater. Zdroj: SOKA Jeseník.

– sportovní nadšenci svolali do nějaké hospody ustavující valnou hromadu, založili sportovní oddíl, podali žádost o registraci na Zemský národní výbor (ZNV) a mysleli si, že mohou hrát. Ale chyba lávky. Povolovací proces nezřídkra trval i několik měsíců a bylo třeba doložit řadu skutečností. Prověřovala se například bezúhonnost členů výboru zakládaného spolku nebo jejich národní spolehlivost. Dokonce ani v případě již před válkou existujícího SK Slavia Frývaldov neprobíhaly administrativní záležitosti hladce. Marně totiž poukazovali její činovníci na to, že jde vlastně jen o pokračování činnosti klubu, který byl povolen výnosem ZNV v Brně už v roce 1934. Spolkový spis měl být založen u policejního úřadu ve Frývaldově, ale nebyl po válce nalezen. Před jejím koncem zřejmě nacisté veškerou agendu policejního úřadu zlikvidovali, a Slavia tak musela být založena znovu. Stalo se to povolením ostravské expozitury ZNV z 5. června 1946 a de facto již druhá ustavující schůze proběhla o tři dny později, přičemž do čela oddílů znovu zvolila Františka Flašara.

Patálie spojené s papírováním ale nedokázaly vzít lidem radost z fotbalu, a tak se již na podzim 1945 konala celá řada přátelských zápasů, a to nejen v rámci jesenického okresu, ale i s celky ze Šumperska a Olomoucka. V roce 1946 vedle již jmenovaných klubů vznikly další fotbalové oddíly ve Vidnavě, Zightharticích (Vápenné), Staré Červené Vodě, Javorníku, České Vsi a Bílé Vodě. Ne vše se ale vždy podařilo. Příkladem může být případ fotbalového mužstva SK Meteor Bílý Potok. Sportovní zpráva z červnového čísla jesenického týdeníku Hraníčář v roce 1946 uvádí, že SK Hraníčář Bílá Voda porazil před 150 diváky SK Meteor Bílý Potok 9:1. Šlo o přátelský zápas fotbalových jedenáctek ze sousedních vesnic. Protože jiné zprávy o existenci fotbalového mužstva v Bílém Potoku nejsou dosud známy, místní fotbaloví nadšenci zřejmě zakládací proceduru nedotáhli do konce a než aby se za každou cenu snažili založit v nepřítelství lidnaté vesnici vlastní oddíl, který by neměl potřebnou kvalitu, raději posílili řady fotbalistů sousedního Javorníku. Existence fotbalového klubu z tohoto města byla totiž jen o několik dní později oficiálně povolena ZNV a SK Javorník

od podzimu 1946 naskočil do prvního ročníku fotbalových soutěží v okrese.

Na jaře prvního poválečného roku se ale ještě na Jesenicku žádná mistrovská soutěž nehrála a v život byl uveden pouze Hanáckou župou zorganizovaný Pohár pohraničí, kterého se z místních mužstev zúčastnily pouze SK Slavia Frývaldov a SK Železničáři Dolní Lipová. Železničáři z Dolní Lipové pravidelně nastupovali také proti jiným „železničářským“ oddílům, neboť resortní soutěže byly tehdy

SK Supíkovice na konci 40. let. Foto: Z. Zelený.

Fotbal na Jesenicku probíhal občas v drsných klimatických podmínkách. Foto: archiv fotbalového klubu SK Lipová-lázně.

běžné a měla je např. i armáda. Je zajímavé, že fotbal zprvu nezatěžovaly napjaté politické vztahy mezi Československem a Polskem a mezi fotbalovými kluby z pohraničí obou zemí došlo v létě 1946 k několika zápasům. SK Cukmantl sehrál zápas v nedalekých polských Glucholazech a před zřejmě novinářem nadnesenou návštěvou 5 000 diváků porazil po urputném boji domácí celek 4:3. Do Frývaldova naopak v tomto roce přijeli fotbalisté z Prudniku a Nisy a sehráli zde s místní Slavií přátelské zápasy.

Oficiální mistrovské soutěže se na Jesenicku rozběhly od ročníku 1946/47. V rámci mistrovství Hanácké fotbalové župy byla do III. třídy skupiny A sever navržena z Jesenicka mužstva SK Slavia Frývaldov, SK Javorník, SK Železničáři Dolní Lipová a SK Sparta Česká Ves. V rámci skupiny se fotbalové oddíly z Jesenicka měly utkávat s dalšími čtyřmi celky z Bruntálska. Jak ale napovídají některé zachované výsledky a rozlosování rozhodčích na jednotlivá kola, byla skupina zřejmě před zahájením soutěže rozšířena a z Jesenicka v ní hrála ještě mužstva SK Cukmantl, SK Vidnava a SK Slezan Mikulovice. Na první příčku žádný z jesenických klubů ale nedosáhl, neboť ta se stala kořistí Rýmařova, který si jejím ziskem zajistil postup do II. třídy.

V roce 1947 se na Jesenicku hrál fotbal už takřka v každé vesnici. Narůstající počet fotbalových klubů si vynutil reorganizaci fotbalových soutěží a v rámci III. třídy bylo vytvořeno několik nových okrsků. Rozpadlo se tak teritoriální spojení s okresem Bruntál a v jesenickém okrsku III. třídy bojovalo v ročníku 1947/48 celkem 12 mužstev z okresu Jeseník. Právo hrát III. třídu si vybojovaly SK Slavia Jeseník, SK Železničáři Dolní Lipová, SK Javorník, SK Slezan Mikulovice, SK Cukmantl, SK Sandhýbl (Písečná), SK Hraničář Bílá Voda, SK Supikovice, SK Velké Kunětice, SK Vidnava, SK Báňská a hutní Česká Ves a SK Sparta Stará Červená Voda; ostatní mužstva byla zařazena do IV. třídy.

V roce 1948 došlo po únorovém převzetí moci komunisty k radikálním změnám v celé společnosti, jež se nevyhnuly ani sportu. V plánu nových mocipánů bylo sjednocení všech sportovních organizací pod jednu střechu. Za jednotící prvek byla již 31. března 1948 vybrána Československá

obec sokolská (ČOS), coby organizace s nejstarší a nejslavnější tradicí, která se však zcela dostala pod kontrolu ústředních orgánů. Sportovním organizacím, včetně Československé asociace fotbalové, byl stanoven termín, dokdy musí dojít k jejich sloučení se Sokolem. Pokud v určitém místě existovala vedle fotbalového klubu tato tělovýchovná jednota, muselo dojít ke sloučení s místním Sokolem. V případě, že Sokol v daném místě neexistoval, musel každý sportovní oddíl vstoupit do ČOS a přejmenovat se. Z jesenických fotbalových klubů se tak např. SK Sparta Stará Červená Voda proměnil na TJ Sokol Stará Červená Voda nebo SK Slezan Mikulovice na TJ Sokol Mikulovice.

Funkcionáři jesenického fotbalového oddílu se pokusili uniknout z osidel sjednocené tělovýchovy sloučením Slavie s TSK Železničáři Lázně Jeseník; podzim 1948 odehrálo mužstvo pod názvem Železniční závodní klub Slavia Lázně Jeseník. Ostravská expozitura Zemského národního výboru však sloučení zamítla s následujícím zdůvodněním: *„Tělovýchovné spolky a sportovní kluby mohou v důsledku sloučení tělovýchovy vyvíjet činnost jen jako Jednoty sokolské.“* Slavia se tedy znovu odtrhla a jak z torzovitých dokumentů vyplývá, zřejmě po krátkém intermezzu v původním jesenickém Sokole nakonec zakotvila v nově založené závodní sokolské jednotě národního podniku Arandar (pozdější Moravolen Jeseník); na přelomu 40. a 50. let jeseničtí fotbalisté nastupovali pod názvem Sokol Arandar Jeseník.

Také členská základna klubů prošla obrodným procesem, což v praxi znamenalo, že i ve fotbalových oddílech vznikaly akční výbory a nové linii odporující funkcionáři byli odstraněni. Např. akční výbor TSK Železničáři Lázně Jeseník hlásil: *„Zaměstnanci postižení závodními akčními výbory byli vyloučeni z klubu.“* SK Supikovice zase v listu referátu národní bezpečnosti ONV, datovaném 22. 10. 1948, sděloval: *„Akční výbor Národní fronty v Supikovicích nařídil odvolání předsedy p. Čunčla Josefa, který byl současně vedoucím fotbalového odboru, vedoucím dorostu a trenérem.“*

Pod novým vedením vykročil na sklonku 40. let fotbal k lepším zitrkům podle sovětského vzoru. Byl opuštěn

tradiční model fotbalových soutěží hraných systémem podzim-jaro a od roku 1949 se přešlo na systém jaro-podzim. Podzimní soutěže ročníku 1948/49 se sice dle původního rozlosování rozehrály, ale na konci kalendářního roku byly ukončeny, aby na jaře 1949 začaly nanovo. Rozhodující zápasy jednotlivých ročníků se tak v následujících deseti letech místo na zelených trávnících dohrávaly v závějích... Od 1. 1. 1949 zaniklo dosavadní Zemské zřízení a byly zřízeny kraje. Ve fotbale byly tím pádem zrušeny župy a nižší soutěže byly od tohoto roku organizovány na krajské a okresní úrovni. Na počátku 50. let byly navíc sportovní organizace přiřazovány pod průmyslové podniky a na Jesenicku tak fotbaloví fanoušci chodili např. na Sokol Arandar Jeseník, Sokol Moravsko-slezská armaturka Dolní Lipová, Sokol Velamos

Zlaté Hory, Sokol Báňská a hutní Česká Ves nebo Sokol Kamenoprůmysl Supikovice. Období „řízeného chaosu“ skončilo až na konci 50. let, kdy se organizace fotbalových soutěží vrátila ke své původní podobě. Fotbal tak dokázal všechny zmatky a nesmyslná nařízení překonat a poskytoval dál radost hráčům i divákům.

Pavel Macháček je zaměstnancem Základní školy Mikulovice a nadšeným vlastivědným badatelem zabývajícím se historií Jesenicka. Zajímají ho dějiny každodenního života a má úzký vztah k fotbalu, který pravidelně sleduje jako externí redaktor Jesenického týdeníku.

mach.hacek@seznam.cz

Na sešivaných dresech Slavia Frývaldov nahradila pěticipou hvězdu na znamení hraničářů psí hlava. Foto: archiv fotbalového klubu SK Jeseník.

Turnerská tělocvična v Olomouci

Robert Šrek

Za hokejovým stadionem v Olomouci stojí budova s fasádou zeleno-bílé barvy, s nikterak přitažlivým zevnějškem. Patří Univerzitě Palackého a slouží tělovýchovným účelům. Stejně jako vždycky. V letech 1898–1899 si ji vybudoval místní turnerský spolek a říkalo se jí „Turnhalle“, což v překladu do češtiny znamená tělocvična. Stojí za to si v krátkosti připomenout historii této stavby. Nejenže totiž původně vypadala mnohem krásněji, ve své době také byla největším architektonickým objektem, jenž zde byl pro potřeby sportu postaven. Při pátrání nám pomůžou staré fotografie, plány, úřední spisy, knihy a novinové články.

Kdo vlastně byli oni turneři? Šlo o hnutí, které se vyprofilovalo na počátku 19. století v Prusku. Pruské království a další německy hovořící regiony tehdy sužoval Napoleon se svou francouzskou armádou. Vojenské obsazení není nic příjemného a nebylo po chuti ani okupovaným Němcům. Uzurpátora se chtěli zbavit a vyhnat ho. Předpoklady k tomu ale chyběly. Po politické stránce byla totiž celá oblast rozdrobena na vícero samostatných útvarů různé velikosti a významu. Jednotná a sebevědomá armáda, jež by se mohla postavit Francouzům, scházela. Utlačovaní občané se zatím shodli, že si pro začátek budou svou jednotu a hrdost připomínat jinak: zdůrazňováním důležitých společných historických momentů, pěstováním vlastní kultury, odlišné od té populární francouzské, upevněním dobrých mravů a utužením fyzické zdatnosti. O poslední jmenované se staral Friedrich Ludwig Jahn. V Berlíně od roku 1811 pořádal pravidelná tělesná cvičení. Jeho příkladu záhy následovali jiní v mnoha dalších městech. Začalo se rodit velké tělovýchovné hnutí. Jahn veřejně horoval po vzepětí jednotného národa. Byl přesvědčen, že Němci jsou předurčení k osvobození a obrodě celé Evropy. V duchu takto vypjatého nacionalismu dokonce vymyslel hnutí jméno. Slovo „gymnastika“ mu nepřišlo patričně domácí, náhradu

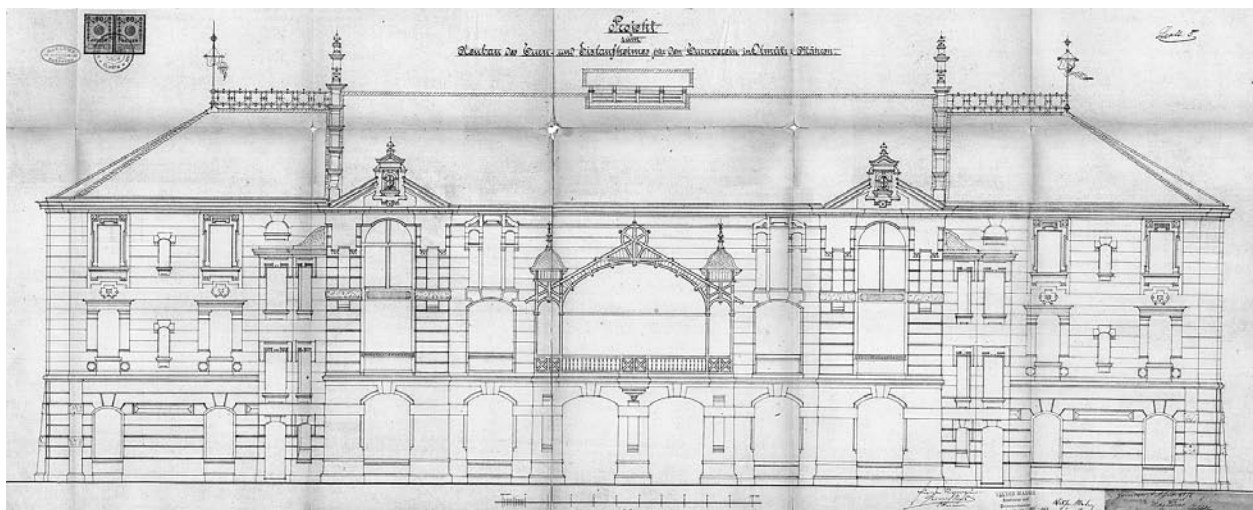
našel ve výrazu „turnen“ (cvičení, cvičit), o němž se (jak dnes víme, chybně) domníval, že je německého původu. Tělesně dovední turneři zanedlouho slavili úspěchy. Coby dobrovolníci se přidali k opozici vůči Napoleonovi a přispěli k jeho porážce. Jahn pak byl dokonce pověřen zavést tělovýchovu jako povinný předmět do škol. S organizací mu vydatně pomáhal Ernst Wilhelm Bernhard Eiselen, považovaný za druhou zakladatelskou osobnost turnerů. Myšlenka velkého německého národa ovšem nehrála do karet strůjci mezinárodní poválečné politiky kanceléři Metternichovi, neboť ohrožovala dominantní postavení Rakouského císařství v novém uspořádání Evropy. Cvičení nakonec postihl v letech 1819–1842 zákaz. Pak hnutí znovu obživlo, v plné síle, a nejen v Prusku. V Rakousku byli turneři dlouho oficiálně potlačováni, do spolků se směli sdružovat až od roku 1861. Německý nacionalismus jim byl stále vlastní; v rámci spolkového života nyní přispíval k upevnění identity vůči vzrůstajícímu se českému živilu. Stejně tak přetrvalo povědomí o jakémsi paramilitárním, bojovném odhodlání. Na konci 19. století se u části cvičenců bohužel přidala i nenávist k Židům. Na takových základech turneři „stavěli“ až do druhé světové války.

Během oficiálního zákazu cvičení v Prusku se turneři porůznu scházeli i nadále, přesunuli se ovšem do uzavřených prostor a zaměřili se na cviky s náradím. Tělocvična se v této době stala nedílnou součástí jejich života a u toho zůstalo. Každé větší turnerské sdružení toužilo po vlastním sportovním prostoru: třeba v Olomouci to považovali za „životní otázku“. Ve druhé polovině 19. století se přitom zdaleka nejednalo jen o účelové stavby. Tělocvičny odborná literatura doporučovala stavět jednoduše, se základním technickým vybavením. Turneři se však mohli chlubit stavbami mnohem výstavnějšími. Na Moravě první takovou postavil pro brněnské přívržence hned

nadvakrát (v letech 1867–1868 a pak po požáru o deset let později) architekt August Prokop, a to v neogotickém stylu snad konvenujícím staroněmecké, rytířské ideologii zakladatelů hnutí Jahna a Eiselena. Němci obecně věřili, že gotická architektura byla jejich vynálezem a hodně ji napodobovali. Turneři už ale takový sloh v českých zemích později kupodivu nepoužívali. Často budovali v renesančním duchu – připomeňme například tělocvičnu v Liberci od architekta Julia Keila z let 1892–1893 nebo tělocvičnu v Opavě od architekta Moritze Hartela z let 1898–1899 (později zbořenou). Jestli turnerské haly měly svou úpravou evokovat německou hrdost, je delikátní otázkou pro historiky umění, otázkou, jež se ještě bude muset důkladněji prozkoumat. Na každý pád o těchto stavbách platí to, co napsal Rostislav Švácha o architektuře nejstarších sokoloven. Zájem o sport se u sokolů, totožně jako u jejich turnerských soků, prolínal s kulturním a společenským životem. Mohly se zde například konat reprezentativní akce, taneční zábavy a koncerty. Přepychovost turnerské haly v Brně asi byla důsledkem tohoto faktu: zmíněná stavba fungovala nejen jako tělovýchovné, ale i kulturní centrum

německého Brna. Ve spolkových domech dále bývalo hygienické zázemí pro sportovce, bydlení pro správce, učitele, personál a další místnosti.

V Olomouci si turneři vlastní spolek založili roku 1862. Navázali na činnost zdejší turnerské školy, která byla v provozu už deset let. Hned na prvním řádném generálním shromáždění 9. listopadu se vynořila myšlenka na postavení vlastní tělocvičny na Blažejském náměstí. Zůstalo jen u smělých plánů. Členové spolku zatím sportovali na cvičištích – nejdříve před Kateřinskou, poté před Terezkou a od roku 1882 před Františkovou bránou. Téhož léta vznikl fond na výstavbu turnerské haly. Roku 1884 disponoval sumou přes dvě stě zlatých. Peníze do něj přibývaly různě: každoročně od obce, z výnosů z přehlídek či v roce 1889 vypsáním podílových listů. Krok kupředu ve financování znamenalo hlavně sloučení s bruslařským spolkem. Suma poté vzrostla na třicet tisíc zlatých a dalo se uvažovat o stavbě. Jeden ze zdrojů uvádí, že stavbě samotné předcházela soutěž na návrh. Plány jsou dnes uloženy v Muzeu umění Olomouc. S datem 1. července 1898 je podepsal architekt Max Löwe z Hannoveru. O něm se toho příliš

Max Löwe, projekt turnerské tělocvičny v Olomouci (průčelí), 1898. Sběrka architektury Muzea umění Olomouc.

neví, v hannoverském Historickém muzeu jeho jméno neznají. Provádějící stavitel Victor Mader sem dodal své jméno 10. září, za turnery projekt signoval jejich předseda Heinrich Sachs. Předehtou ke stavbě prý byly komplikace se získáním pozemku. Nečekané výdaje pohltilo budování základů. Ve vyčíslení celkových nákladů jsou v literatuře nesrovnalosti – píše se o osmdesáti, ale i o sto nebo sto šesti tisících zlatých.

Konečně k budově samotné: její souhrnnou charakteristiku, doplněnou potřebnou stavební dokumentací, turneri sepsali 10. září roku 1898. U tehdejší Alejové ulice hodlali postavit „větší novostavbu“ určenou „hlavně pro turnerské, bruslařské a jiné sportovní účely, stejně jako pro jiné akce“. Měla sestávat „z hlavního traktu a dvou připojených vedlejších traktů“. Zahlubené přízemí centrální části podle plánu zaberou prostory bruslařské sekce, nad nimi bude velká hala s galerií. V postranních traktech se najde bydlení pro učitele tělocviku, pro služebnictvo, dále šatny a různé hospodářské zázemí. Po konstrukční stránce bude stavba disponovat betonovým stropem na válcovaných traverzách v zahluběném přízemí, vyztuženými trámovými stropy ve vedlejších prostorách a v hlavní hale „stropní konstrukcí z parabolicky tvarovaných skružových oblouků, které jsou spojeny se střešou a nesou jí“; podhled se vytvoří „prkenným obložením“. „Galerie“ v hale bude „samonosná (...), nesená železnou kostrou“ ukotvenou „zčásti při skružových obloucích, zčásti v obvodových zdech“. Všechna patra propojí žulová schodiště na traverzách v postranních částech. Počítalo se s exponovaným umístěním stavby v rohu budoucího plánovaného náměstí, zde se proto z dekorativních důvodů měla objevit polokruhová terasa. Střešku pokryje břidlice. Takřka o rok později, 30. srpna 1899, turnerský spolek oznámil dokončení stavby a záměr částečného využití od 1. září. Kontrola pak proběhla 5. září.

Zevrubnější představu o vybavení a rozčlenění interiéru si můžeme učinit díky novinovému článku ze 17. listopadu roku 1900. Na budově se zvláště cenila multifunkčnost – její využití jak pro bruslařské, tak pro turnerské

Turnerská tělocvična v Olomouci, 1902. Vlastivědné muzeum v Olomouci, O 884.

účely. V suterénu byl uprostřed sál bruslařského klubu, z něhož se přes předsíní dalo vstoupit na venkovní kluziště. Na opačné straně, směrem k polokruhové terase, bruslaři odkládali oblečení v šatnách a platili vstupné. Sestupovala tu též dvě ramena schodišť. Při užších stranách sálu se nacházel bufet, kuchyně, dále pánská, dámská a bruslařská místnost. V bočních částech budovy bychom našli byt správce a spolkového služebníka, prostor pro centrální topení a koupelnu. Postranní místnosti v úrovni hlavního sálu využíval turnerský učitel a služebníci spolku. K tělocvičně samotné přiléhala šatna a rozloze 38 m², vybavená pro padesát čtyři cvičenců malými skříňkami, čtyřmi umyvadly, lavičkami a háčky na odložení oděvu. Velký sál byl rozlehlý 416 m², podlaha sestávala z dubových prken, s výjimkou čtvercové prostory o 25 m², umístěné naproti hlavnímu vstupu do sálu. Zde prkna nahradila dvacet centimetrů silná vrstva pilin promíchaných s naplaveným pískem a solí. Toto místo sloužilo jako doskočiště a ke konání lidových cvičení. V případě potřeby se samozřejmě dalo zakrýt podlahou. Nářadí bylo ukládáno v místnosti o velikosti 20 m². Na galerii se údajně mohlo vejít šest set

lidí. Aby tu šlo pohodlně pořádat koncerty, byla příčná část galerie širší než dvě zbývající podélné; uprostřed ní se vyhradilo místo pro řečníka. Dle dobového komentáře se už při slavnostním otevření ukázalo, jak skvělou akustiku „vkusně zdobený“ sál měl. Po večerech jej osvětlovaly tři obloukové elektrické lampy, jinak se svítilo plynem. Turnerskou zahradu o rozloze 1700 m² též osvětlovaly elektrické lampy.

Slavnostní otevření proběhlo teprve po čtrnácti měsících od kolaudování stavby, v listopadu roku 1900. Poděkování za podporu patřilo městu Olomouci, zdejší spořitelně a místostarostovi Heinrichu Sachsovi, který takřka dvacet let stál v čele spolku, podporoval výstavbu vlastní haly a domluvil s vojáky, že se místo ke stavbě přenechá za odhadní cenu. V novinách se psalo, že široko daleko není žádného turnerského spolku, který by se mohl pyšnit takovým domovem. Olomoučtí se vši pompou demonstrovali svůj souhlas s německým národovectvím. I o stavbě samotné se básnilo v patetickém duchu: nazývali ji „pyšnou budovou“, „baštou“ německví, „monumentálním výrazem nacionální myšlenky“. Stavební mistr Victor Mader, jinak také dlouholetý člen olomouckého turnerského spolku, při slavnostním zasazení posledního stavebního „kamene“ pronesl, že dům bude oporou německého ducha a síly. Doslovně se vzletným pojmenováním věřit nedalo, žádné opevnění či baštu si tu nikdo nepostavil. Nepřehlédnutelnou stavbu ovšem ano. Fasáda musela být pastvou pro oči kolemjdoucího. Ve všech patrech ji obíhala pásová bosáž, opticky rozlišená – buď ve výraznějším reliéfu, a tedy s většími zářezy, nebo s živě strukturovanou omítkou – nakonec ale i prostá, hladká. Našla by se zde různé veliká okna, jednoduchá nebo předělená různými pilířky, s rozmanitým horním zakončením – rovným, segmentovým či polokruhovým. Největší okenní otvory logicky osvětlovaly nejrozlehlejší prostor – tělocvičný sál. K jedné jeho straně byl přistavěn nádherný dřevěný hudební pavilonek. Štukatérsky náročná musela být plastická sochařská výzdoba,

ať už mluvíme o kartuších mezi okny jednotlivých pater v postranních křídlech, maskaronech na nejrůznějších místech, erbovních štítcích nebo třeba girlandách. Pavel Zatloukal viděl v těchto ozdůbkách neorokokový nádech, u maskaronů pak spatřoval předznamenání secese. Střecha byla rovněž výrazná. Na fotkách lze pozorovat balustrády a kuželky na podstavcích, především ale dva stupňovité štíty vymežující tu část budovy, kde je tělocvična. Vrcholily malebnými nástavbami, v jejichž prolomených nikách byly osazeny dvě obrovské hlavy. Nepochybně šlo o ctně zakladatele hnutí Jahna a Eiselena.

Kdy turnerská hala přišla o svou nejstarší podobu? Do jejího vzhledu se za původního majitele výrazněji zasáhlo dvakrát – v letech 1925 a 1937. 25. června 1925 padlo rozhodnutí o výměně dřevěného hudebního pavilonu, který „jest úplně prohnílý“, za masivní, tvořený zdi, jež „spocívati bude na pilířích a na zdivu přízemním“. Prostor se propojil s velkým sálem, uskladňovat se tu měly židle. Roku 1937 byla během oprav nalezena listina popisující historii spolku v letech 1862–1900, spolu s vyobrazením představenstva z této doby. Dokumenty byly uloženy do skleněné roury a ta uschována do zdi, za pamětní tabuli. Budova se takové úcty bohužel nedočkala. Turneři razantně přistoupili zvláště k exteriéru a rozhodli se „odstranit všechny poškozené sochařské práce a střešní nástavby“. Práce proběhly od dubna do října. Proměnu turnerské haly dokumentují dva publikované snímky od Alfreda Kubische. Právě tenkrát stavba zvenčí ztratila veškerý svůj půvab. Intaktní detaily se zachovaly uvnitř – přímo v tělocvičně.

Robert Šrek absolvoval Katedru dějin umění FF UP v Olomouci, nyní pracuje ve Vlastivědném muzeu v Olomouci. Profesně se zabývá historií umění, především architekturou 18.–20. století; specializuje se na lázeňské a sportovní stavby.

srek@vmo.cz

Frei Heil – Ať žije volnost

(Dělnický sportovní klub ATUS v Hlubočkách)

Marek Bohuš

Tak znělo heslo tělovýchovné organizace, jejíž název je dnes znám málokomu. Nejlépe snad detektorovým hledačům, kteří nacházejí odznaky a přezky se zkratkou ATUS na zarrůstajících a zaniklých sportovištích. Jednalo se přitom o významný proud organizovaného sportu v Československu předválečné éry: „Arbeiter- Turn- und Sportverband“ (něm. Dělnický cvičitelský a sportovní svaz).

Počátky sportu pro všechny si u nás obvykle spojujeme s českým Sokolem případně Orlem nebo německým turnerským hnutím, jehož zakladatelem byl údajný potomek českých náboženských uprchlíků v Braniborsku Friedrich Ludwig Jahn (1778–1852), přezdívaný „otec gymnastiky“ (Turnvater Jahn). Iniciátorem založení Sokola byl zase děčínský rodák Friedrich Emmanuel Tirsch (1832–1884), známý spíše jako Miroslav Tyrš.

Stála-li tato hnutí na myšlenkách národních až nacionalistických, jejichž podstatným rysem bylo také zvyšování branné síly obyvatelstva, zaměřoval se levicově orientovaný ATUS více na zdravotní a duchovní rozvoj dělníků a jejich politické sebeuvědomění. Jeho českým protějškem byla „Dělnická tělocvičná jednota“ (DTJ). Inspirace cvičitelským hnutím je přitom nesporná. Z Jahnova motta „frisch – frei – fröhlich – fromm“ (něm. čerstvě, svobodně, radostně, zbožně), jehož čtyři „F“ tvoří křížový emblém hnutí, si proletáři vybrali volnost, kterou si zvolili za heslo. Dvě „F“ ze čtyř (radost a zbožnost) nahradili ve svém znaku písmeny „T – treu“ (věrně) a „S – stark“ (silou). Ona písmena lze ale zároveň chápat jako symboly za „Turnen“ (cvičení) a „Sport“.

Takový znak vidíme na opaskových přezkách na skupinové fotografii mladých členů z roku 1921. Sport představoval inovaci, díky které se tělovýchovná činnost z gymnastiky a prostocviků rozšířila v Hlubočkách o disciplíny jako atletika, kopaná, házená, cyklistika, lední hokej,

bruslení; ve větších městech o řadu dalších. Zařazení sportu bylo záležitostí generační výměny a starší členové jej narozdíl od nářadového tělocviku považovali za nepatřičnou zápravu. Nešlo přitom výlučně o tělovýchovu, členové spolku hráli také ochotnické divadlo, měli vlastní kapelu, podnikali výlety, budovali knihovnu, pořádali akce pro děti.

Dělnictvo v Hlubočkách představovalo silnou členskou základnu, místní organizace byla založena roku 1910 jako „Arbeiter Turnverein“ – ATV (něm. dělnický cvičitelský spolek), který zde byl roku 1921 podle všeho pouze přejmenován na ATUS. Zahájení činnosti se tak datuje jen rok po celostátním zakládacím aktu, jenž proběhl v Praze roku 1909. V sousedním, neméně industrializovaném, Mariánském Údolí vznikl ATV až v roce 1921. Otázkou je, zda to datum nějak nesouvisí s odštěpením komunistů od sociální demokracie v téže roce, jež se zároveň odrazilo v založení komunistické „Federace dělnických tělocvičných jednot“ (FDTJ), která vzešla z „Dělnické tělocvičné jednoty“ (DTJ) socialistů.

Pohlednice stejně jako fotografie pocházejí z archivu Ingrid Hölzel.

Žakovské oddělení ATUS, 1920.

Fotoarchiv Vlastivědného muzea v Olomouci obsahuje snímky, které dokumentují den brannosti ve Velké Bystřici roku 1938 a snad prvomájový průvod s transparenty, směřující z hřiště ATUSu v Hlubočkách do Olomouce. Po první světové válce bylo dosavadní skladiště dřeva pronajato na deset let této organizaci a ta z něj učinila své sportoviště. Dnes je zde školní hřiště, ale před druhou světovou válkou se tady vedle sportování dělala také politika. Ostatně protější budova, dnes dům s pečovatelskou službou, nebyl dělníky nazýván „Leninhaus“ (něm. Leninův dům) náhodou, ačkoliv oficiální název zněl „Großes Gemeindehaus“ (něm. Velký obecní dům). Ze vzpomínek komunistických předáků jsou známy těžkosti, kterým po příchodu dělnického průvodu do Olomouce museli čelit muži zákona. Členové ATUSu a Komsomolu (Komunistického svazu mládeže) odmítali složit transparenty a na zákaz modrých halen údajně reagovaly soudružky nepřijatelným návrhem, že budou pochodovat jen v podprsenkách. I takto – odmítáním svazujících příkazů konvenční morálky – lze snad chápat heslo volnosti. Z četných snímků sportujících mladých žen a mužů atmosféra volnosti a emancipace vyzařuje. Díky dochovanému tematickému fotoalbu hlubočských rodáků,

předválečných činovníků, jejichž potomci v SRN poskytli snímky k dispozici, si můžeme za sporými historickými daty lépe představit živé lidi a ducha doby. Ve světle profesionálního sportu dneška je například úsměvně oznámení v novinách svazu (1932), které upozorňuje, že jistý Leopold Glauder z Hluboček přešel do klubu protivníka (Moravia – Sportklub) a byl proto z ATUSu vyloučen.

Paní Marie Kratschmer roz. Motzke (1909 – 1996), cvičitelka hlubočského ATUSu, píše ve svých vzpomínkách jak o hřišti, tak také o náradím dobře vybavené tělocvičny a každoroční cvičitelské slavnosti. Kromě regionálních klání (např. Šternberk 1919) se každých šest let konaly i celostátní sportovní hry (Karlovy Vary 1924, Ústí n. L. 1930, Chomutov 1936). Se stejnou periodicitou se reprezentanti ATUSu účastnili dělnických olympijských her (Frankfurt n. M. 1925, Vídeň 1931, Antverpy 1937). Po vyloučení komunistů z ATUSu roku 1928 se z iniciativy Komunistické internacionály konaly „Olympijské hry“ nazvané Spartakiáda, kterýžto název v Československu přetrvál téměř do konce 20. století. Mezinárodní význam československého ATUSu v Sudetech vzrostl poté, co byly roku 1933 po převzetí moci nacisty zrušeny dělnické sportovní jednoty v Německu.

Se záborem pohraničí byly dělnické spolky stejně jako další nezávislá sdružení rozpuštěny a jejich majetek zkonfiskován, takže třicáté výročí založení ATUSu v Hlubočkách se už neslavilo.

Výlet s dětmi v Hlubočkách-Podlesí, 1929.

Standa Černý: Stalking sport

Autorem fotografií se sportovní tematikou na této dvoustraně je třicetiletý **Standa Černý**; pochází ze Šternberka a v současné době žije v obci Huzová. Svoji fotografickou tvorbu nedávno představil v rodném městě výstavou nazvanou *Standa Černý: Huzová*. Leitmotivem výstavy je (či spíše byl, neboť výstava skončila posledním srpnovým dnem) život v Huzové zachycený na sérii černobílých snímků v rámcovém období let 2010 až 2014. Černému vyšla v r. 2008 v nakladatelství Jaroslav Vacl v Olomouci kniha básní *Na vlastní kůži verše*.

Jak jsem se „dostal“ k focení :: S fotoaparátu jsem přišel poprvé do styku v raném dětství u pradědečka, který dokumentoval zejména rodinné výlety a oslavy. Fotografie byla tehdy dobrodružnější a výlučnější, než je dnes, fotoaparátu tajemné a krásné. Tyto vjemy a vzpomínky mne o

mnoho let později přiměly, abych si v bazaru za 1200 Kč pořídil zrcadlovku značky Exakta. Krom toho jsem cítil, že se na svět umím dívat a byla by škoda to nezpředmětnit.

Co nejraději fotím :: Kromě úplně obyčejného všedního života, který je navzdory obecnému zdání zázračný, fotografuji rád staré průmyslové oblasti a opuštěná místa. Tahle moje záliba pramení rovněž v dětství, protože jsme až asi do mých pěti nebo šesti let bydleli v budově na výrobu vzduchotechniky, postavené z přívětivých červených cihel bez fasády. V jediném bytě v celém výrobním areálu.

Proč fotografuji sport :: Nepovažuji se za sportovního fotografa a ani jím být nechci. Sport považuji za přirozenou součást okolí, v němž žiju, a tak mi nezbývá (protože cítím přirozenou potřebu svoje okolí zdokumentovat), než fotit i sport. Z perspektivy dokumentaristy.

Šternberk, 2012

Huzová, 2011

Huzová, 2011

Sportovní odpoledne,
Huzová, 2014

Dlouhá Loučka, 2012

Jiří Stýskal – zakladatel divadelních studií v Olomouci – a jeho sen

Jan Dvořák

Olomoucká kulturní veřejnost, akademická obec Univerzity Palackého, především kolegové z Filozofické fakulty a absolventi uměnovědných oborů, a také celorepubliková divadelněvědná komunita si 30. srpna připomínají nedožitě osmdesátiny doc. PhDr. Jiřího Stýskala, CSc., divadelního a literárního historika, vysokoškolského pedagoga a zakladatele teatrologických studií na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

Olomoucký rodák Jiří Stýskal po absolutoriu češtiny a historie na Filozofické fakultě Univerzity Palackého (1957) nejprve krátce působil jako středoškolský profesor a jako odborný pracovník Univerzitní knihovny v Olomouci, od roku 1961 pak spojil život s olomouckou univerzitní bohemistikou, v samém závěru 60. let při otevření nového programu uměnovědných studií již jako specialista na divadlo. Svou milou povahou, kolegiální obětavostí i nakažlivým odborným zájmem se v příznivých šedesátých letech dělně napojil na mimořádně silné olomoucké bohemistické pracoviště, kde přednášely takové legendy jako profesori Oldřich Králík, Jiří Daňhelka, Miroslav Komárek, Edvard Lotko, Eduard Petruš, Jiří Skalička a další, vesměs mimořádně osvícení a tolerantní zkušenější kolegové, literární historici a jazykovědci, kteří plně a napařád respektovali zájem Jiřího Stýskala o divadlo a jeho úsilí po Praze a Brně otevřít i na olomoucké univerzitě divadelněvědný obor.

Z lásky k divadlu se Jiří Stýskal vyznal v roce 2007 v něžné publikaci vyznání *Moje město Olomouc*: „Od dětství mně učarovala magie divadla, takže Olomouc je pro mne také její divadlo, v jehož orchestru počátkem minulého století hrál můj dědeček. Rodinnými přáteli byli oblíbený tenorista Karel Uhlíř a vynikající komik s citlivou duší René Hradecký a už tehdy mě

mnohé inscenace uchvacovaly tak, že jsem je viděl vícekrát. Některé divadelní postavy jsou pro mne neodmyslitelně spojeny s tím, jak je ztvárňovali olomoučtí herci. Nejen ti, s nimiž jsem se sblížil, slavní i pozapomenutí, kteří tu zůstali či odešli jinam, patří k mé Olomouci... i její ochotničtí divadelníci, loutkáři a studiové skupiny a z nich mně zvláště blízká Zápalka a Skumafka i Divadlo hudby s jeho zakladatelem Rudolfem Pogodou, s nímž jsem rád spolupracoval.“ Dodejme, že tyto krásné vazby k múzickým osobnostem pokračovaly, o čemž svědčilo třeba nesmírně vtipné a živé vystoupení jak herce Františka Řeháka, tak i redaktora a spisovatele Bohuslava Matyáše na mohutné oslavě Stýskalových pětasedmdesátin v Domě umění.

Stýskalův zakladatelský vklad uměnovědným a především divadelním studiím – také ve spolupráci s kolegyní doc. PhDr. Alenou Štěrbovou – však v důsledku normalizační nepřízně mohl být využit až po listopadu 1989 (do té doby Jiří Stýskal nemohl přednášet ani publikovat), kdy se stal jako mimořádná odborná i morální autorita obnovitelem uměnovědných studií na Filozofické fakultě UP. Od roku 1990 stanul Jiří Stýskal v čele nové společné Katedry věd o umění a od roku 1992 již i specializované Katedry teorie a dějin dramatických umění (později pod názvem Katedra divadelních, filmových a mediálních studií), k níž tehdy připoutal řadu svých žáků z rozběhu oboru na přelomu 60. a 70. let (Jiří Štefanides, Pavel Taussig, Jan Roubal, Jan Dvořák, Tatjana Lazorčáková ad.) a postupně dal vzniknout neokázale skromnému, ale přitom osobitě vyprofilovanému nadregionálnímu fenoménu: *tzv. olomoucké teatrologické škole*, nemyslitelné bez jeho iniciace a jeho letité, až otcovské, péče.

Za rektorování prof. Josefa Jařaba v devadesátých letech se pak Jiřímu Stýskalovi podařilo pro veškeré uměnovědné obory olomoucké univerzity získat nově zrekonstruovaný monumentální objekt bývalého jezuitského konviktů, zdevastovaný a opuštěný armádou, kde spoluvytvořil reprezentativní Umělecké centrum Univerzity Palackého. Zde se dodnes, vedle studijních programů, konají v jedinečných interiérech koncerty, projekce, představení barokní opery i experimentujícího divadla. Na katedře, kterou Jiří Stýskal založil a vedl, působil až do roku 2000. A nezapomeňme, že při katedře vzniklo i užitečné a cílé Dokumentační centrum dramatických umění s knihovnou, videotékou a archivem. Jiří Stýskal se velmi zasloužil o to, že Olomouc je dnes tak přitažlivým městem pro studenty, zejména pro ty se vztahem k umění, a že tento perspektivní živel je dnes zjevným znamením této kulturní metropole.

Jiří Stýskal se od šedesátých let profiloval jednak jako znalec meziválečné české divadelní avantgardy, jednak i divadla na Moravě a ve Slezsku, zvláště pak v Olomouci. K těmto tématům také od poloviny 60. let odborně publikoval: kapitolou *Bedřich Václavek a České divadlo v Olomouci v letech 1933–1940* přispěl do knihy *Počátky české marxistické divadelní kritiky*, vydané pražským Divadelním ústavem v roce 1965, a ve své kandidátské disertaci *Bedřich Václavek a divadlo*, kterou ještě stihl obhájit a vydat před zákazem publikování v roce 1971, se zaměřil na předpoklady Václavkovy divadelněkritické tvorby let 1921–1928. Přispěl tak k poznání tvorby a osobnosti kritika, teoretika a sociologa umění Bedřicha Václavka, dnes znovu aktuální osoby adornovského typu, opět atraktivní pro dnešní levicově-kritický diskurs. Pro „moravská“ divadelní témata otevřel v roce 1974 dodnes živý cyklus *O divadle na Moravě* a připravil *Přehledné dějiny české literatury a divadla v Olomouci* (1981), na jejichž podkladě bylo poznání olomouckého divadla završeno v kolektivní práci pod vedením jeho žáka Jiřího Štefanidesa *Kalendářium dějin divadla v Olomouci* (2008), na níž se Jiří Stýskal ještě podílel koncepčně a odborně jako konzultant.

Foto: Bohuslav F. Červinka, archiv Katedry divadelních, filmových a mediálních studií UP Olomouc.

Stýskalova habilitace v roce 1991 se pak opírala o jeho nejrozsáhlejší a vpravdě „životní“ téma, kterému se věnoval několik desetiletí, jímž byla umělecká dráha režiséra Oldřicha Stibora, který své avantgardní přesvědčení spojil s olomouckým divadlem. Jen autorova až fobická pečlivost a úzkost z jakékoliv pomyslné nedotaženosti a nedůslednosti při zveřejnění, společně s jeho letitými chronickými zdravotními problémy, zákroky a hospitalizacemi, zabránily publikování tolik očekávané a vzývané stiborovské monografie, zásadního příspěvku k poznání české divadelní a umělecké avantgardy z jiné strany než jen z pražského centra nebo z agilního brněnského ohniska (o vydání této monografie se už na sklonku 80. let ucházel redaktor ostravského nakladatelství Profil Jiří Štefanides a naposledy i nakladatelství

divadelní literatury Pražská scéna). Ke Stýskalově publikační činnosti dodejme, že jeho divadelněvědnou bibliografii máme k dispozici v *Almanachu Teatrologické společnosti* (ve slovníku českých teatrologů *Kdo je kdo* uvnitř této publikace z roku 2008).

Foto: Bohuslav F. Červinka.

Nesmíme ještě zmlčet, že Jiří Stýskal, nepřehlédnutelná osobnost olomouckého kulturního života několika desetiletí, spolupracoval mimo jiné s olomouckým Filmovým klubem a v roce 1966 stál u zrodu známého festivalu *Academia Film Olomouc*. Do poslední chvíle se zúčastňoval společenského dění, připravoval přednášky proslouvané v muzeu, psal příspěvky do sborníků i periodik. Mimořádnou vírou překonával neuvěřitelné trýzně z letitého nepříznivého zdravotního stavu. Zarmoutil nás vlastně jen jedinkrát: 6. února letošního roku, kdy nás ve věku nedožitých osmdesátin opustil...

Ale zůstal tu jeho sen! Kéž by se splnil! Jiří Stýskal ve městě tak významných historických a architektonických památek snil o obnově inscenací duchovních her na dómském náměstí a na Svatém Kopečku, v intenci realizací režiséra Oldřicha Stibora ve 30. letech 20. století – tedy už skoro před sto lety. A třeba dojde i na sen jeho kolegů a přátel, že se ještě podaří zrekonstruovat ze Stýskalových textů, zčásti již i publikovaných, a zejména z rukopisů a bohaté dokumentace konečně i knižní režiséřský portrét Stiborův, monografii divadelní osobnosti spojené s olomouckým kulturním prostředím jako asi málokdo jiný.

Jan Dvořák (*1951) vystudoval FF UP v Olomouci (1970–1975). Působí jako editor a autor divadelní literatury, teatrolog, divadelní organizátor a pedagog.

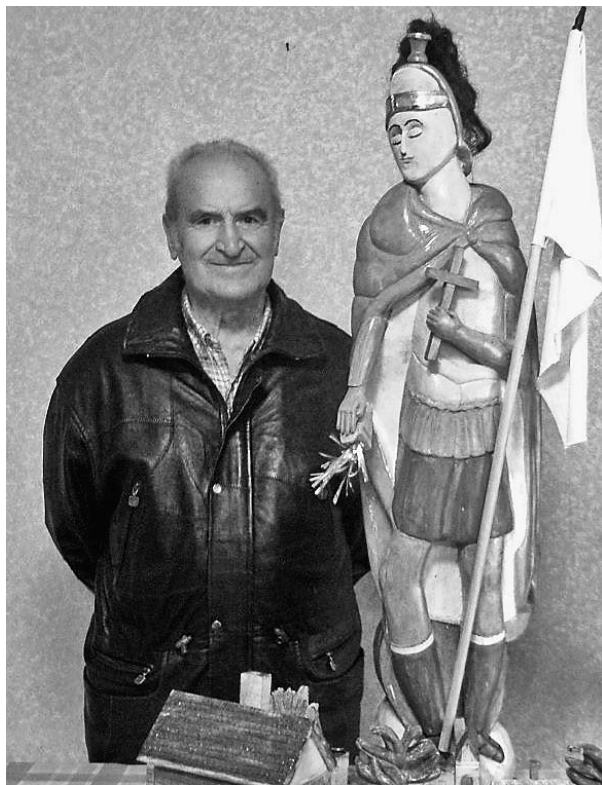
p.scena@seznam.cz

Jedenáct spontánních umělců z Olomouckého kraje (III.)

(obrysy neprofesionální tvorby viděné očima sběratele)

Pavel Konečný

Ladislav Frélich se narodil 7. dubna 1932 v Malých Prosenicích poblíž Přerova. Zde prožil celý svůj život, i když zaměstnání v Sigmě Hranice mu umožnilo důkladně procestovat celé Československo. Základní školu vychodil v Prosenicích a Oseku, poté se vyučil v Hranicích strojním zámečníkem. Matka pocházela z valašské Oznice, která se stala místem jeho častých pobytů a krajem, kde také nacházel a v přírodě obnovoval své životní kořeny. Pracovat začal v roce 1947 v Sigmě Hranice nejdříve jako externí montér. Při zaměstnání stačil vystudovat strojní průmyslovou školu, což mu umožnilo později pracovat dlouhých padesát let – až

do roku 1997 – v náročné oblasti investiční výstavby Sigmý jako koordinátor staveb vodních děl, úpraven a čistíren vody či přehrad (podílel se například na výstavbě vodního díla Želivka). Začátkem roku 1955 se oženil a věnoval se vedle zaměstnání především výchově svých dcer. O výtvarné umění nejevil během studia ani později nijak výrazný zájem. Byl založen především technicky a možno říci „kutilsky“. Vrozenou zručnost a pracovitost uplatnil při stavbě rodinného domku se zahradou na samém okraji Prosenic.

Zájem o práci se dřevem u něj paradoxně vyvolala nešťastná lyžařská nehoda na Soláni v roce 1980, která skončila zlomeninou nohy a rekonvalescencí, během níž si začal krátit dlouhou chvíli vyřezáváním. Výraznou inspirací a hodnotnou předlohou k počínající zálibě se mu stala útlá brožovaná kniha plná fotoreprodukcí a kreseb „Z dějin nábytkového umění – středověk“, kterou mu jako dárek v nemoci věnovala jeho spolupracovnice. Zde nacházel bohatou studnici motivů, z nichž vycházel ve svých řezbářských začátcích, které se vyznačovaly zejména tvorbou složitých dekorativních propletenců rámu pro zrcadla. Ty vyřezával nejdříve v kuchyni, teprve později si vybudoval ve sklepě vlastní „ateliér“. Nástroje pro vyřezávání si vyráběl sám, protože s kupovanými dláty nebyl nikdy plně spokojen. Kromě tvorby užitných předmětů (také pletení košíků) se zejména po svém odchodu do důchodu v roce 1997 začal zaměřovat na ztvárňování rozličných pohádkových figur, povrchově upravovaných barevně citlivou a vyváženou polychromií. Řezbářství, které překvapivě probudilo jeho dosud neprojevené výtvarné schopnosti a nadání, se věnoval

Ladislav Frélich se sochou Sv. Floriána, 2011. Foto: Pavel Konečný.

Reliéf Poslední večeře Páně, dřevo, polychromie, 57 x 94,5 cm.

především v zimních měsících roku, kdy nebylo tolik práce kolem domu či na zahrádce. Z jeho dílničky tak postupně vycházely kouzelné bytosti, které dělaly radost především jeho nejbližším. Někdy je v létě vystavoval pod přístřeškem na své zahradě. Vodník, trpaslíci, Sněhurka, myslivec, Červená Karkulka s babičkou, vlkem a hajným dělali radost náhodným kolemjdoucím. Vrcholem jeho dosavadní figurální tvorby se bezpochyby staly dvě postavy sv. Floriána, patrona hasičů, autorem věnované místním dobrovolným hasičům do jejich společenské místnosti, a reliéf stejného světce pro kapličku v Maloprosenské ulici. Zcela jistě zde významnou motivační roli sehrála v obci vysoce oceňovaná organizační činnost jeho otce Ferdinanda Frélicha (1904–1981), od roku 1947 velitele sboru dobrovolných hasičů v Malých Prosenicích. Sv. Florián z roku 2007 je vysoký 55 cm a stal se jakousi přípravou pro daleko rozměrnější sochu téhož světce, zhotovenou o tři roky později. Druhý Frélichův sv. Florián, posvěcený na sv. Hostýně, je vysoký 110 cm a pozoruhodný kromě jiného tím, že stojí na dřevěné základně, kde autor s narativní působivostí plasticky zachytil skutečný hasičský zásah sboru dobrovolných hasičů v Prosenicích v roce 1946, popsany v hasičské kronice: „*Příčinou požáru v čp. 3 v Malých Prosenicích bylo krátké spojení na hůře. Hasiči museli nejdříve zachraňovat svou stříkačku a benzín, který měli v čp. 3 uskladněny. Ohni, který vypukl kolem 9. hodiny večer a ve 20 minutách byl zdolán, podlehly střechy a nájemníkovi Šimonovi shořelo rozvěšené prádlo.*“

V řezbářské tvorbě Ladislava Frélicha se postupně začaly prolínat čtyři zmíněné linie. Vedle bohatě dekorativně pojedených užitných předmětů (vázy, podnosy, rámy, oltářní stojany) se ve své volné figurální tvorbě často vrací k pohádkovým námětům i sakrálním výjevům (betlémy, reliéfy Poslední večeře páně), které doplňují téměř dokumentární kronikářské záznamy (např. rozměrný reliéf černotínské vápenky). Zahrneme-li do výčtu jeho prací všechna zmíněná zaměření, můžeme říci, že doposud vytvořil na čtyřicet děl, která se až na výjimky nacházejí v majetku jeho rodiny a několika soukromých sbírkách. Do letokruhů dřeva lípy, topolu, trnky či olše svým vlastním osobitým rukopisem, vyznačujícím se hravostí, smyslem pro jemnou ironii a vrozeným citem pro vyváženou barevnost, zaznamenává své řezbářské sny, které jeho neškolený autentický projev umocňuje citovostí, nehranou prostotou a svěžestí, jakou známe u těch nejlepších insitních tvůrců. Širší veřejnosti doposud utajená hodnotná výtvarná tvorba překvapivě vyzrálého a inspirovaného tvůrce, jakých není v současnosti mnoho, se nepochybně nachází na pomezí mezi lidovým a insitním uměním. V roce 2012 vystavil svou dosavadní tvorbu v rámci výstavy Dva z Prosenic (řezbář Ladislav Frélich a malíř Josef Kaluža) v galerii skanzenu Příkazy u Olomouce, kterou doprovodila jako katalog publikace *Marginálie č. 2*. Následně o jeho životě a tvorbě natočil režisér Antonín Jiráček v roce 2013 desetiminutový dokumentární snímek s názvem „*Daliborova inspirace*“. Obec Prosenice se některé jeho práce chystá prezentovat v připravovaném regionálním muzeu.

Věra Zelená se narodila 21. srpna 1929 v Olomouci. Žila ke stáru v dřevěném domku na okraji Velkých Losin. Vystřídala během života několik zaměstnání. Posledních šestnáct roků před odchodem do důchodu pracovala jako komerční úřednice na stanici ČSD v Ropotíně. Zde řídila zejména vypravování zásilek technického skla z blízkých skláren do celého světa. Kromě toho měla na starosti i osobní pokladnu. Soustavněji začala tvořit až v roce 1996 na podnět své dcery. Nejdříve se rok a půl intenzivně věnovala vyšívání. Při chystání předloh pro vyšívky ji však napadlo, že by mohla

Věra Zelená s obrazem „Vlčí máky“, 2002.

začít také malovat. Stalo se tak během roku 1998. Od té doby až do roku 2002 vytvořila přibližně 30 děl menších formátů, inspirovaných zejména přírodou (krajiny, kytice, stromy, jezera, řeky). Vyjadřovala se svěžím a originálním malířským rukopisem, kterým zachycovala především malebné podhůří Jeseníků, ale svou fantazií zpracovávala a dotvářela také motivy z cizokrajných pohlednic a snímků z obrázkových časopisů (Patagonie, Krajina s jezerem, Most v Michiganu). Zpočátku malovala na papír a lepenku, později začala jako podklad používat bílým latexem upravovaný povrch starého linolea. Obrazy tvořila vlastní originální technologií, při níž kombinovala olej s temperou a s pastelem, v závěru potom fixovaným lakem. Dosahovala tak zvláštních „rozpítných“ kontur a působivé výtvarné originality. Před započítím práce si vždy dělala jednoduchý kompoziční rozvrh tužkou. Své autentické malířské podání označovala pro jistou divokost

a barevnou živost s úsměvnou nadsázkou za „cikánskou malbu“. V žádném případě svou zálibu nechápala jako svébytný umělecký projev a její význam a hodnotu spíše bagatelizovala. Malířská tvorba jí přinášela radost, ale rovněž jí začala postupně i unavovat. Proto uvažovala o tom, že zase přejde na nějaký čas k vyšívání. V srpnu 2002 vystavila poprvé soubor svých děl (včetně výšivek) na gerontologickém oddělení psychiatrické léčebny ve Šternberku. V následujícím roce byly čtyři její obrazy vystaveny v rámci kolektivní výstavy sbírky Umělci čistého srdce ve specializovaném výstavním prostoru Slovenské národní galerie v Pezinku v Galerii insitního umění Schaubmarův mlýn. Věra Zelená nestihla plně rozvinout své pozdě probuzené výtvarné nadání a zemřela 23. července 2005 v Šumperku. (čtvrtá, závěrečná, část seriálu bude otištěna v KROKu 4/2014)

Pavel Konečný (*1949 v Olomouci) působí celý život v rodném městě, kde vystudoval FF UP a poté pracoval jako vedoucí a dramaturg v Divadle hudby. Od studentských let se zajímá o díla spontánních výtvarných umělců a vytvořil sbírku, která patří k nejkvalitnějším u nás. Tento seriál je jakýmsi ohlédnutím za autory, s nimiž se setkal a které považuje za skutečné představitele tzv. marginální tvorby v Olomouckém kraji.

Věra Zelená: Obývací pokoj, akvarel na papíře, 290 x 402 mm.

Hagnózek z Hnojic – to není jen folklor na jevištích

Ivan Hlavatý

Hanácké Agnus Dei

Už nějaký ten pátek „sleduji“ jako dlouholetý příznivec vystoupení a akce občanského sdružení Hagnózek a jeho folklorních souborů Věneček a Pomněnké včetně cimbalové muziky. Původně byl Hagnózek sdružením se členy pouze z Hnojic, ale časem se členská základna rozrostla do Štěpánova a dalších blízkých obcí včetně několika dětí ze Šternberku. Hanácký lokální patriotismus, zdravá hanácká „pécha“, láska a úcta k rodné hroudě, minulosti, hanáckým tradicím a řeči je základ, kořen, z něhož vše v Hagnózku vyrůstá. Samotný název je krásně hanácký – označuje medailónek se svatým, nošený na krku, obvykle s obrázkem Ježíše Krista – Beránka Božího, latinsky Agnus Dei, z čehož vzniklo ono hanácké „hagnózek“. Náboženský význam není náhodný, většina původních, zakládajících členů se rekrutuje z věřících, aktivních členů místní katolické farnosti. V kostele Nanebevzetí Panny Marie v Hnojicích stojí u oltáře socha Panny Marie, která rozevlátým šatem připomíná tanečnici a v medailonku – hagnózku – sdružení je tak obrazně přítomna tato svatá osoba. Další inspirací byla pro – řekněme duchovní – tvůrkyni Lenku Kořenkovou, hrdou Hanačku přivdanou do Hnojic z Březce, sbírka básní „Nový hanácký písnička“ od MUDr. Ondřeje Příkryla z Prostějova. Dodnes z jeho básní recituje tematicky odpovídající ukázky na každém vystoupení. Kromě jiného na Lenku Kořenkovou hluboce zapůsobilo vystoupení krojovaného folklorního souboru z jižní Moravy na místní pouti ve Šternberku, které ji utvrdilo v rozhodnutí prezentovat hanácký folklor a udržovat hanácké tradice a zvyky v místních hanáckých krojích. Tak vznikl v roce 2003 folklorní soubor Pomněnké, v němž tančí hlavně maminky s dětmi, a jak děti postupně vyrůstají, jsou „zaplétány“ do Věnečku, tj. souboru pro dospělé

tanečníky. Spolu s Lenkou Kořenkovou stojí u zrodu Hagnózku její manžel Miroslav Kořenek a Jana Weinlichová, oba také z Hnojic. Soubor není profesionální, ale ryze amatérský a místo na preciznost tanečních kreací klade důraz na přirozenost a vnitřní potřebu; není také členem žádného folklorního sdružení, ať už Folklorního sdružení ČR nebo Hanáckého folklorního sdružení. Své snahy projektuje Hagnózek nejen do oblasti tanečního a písňového folkloru Hané v obou uvedených souborech a v cimbalovce, ale prezentuje lokální tradice a zvyky v řadě živých akcí a v neposlední řadě formou příležitostných tematických výstav.

Folklorní projekty Hagnózku

Na začátku, v letech 2003 až 2004, měly oba soubory celkem asi dvacet dětí a čtyři páry dospělých tanečníků. Během času děti vyrostly, některé zůstaly, jiné odešly, „někteří zestárlí, někteří mají bolavá kolena“, posteskla si Lenka Kořenková. Z původního souboru odešly sice dva páry dospělých, ale rozšířením do Štěpánova přibýly jiné děti i s maminkami, případně tatínky, a tak v současnosti má Hagnózek necelých padesát členů, z toho asi dvacítka dospělých. Taneční vystoupení zahajují děti s maminkami, po nich tančí mládež a zakončují dospělí. Soubory „rozhodně nejsou profesionální“, říká Lenka Kořenková a dodává, že stejně jako o prezentaci hanáckých tanců na veřejnosti jde Hagnózku o výchovu nejmladší generace v hanáckých tradicích, jejich obeznámení s mateřským jazykem – hanáčtinou, zvyky a krojem. Kroje pro nejmladší tanečníky šijí a vyšívají vesměs jejich maminky, kroje starších a dospělých jsou z větší části pořízeny koupí. Kromě nově ušitých krojů se snaží kupovat kroje staré a místní, občas někdo daruje kroj celý nebo jeho část. První vystoupení absolvovali v krojích zapůjčených,

pak si postupně pořizovali vlastní; přitom se radili s odborníci na hanácké kroje paní Bronislavou Bečákovou Millou z Velké Bystrice. Manžel Lenky Kořenkové se naučil vázat šátky ženám, ale aby na to nebyl sám, přiučil se od něho před časem vázat také Ondřej Špaček. Vystupují nejčastěji na místních vesnických hodech, pravidelně v Hnojicích, také ve Štěpánově a Benátkách, na různých poutích a oslavách, také pro důchodce nebo k narozeninám a podobným příležitostem, každoročně se účastní Hanáckého dne ve Vyškově. Loni v červenci vystupovali také v Polsku v obci Środa Śląska u Wrocławu, kam jel Hagnózek výjimečně kompletní, celý autobus se čtyřiceti šesti účinkujícími včetně nejmladšího, dvouletého tanečníka. Vzbudili tam velkou pozornost honosnými a barevnými hanáckými kroji podobně jako o něco později v září v obci Babice u Šternberka na srazu stejnojmenných obcí z celého Česka, kam přijeli také účastníci z polských Babic, které hanácké kroje doslova nadchli. Příležitostně Hagnózek doprovází na vystoupeních vlastní cimbálová muzika s totožným názvem, ovšem v poslední době, kdy se cimbálistka vdala do Opavy, vedou „cimbálovku“ hlavně housle spolu s klarinetem a basou, zpívá dríve stálá členka Lucie Švancarová, kterou pro změnu život odvedl do Prahy. Ale stihli zatím vydat alespoň jedno CD s hanáčkou „mozekou“, které bývá k prodeji při akcích sdružení. Zprvu nevěděli odkud čerpat, proto tančili moravskou besedu, později se naučili také hanáckou besedu. Pro nejmenší mají tance přípravné, dospělí tančí výlučně hanácké tance jako cófavou, holaňa nebo šotyšku, pro který mají vlastní výstižný název „bokovka“. Tance se učí z literatury, od starších lidí a z videokazety o tancích Hané, která vyšla ve Strážnici. Lenka Kořenková vymýšlí pásma a choreografii, do pásem se snaží podle aktuálního období a tématu (Vánoce, Velikonoce nebo dožínky) „dostat“ život v dědině jako např. v pásmu Vojna nebo Vařečková nebo v jarním pásmu, kde zobrazují zejména velikonoční zvyky. Taneční výstupy prokládá autorka scénářů a choreografií recitacemi hanáckých básní a hranými pasážemi ze života na hanácké dědině, při tom na scénu staví rekvizity jako kolébky, kočárky, panenky, dřevěného koně apod. Sama také peče na vystoupení chleba,

preclíky, koláče nebo jidášky. Ze všeho nejvíce klade důraz na snahu „věci dělat správně hanácky bez cizáckých úprav“, upřesňuje dále L. Kořenková.

Živé tradice a zvyky se snaží Hagnózek udržovat (nejen) v Hnojicích a Štěpánově

Významnou roli hraje Hagnózek v životě obce, kde kromě snahy o udržení hanáckého dialektu u nejmladší generace také pomáhá uchovat nebo obnovuje některé tradiční zvyky. Leckteré – jako jedlička malých děvčátek nebo klapání u chlapců – se dochovali bez přerušení dodnes, třeba v blízkém Stádle a Strukově; v Březcích musela Lenka Kořenková jedličku obnovovat podobně jako ve Štěpánově. Tam ve spolupráci se školou také letos pomáhala organizovat vynášení Smrtky. Obchůzku s jedličkou na Smrtnou velikonoční neděli organizuje v Hnojicích už léta, pomáhá děvčatům navazovat a zdobit jedličky, které dle jejich slov jsou nejlepší ze špičky vánočního stromku, protože je pak suchá, neopadává a hlavně je při mnohahodinové obchůzce „lehká do ruky“. Děvčátkům také krepovým papírem zdobí košíčky na výslužku a spolu s maminkami doprovází děvčata na obchůzce po vesnici. Stejně jako ve Strukově zpívají hnojická děvčata hanácky, a to na rozdíl od Stádlu, kde

Hagnózek na hodech ve Štěpánově, srpen 2007. Foto: autor příspěvku.

Obchůzka s jedličkou v Hnojicích v březnu 2008.

se už zpívá česky. Letos se účastnilo obchůzky s jedličkou jedenáct děvčat, z toho tři ale byla odjinud, podobně jako ve Štěpánově, kde byla jedlička letos poprvé za účasti čtyř dívek, ale zato rovnou v krojích. Inspiraci pro kalendářní rok i pro vystoupení čerpá kromě vzpomínek pamětníků a další literatury nejvíce z knihy „Tak u nás bývalo“ od Jiřího Kráčmáře, která vyšla v roce 2004 v nakladatelství DANAL. Obsahuje podrobný popis místních hanáckých zvyků především ze Štěpánova a okolních obcí.

Výstavní činnost Hagnózku

Mimo uvedené aktivity vyvíjí občanské sdružení Hagnózek také obdivuhodnou a každoroční výstavní činnost. Tyto výstavy se obvykle konají v budově Obecního úřadu a zaměřují se na významná témata z výroční obřadnosti nebo životního cyklu, jako jsou Velikonoce, Vánoce, svatba, narození apod. Na výstavách, kterých bývá několik v roce, se snaží kromě lidových zvyklostí ukázat také jejich křesťanskou podstatu. Nejsou to profesionální výstavy, nemají k tomu ani dostatečně vhodné prostory a vybavení, ale oplývají bohatým materiálem písemným a fotografickým i trojrozměrnými předměty z vlastních sbírek, anebo zapůjčené místními občany. Část vystavovaných předmětů – dílo

místních žen – jako různé polštáře, výšivky nebo drátenické výrobky – bývá na prodej. Výstavy jsou záležitostí převážně žen z Hagnózku, např. na estetické stránce a na instalaci má velký podíl Eliška Kořenková nebo keramička Kateřina Kotková, která pro letošní velikonoční výstavu připravila Getsemanskou zahradu a do ní keramické figurky rozjímajícího Ježíše Krista a spících učedníků. Do této výstavy také instalovaly autorky „Boží hrob“ z papíru a malou křížovou cestu, dále židovskou velikonoční večeři a hanácké lidové tradice – klapače, jedličku, „šmikust“, vajčka a jiné ukázky velikonoční výzdoby a zvyků. Na vánočních výstavách ukazuje Lenka Kořenková, zapálená iniciátorka těchto akcí, nejen různou dobovou výzdobu vánočních stromků a adventní výzdobu domácností, jako jsou betlémy, adventní věnce, kalendáře, pečivo, sváteční ubrusy a prostírání apod., ale také textem seznamuje návštěvníky s pohanskými a křesťanskými kořeny Vánoc. Kromě koláčů a perníčků na výstavě peče perníkové betlémy pro sebe a přátele na adventní výzdobu vlastních domácností. V tomto oboru perníkářské výroby se během let vypracovala ze skrovných začátků až, lze říci, k monumentálním rozměrům betlémů. Loni překonala svůj dosavadní rekordní perníkový betlém z roku 2008, upečený pro vánoční výstavu betlémů ve Vlastivědném muzeu v Olomouci, který měl rozměry jeden metr krát sedmdesát centimetrů. Ten poslední betlém – dar k životnímu jubileu – měl rozměry téměř dvojnásobné a byl vystaven v dómu sv. Václava v Olomouci. Po adventu ho rozdělili mezi děti k mlsání. Na letošní Vánoce se chystá upéct pro Matici svatokopečkou a tamní tradiční adventní výstavu betlém s co nejvíce postavíčkami. K výročí dvou set let kostela v Hnojicích upekla z perníku malý model hnojického kostela.

Desetiletí existence nic neubralo Hagnózku a jeho zakladatelům na energii, nápadech a invenci, jen přidal na zkušenostech a rozhojnilo členskou základnu o řadu místních občanů. Do dalšího desetiletí přeji Hagnózku neochabující elán a nadšení, se kterým ve svém mikroregionu udržuje originální hanácké tradice a plamen hanáckého patriotismu.

Kultovní americký režisér Edgar Georg Ulmer je olomouckým rodákem

Michal Peprník

Našla Olomouc svého Franze Kafku?

Edgar Georg Ulmer - režisér
v mladých letech.

Režisér s cigaretou, 50. léta.

Až donedávna ani odborná veřejnost netušila, že americký režisér židovského původu Edgar G. Ulmer (1904–1972), nazývaný král běčkových filmů, se narodil v Olomouci. 17. září 2014 je dnem 110. výročí jeho narození. V dějinách kinematografie je považován za jednoho z předchůdců amerických nezávislých režisérů, režisérů s osobitým autorským rukopisem, který se snažil do komerční americké produkce vnést evropský umělecký styl. Ulmerův film *Černý kocour* z r. 1934 byl největším hitem sezóny velkého hollywoodského studia Universal Pictures a v hlavních rolích se tu poprvé setkali slavní herci Bela Lugosi a Boris Karloff – první jmenovaný se proslavil v roli hraběte Drakuly, druhý jmenovaný v roli nestvůry, dr. Frankensteina. Ulmerův nízkorozpočtový film noir *Detour* z r. 1945 byl vybrán Kongresovou knihovnou USA mezi prvních sto amerických filmů, které

byly určeny ke konzervaci – a to už něco znamená. V jeho filmu *Podivná žena* (The Strange Woman, 1946) zazářila v hlavní roli slavná Hedy Lamarová. Inspiroval režiséry francouzské nové vlny, jako byl např. Francois Truffaut. To není málo. Je sice pravda, že jiní emigranti jako Fritz Lang, Fred Zinnemann, Billy Wilder nebo Friedrich Murnau ho svými úspěchy zastínili a Lamarová ani jí podobná hvězda už si v jeho filmech nikdy potom nezahrála a také že *Černý kocour* zůstal na dlouhou dobu – jedenáct let – ojedinělým úspěchem, nicméně to, co se mu povedlo, má pevné místo v historii kinematografie a Ulmer je ve světě známější než ve své rodné zemi.

Jak je možné, že až donedávna ani odborná veřejnost nevěděla, že se Ulmer narodil v Olomouci? Ulmer své rodné město zapřel a zapíral je tak úspěšně, že v encyklopedických zdrojích se jako místo narození uváděla Vídeň, neboť tak to Ulmer v rozhovorech tvrdil. A přitom Ulmer pobýval v Olomouci déle než jeho slavnější rodák Sigmund Freud v Příboře (ten však svůj původ nikdy netajil). Zatímco Freud strávil v Příboře první tři roky života, Ulmer prožil v Olomouci celých 11 let a ještě potom se do Olomouce vracel na prázdniny k dědečkovi a babičce.

Senzační odhalení, že Ulmer se narodil v Olomouci, učinil německý literární a filmový vědec, profesor Bernd Herzogenrath působící na Univerzitě ve Frankfurtu nad Mohanem. Dostal se mu do rukou Ulmerův cestovní pas, kde bylo uvedeno jako místo narození Olmuetz (tj. německy Olomouc). S pomocí spolupracovníků z olomoucké univerzity zjistil, že adresa místa narození Resselgasse 1, Ort Neugass odpovídá dnešní Resselově ulici 1, což je honosný rohový dům v tzv. Úřednické čtvrti.

Ulmerův rodný dům. Foto: Daniel Peprník.

Profesor Herzogenrath se postaral o zhotovení a umístění pamětní plastiky z dílny akad. sochaře Bohumila Teplého. Chybějící obnos pomáhal vyjednat s tehdejšími rektorem Lubomírem Dvořákem autor tohoto článku, takže Univerzita Palackého v Olomouci se podílí na symbolickém návratu Ulmera domů.

Ulmerův původ a počátky jeho životní dráhy

Proč Ulmer zapřel rodné město? Řekněme, že pocházet z Vídně bylo v Německu i v Americe více „šik“. Olomouc byla ve světě prakticky neznámým provinčním maloměstem, zatímco Vídeň byla evropskou metropolí. Jak nám ale na ulmerovské konferenci organizované prof. Herzogenrathem ve spolupráci s Univerzitou Palackého v roce 2006 v Olomouci sdělila Ulmerova dcera Ariane Ulmer-Cipesová, její otec doma svůj původ nezapíral. Pokud můžeme dceři slavného otce věřit, doma hovořil o Olomouci jako o krásném, historickém a kulturním městě.

Ulmer byl jedním z těch slavných Moravanů, kteří česky moc neuměli. Pocházel z německy mluvící židovské rodiny. Jeho otec, obchodník s vínem, se oženil s dívkou z vyšších vídeňských společenských kruhů a tento nerovný sňatek neblaze poznamenal jejich soužití. Ulmerova matka se údajně o děti nikdy moc nezajímala a ani nestarala, dávala přednost pobytu ve Vídni před Olomoucí.

Ulmerova rodina žila světským životem a před dětmi svůj židovský původ tajila. Ulmer se o svém židovském původu dozvěděl, až když se hlásil ve Vídni na katolické gymnázium. Rodné město opustil až po smrti otce; bylo mu jedenáct let, když se přestěhoval za matkou do Vídně.

Už na gymnáziu ve Vídni si přivydělával jako kulisák ve divadle a podílel se i na výrobě kulis pro Maxe Reinhardta ve vídeňském divadle Theater an der Josefstadt. Díky Reinhardtovi se také dostal k filmu, nejprve do Berlína a v roce 1924 poprvé do Ameriky. V Berlíně pracoval pro dalšího slavného režiséra Murnaua a v New Yorku se uplatnil jako scénograf v Reinhardtově divadelní inscenaci *Zázrak* (The Miracle). Údajně v Americe natočil ve svých pouhých 22 letech i dva krátkometrážní westerny. První větší samostatnou příležitost dostal v Berlíně, kde spolu s Robertem Siodmakem a Billy Wilderem (budoucími velkými osobnostmi světového filmu) v roce 1928 natočili experimentální polodokument *Menschen am Sonntag*, dodnes velmi ceněné dílo. V pětadvaceti letech, roku 1929, Ulmer definitivně emigroval do USA.

Jeho americké filmové začátky byly poněkud bizarní. Na zakázku kanadského ministerstva zdravotnictví natočil osvětový film o nebezpečí syfilisu *Poškozené životy* (Damaged Lives, 1933). Hned poté se, coby mladý muž, nebylo mu ani třicet, dostal ke své první velké hollywoodské produkci – již zmíněnému hororu *Černý kocour* (The Black Cat, 1934), s Belou Lugosim a Borisem Karloffem.

První filmový trhák: umělecký horor *Černý kocour*

Mezi fanoušky hororu je Ulmerův film *Černý kocour* kultovní klasikou. Ulmer, podobně jako F. W. Murnau nebo Fred Zinnemann, vnesl do populárních žánrů umělecký styl. Film vyniká promyšleným výtvarným řešením, vysokou mírou stylizace postav a avantgardním řešením prostoru. Zápletka je však spíše senzačního rázu. Béla Lugosi coby dr. Vitus Werdegast se po 17 letech vrací ze zajateckého tábora někde v Rusku a chce se pomstít za ztracená léta i za ztracenou lásku. Viníkem je Poelzig (Boris Karloff), architekt, a jak se později ukáže, satanista, jehož zradou zahynuly desetitisíce

vojáků a další jako Werdegast upadli do zajetí. A aby toho nebylo málo, Poelzig ještě Werdegastovi přebral manželku a chystá se obětovat Satanovi mladou dívku, která se svým snoubencem hledala útočiště před bouří v jeho domě.

Hlavní kvalitou filmu však není melodramatický děj, ale vizuální stylizace. Film obsahuje řadu fascinujících bizarních až surreálních snových scén, které se vryjí divákovi do mysli. V domě se zjevuje černý kocour, který vyvolává ve mstiteli Werdegastovi panickou hrůzu, a to je asi jediný motiv, který zbyl ze stejnojmenné povídky Edgara Allana Poea, jež měla původně sloužit jako předloha. Poelzig uchovává Werdegastovu manželku ve skleněné vitríně, kde vypadá jako živá. V závěru najdeme i satanskou černou mši i strašlivou pomstu Werdegasta, kdy stahuje zaživa satanistu Poelziga z kůže. V této scéně jistou roli sehrávají i intertextové souvislosti: Lugosi, proslavený rolí hraběte Drakuly, se krutě mstí Karloffovi, který zase získal nehynoucí slávu v roli Frankensteinova monstra. Jinými slovy, Drakula stahuje z kůže Frankensteinovo kruté monstrum. Rozdíl mezi dobrem a zlem se tedy stírají a zůstává jen hrůzné šílenství.

Film je dílem expresionistické poetiky pracující s kontrastem světla a stínů a využívající deformovanou perspektivu. Originální scénografie je inspirovaná architekturou Bauhausu, abstraktním expresionismem i stylem art deco.

Náměsíčné bloudění nočním lesem. The Daughter of Dr Jekyll, rež. Edgar G. Ulmer, scénář Jack Pollexfen, Film Venturers, 1957. Print screen scény z filmu Dcera dr. Jekylla.

Unikátní je i to, že v celém filmu téměř pořád zní hudba, ale nikoliv hudba filmová, nýbrž hudba evropská, klasická: Beethoven, Bach, Brahms, Chopin, Schubert, Čajkovskij, Liszt; bohužel však žádný Čech.

Pád na dno a pomalý návrat

Jak upozornil filmový kritik Gregory W. Mank, tento démonický opus vrhl dlouhý temný stín na další Ulmerovu uměleckou dráhu. *Černý kocour* přinesl Ulmerovi slávu i téměř naprostou zkázu, protože se Ulmer během natáčení zamiloval do ženy svého produkčního šéfa, Maxe Alexandra, synovce despotického majitele celého filmového impéria Universal Pictures Carla Laemmleho.

Laemmleovi dali Ulmera prakticky do klatby a díky jejich rozsáhlým konexím se Ulmerovi zavřely dveře do všech velkých filmových studií a i přes senzační úspěch *Černého kocoura* byl Ulmer najednou bez práce. Klatba či kletba nepozbyly platnosti ani poté, co v roce 1936 Laemmle své filmové impérium prodal. Ulmer musel s Shirley opustit Hollywood. Usadili se v New Yorku, kde Ulmer dostal příležitost točit nízkorozpočtové etnické filmy. Ulmer natočil tři pozoruhodné filmy v jazyce jidiš: *Zelená pole* (Green Fields, 1937), *Zpívající kovář* (The Singing Blacksmith, 1938) a *Světlo v dáli* (The Light Ahead, 1939); dále tři filmy pro ukrajinskou emigrantskou komunitu a unikátní hudební film *Měsíc nad Harlemem* (Moon over Harlem, 1939), kde hráli jen černošští herci.

Až v roce 1942 se konečně dostal zpět do hollywoodských filmových studií, i když jen do nízkorozpočtové filmové společnosti PRC, specializované na výrobu tzv. bčkových filmů. Během svého čtyřletého působení zde Ulmer vytvořil 11 filmů. Každý film točil pouhý týden, protože delší dobu mu minimální rozpočet neumožnil. Přestože šlo o filmové studio zaměřené na filmy, které se promítaly jako předprogramy hlavního filmu večera, Ulmer dokázal v tomto studiu s naprosto minimálními prostředky natočit nejméně dva pozoruhodné filmy. Uskutečnil dlouho plánovaný projekt kriminálního filmu s názvem *Modrovous*. Film opět vyniká bizarní stylizací a působivou atmosférou.

Boris Karloff, Černá kočka (The Black Cat).

Největšího uznání se však dočkal film noir *Zajížďka* (Detour, 1945), kultovní film, již zmíněný v úvodu.

Po roce 1945 Ulmer dostal druhou šanci a znovu získal přístup k projektům s větším rozpočtem. Výsledkem byly dva pozoruhodné filmy, *Podivná žena* (The Strange Woman, 1946) a *Bezohledný* (Ruthless, 1948). Především melodrama *Podivná žena* s Hedy Lamarrovou v hlavní roli je kritiky hodnoceno jako umělecky velmi zdařilé dílo. Lamarrová, původem Vídeňkačka, se zde předvádí v roli takřka bezcitné osudové ženy, femme fatale, manipulující osudy mužů. Příběh je zasazen do Ameriky dvacátých let 19. století.

Nevyužitá druhá šance

Svoji druhou šanci však Ulmer nedokázal naplno využít. Zatímco *Podivná žena* byla natočena ve velkém studiu United Artists, film *Bezohledný* už byl vyroben v menším studiu, specializovaném na béčkové filmy s méně známými herci. Po slibném rozjezdu se Ulmer nedostal k zásadnějším projektům. To ale neznamená, že by točil jen komerční snímky nebo propadáky. V padesátých letech Ulmer střídavě pracoval v Evropě a v USA. V Evropě natočil pár kostýmních dobrodružných historických velkofilmů jako *Piráti z Kapri* (I Pirati di Capri, 1949) nebo *Hannibal* (Annibale, 1960).

V USA spolu se svými spolupracovníky založil malou produkční společnost na nízkorozpočtové filmy. Natočil pro tuto společnost několik sci-fi filmů – např. kultovní sci-fi odpoledních představení *Muž z planety X* (The Man From

Planet X, 1951) či dnes už polozapomenutý horor *Dcera dr. Jekylla* (Daughter of Dr. Jekyll, 1957). Ambicióznější je dystopie *Za časovou bariérou* (Beyond the Time Barrier, 1960). Filmovou kuriozitou je barevný film z nudistického prostředí *Nahá Venuše* (The Naked Venus, 1958).

Mezi neobvyklé snímky, které se dočkaly uznání až o mnoho let později, se řadí další film noir *Vražda je můj styl* (Murder is My Beat, 1955) či western *Nahý úsvit* (The Naked Dawn, 1955), o němž slavný francouzský režisér Francois Truffaut prohlásil, že ovlivnil jeho film *Jules a Jim* (1962). Ostatně i v nenáročných nízkorozpočtových filmech Ulmer vždy prosadil, alespoň v některých scénách, svůj osobitý styl a svou uměleckou signaturu. Jako příklad nám poslouží výtvarné pojetí scény náměsíčného bloudění hrdinky nočním lesem ve filmu *Dcera dr. Jekylla*.

Ulmerovým dílem prochází jistá tematická kontinuita, a to přesto, že pracoval s již hotovou látkou. Znovu a znovu se vrací téma osudu a možnosti svobodné volby, téma života v bludném kruhu a manipulace s lidskými osudy.

Špatné zdraví a série infarktů předčasně ukončily Ulmerovu filmovou dráhu režiséra označovaného za autera, tj. režiséra s osobitým autorským rukopisem. Přáli bychom si jistě, aby toho Edgar G. Ulmer, režisér, producent, scénograf a scénárista dokázal víc, ale příznějme mu, že toho zase nedokázal tak málo... Místo ve filmové historii si zajistil a filmy jako *Černý kocour*, *Detour* nebo *Podivná žena* patří do Zlatého fondu kinematografie. Ulmer své udělal. Teď je řada na nás, abychom jej uvedli do obecného povědomí.

Michal Peprník je český amerikanista a profesor americké literatury na Univerzitě Palackého v Olomouci. Zabývá se literaturou a kulturou 19. století, americkým postmodernismem a fantastickou literaturu. michal.peprnik@upol.cz

Výzkum na tento článek byl realizován v rámci výzkumného projektu Literatura a film bez hranic: dislokace a relokace v pluralitním prostoru CZ. 1.07/2.3.00/20.0150 a byl financován prostředky z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky.

Kulturní itinerář

Muzeum a galerie v Prostějově

Drahanská vrchovina a...

Markéta Vykoukalová Dvořáková, Vladimíra Jašková,
Martin Kováček, Tomáš Lehotský, Josef Plaček, Hynek
Skořepa, Eva Zatloukalová

(do 30. 11. 2014; Špalíček, Uprkova 18)

Za třemi tečkami v názvu této netradiční výstavy se nacházejí lidé různých profesí, které zaujal, okouzлил nebo nějak poznamenal tento geografický pojem. Drahanská vrchovina není ovšem jen strohé heslo z učebnice zeměpisu. Skládačka informací z různých oborů na jedno téma o tom návštěvníka výstavy jistě přesvědčí. Kopcovitá krajina s hlubokými neprostupnými lesy a strmými žleby, louky s kvetoucími upolíny a kosatci, člověkem téměř nedotčená příroda – to vše inspirovalo autory výstavy, kteří vidí Drahanskou vrchovinu různými očima. Tak se ve výstavním sále potkávají kameny s rostlinami a stromy, mechy s krasovými jeskyněmi a stopy dávného života v podobě zkamenělin se současnými obyvateli lesa. Atmosféru krásných míst a zákoutí Drahanské vrchoviny přiblíží kromě fotografií a zajímavě pojatých výstavních panelů také akvarely mladé prostějovské výtvarnice Markéty Vykoukalové Dvořákové.

Gender

(do 23. 11. 2014, hlavní výstavní budova, T. G. Masaryka č. 1)
Výstava velkoplošných fotografií mladého talentovaného prostějovského fotografa **Jakuba Svobody**, jejímž tématem je postavení mužů a žen ve společnosti. Současně si návštěvníci mohou prohlédnout modely renomovaných i začínajících módních návrhářů tak, jak je zachytil Jakub Svoboda objektivem svého fotoaparátu.

Tanec se štětci

(do 23. 11. 2014, hlavní výstavní budova)

Malíř a restaurátor **Libor Jaroš** představí svou tvorbu prostějovské veřejnosti poprvé, přestože se s jeho díly měli

možnost seznámit milovníci umění nejen v mnoha českých a moravských městech, ale také v zahraničí.

Tvorba tohoto umělce se vždy pohybovala na poměrně dramatickém rozhraní – jeho malby se tematicky velmi často dotýkaly duchovních hodnot a neskrývaly umělcovo křesťanské citění, současně však byla jejich vizualista velmi silně odvozena od fyzických kvalit materiálu. Malíř se ve velké části svého díla věnoval principům frotáže a gramáže, kdy volným plátnem překrýval předměty, přírodniny či detaily z architektury a nanášením a následným prorýváním mnoha barevných vrstev vytvářel obraz, který byl vlastně otiskem podkladového materiálu. Organické tvary úlomků větví, jemný pohyb stvolů rostlin či rytmická struktura zdíva nebo tanec barokních hřebíků rozhozených na ploše – to všechno byly pozoruhodné umělcovy úvahy o hmotě, materiálu, ale také o paměti, rytmu, barvě nebo historii a přírodě.

Z tohoto podivuhodného rozporu mezi prostým znamenáváním stopy skutečných předmětů a hledáním stylizované vize se zrodili také „banánovní tanečníci“ – další z témat, které si na prostějovské výstavě „zatančí“.

Vlastivědné muzeum v Šumperku

Výstava „Velká válka 1914 – 1918“ putuje po zařízeních Vlastivědného muzea v Šumperku

K připomenutí stého výročí rozpoutání první světové války připravilo Vlastivědné muzeum v Šumperku ze svých sbírek vzpomínkovou výstavu s názvem „Šumperko za Velké války 1914 – 1918. Jeho obyvatelé na frontách a v zázemí“. V Galerii Šumperska ji návštěvníci mohli zhlédnout od 20. března do 1. června 2014. Představila válečné osudy vojáků 93. pěšího pluku a 13. zeměbranecského pluku, v nichž sloužilo nejvíce mužů ze Šumperska a Zábřezska. Na pozadí velkých bitev, vítězství a porážek měl návštěvník možnost nahlédnout do života vojáka v poli. Úryvky z deníkových zápisků či vzpomínek představily válku v její nejkrutější podobě a zbraně a výstroj

připomněly tehdejší vyzbrojení a vstrojení rakousko-uherské armády. Rovnocenná pozornost byla věnována životu v zázemí, zvláště v Šumperku, kde počáteční nadšení pro válku se postupem let plných utrpení a strádání změnilo v rozhodný odpor k válčení. Osudy civilních obyvatel sužovaných zvláště nedostatkem potravin představily především fotografie, potravinové lístky, řada výmluvných vyhlášek a věci denní potřeby. K realizaci šumperské výstavy přispěly Vlastivědné muzeum v Olomouci, Státní okresní archiv Šumperk a Východočeské muzeum v Pardubicích.

Prezentace bojových cest 93. pěšího pluku a 13. pluku zeměbranceckého iniciovala u návštěvníků zájem o válečné osudy jejich dědů a pradědů i o historii samotné války, která stále zůstává ve stínu dalšího, ještě rozsáhlejšího, světového konfliktu.

Od 24. září zaujme výstava v modifikované podobě prostory zábrzežského muzea pod názvem „**Velká válka 1914 – 1918. Obyvatelé Zábřezska na frontách a v zázemí**“. Setrvá zde do 16. listopadu 2014. Její pouť bude pokračovat v příštím roce, kdy zamíří do Mohelnice a Loštic.

Svým dílem výstava přispívá k rehabilitaci rakousko-uherského vojáka bez demagogických nánosů minulého

Obsluha zákopového děla 93. pěšího pluku na ruské frontě. Z archivu VM v Šumperku.

století a politického nazírání na jeho působení, které si sám nezvolil. Mnoho mužů v českých a moravských plucích bojovalo stejně odhodlaně a hrdinsky jako muži v československých legiích. Slovy bývalého velitele 88. pěšího pluku Karla Wagnera: „Není-li československý národ zavázán vděčností svým synům bojujícím v řadách bývalé rakousko-uherské armády, je jim přece jen povinen svou úctou...“

Zdeněk Doubravský, Vlastivědné muzeum v Šumperku

Vlastivědné muzeum v Olomouci

Příběh házené aneb Od terčové k handballu

(do 30.11. 2014)

Unikátní společný projekt Českého svazu házené a Vlastivědného muzea v Olomouci nazvaný „**Příběh házené aneb Od terčové k handballu**“ měl svou vernisáž 17. září tohoto roku v prostorách Vlastivědného muzea v Olomouci. V případě Českého svazu házené jde v jeho mnohaleté historii o první akci podobného charakteru, Vlastivědné muzeum v Olomouci již hostilo výstavy k historii fotbalu a volejbalu. A snad právě tyto skutečnosti stály u kolébky spojení obou institucí.

Návštěvníci výstavy se mohou seznámit s historií házenkářských míčových her v našich zemích, kdy od zavedení první z nich – vrhané s přenášením – uplyne v tomto roce plných 120 let. Přes cílovou/terčovou se výstava věnuje české/národní házené, ale její těžiště je zaměřeno na mezinárodní házenou – handball a její výrazné osobnosti. Samostatný příběh je na výstavě věnován historii házené v olomouckém regionu a zejména v Olomouci. Připomíná slávu ženské házené SK Olomouc, SK Olomouc ASO, SK Obchodní domy Olomouc, Slavoj Zora Olomouc a DHK Zora Olomouc a také mužské házené v RH Olomouc, MŽ Olomouc, PS Olomouc a konečně STM Olomouc. Stranou pozornosti nezůstávají ani velké olomoucké osobnosti mezinárodní házené – Jiřina Nožířová (Weintritová), Jitka Dobešová (Jahnová) či Lenka Černá (Pospíšilová), držitelky medailí z mistrovství světa, nebo držitelé medailí

z olympijských her – Jirí Kavan, Zdeněk Škára – nebo trenéři Jan Gogol a mnohé a mnozí další.

Antonín Staněk, viceprezident ČSH

Smrtící pasti aneb Krása masožravých rostlin celého světa

(do 16. 11. 2014)

S masožravými rostlinami se lze setkat téměř po celém světě, od tropických až po polární oblasti. Například známé rosnatky (*Drosera*) se vyskytují na všech kontinentech. Některé druhy těchto rostlin jsou naopak typické jen pro určitou oblast – například v tropických deštných lesích Asie rostou jedny z nejrobustnějších masožravých rostlin světa – láčkovky (*Nepenthes*). Dokonce i Česká republika má svoji masožravou rostlinu – tučnici českou (*Pinguicula bohemica*), kterou nikde jinde na světě nenajdeme.

Výstava připravená Vlastivědným muzeem v Olomouci ve spolupráci s Univerzitou Palackého nabízí návštěvníkům jedinečnou možnost seznámit se naživo se zástupci masožravých rostlin vybraných oblastí celého světa a obdivovat jejich důmyslnou krásu a jedinečnost. Nejen pro malé návštěvníky jsou připraveny interaktivní prvky, slosovatelna soutěž a pro školní kolektivy také komentované prohlídky pod vedením botaničky Vlastivědného muzea v Olomouci.

Muzeum Komenského v Přerově

Zkáza z Nebe. 70. výročí bombardování Přerova a leteckých bojů nad Přerovskem.

(20. 11. 2014 – 31. 3. 2015)

Letos uplyne sedmdesát let od doby, kdy si obyvatelstvo českých zemí v předposledním roce druhé světové války muselo nedobrovolně přivykat zvuku sirén, ohlašujícího nebezpečí leteckých náletů, přičemž se občas stávalo svědkem často dramatických utkání mezi spojeneckými bombardovacími svazy a protivzdušnou obranou nacistického Německa. V hledáčku spojeneckých leteckých strategií se v té době ocitla především centra průmyslu paliv Třetí říše,

jejichž zničení mělo přispět (a vskutku částečně přispělo) k rychlejší porážce Německa a tím i konci války.

Letecká bombardovací ofenzíva, známá také jako „bitva o benzin“, se začala našich zemí, respekt. území tehdejšího Protektorátu Čechy a Morava, dotýkat od května roku 1944, na síle však začala nabírat o dva měsíce později, kdy nově vytvořená americká 15. letecká armáda mohla začít využívat základen v jihovýchodní Itálii, které jí umožnily zasáhnout dosud nedostupné nejvýznamnější rafinerie syntetického paliva v Horním Slezsku. Trasy bombardovacích svazů, čítající stovky čtyřmotorových bombardérů B-24 Liberator a „létajících pevností“ B-17, krytých početným stíhacím doprovodem, vedly k hlavním slezským cílům přes moravskou část Protektorátu Čechy a Morava. Stejně jako nad slezskými průmyslovými oblastmi byly i nad Moravou napadány německou protiletadlovou obranou i jednotkami stíhačů Luftwaffe, snažících se odvrátit hrozící „palivový kolaps“ německého válečného soustrojí.

Také nad Přerovskem, jehož osudy se v souvislosti s nastíněnými událostmi snaží přiblížit výstava Muzea Komenského v Přerově, připravovaná ve spolupráci s přerovskou pobočkou Svazu letců ČR, došlo k četným soubojům v oblacích. Z oblohy padaly sestřelené letouny a na padácích se snašeli ti šťastnější ze spojeneckých i německých letců, kterým osud dopřál přežít zánik svých strojů.

Trosky prvního amerického bombardéru dopadly na Přerovsku 22. srpna nedaleko Nových Dvorů na Lipensku. Regionu v dolním Pobečví se však výrazně dotkly události největší letecké bitvy nad Protektorátem, kdy mrazivého 17. prosince dopadly do katastru hanáckých obcí Troubek nad Bečvou, Rokytnice a Kokor pozůstatky tří amerických „čtyřmotoráků“ B-24J, přičemž stejný osud následovalo nad Přerovskem i několik jejich německých vzdušných soupeřů.

Výstava si povšimne nejenom dramatických osudů zmíněných strojů a jejich posádek, ale také dalších, pro obyvatele centra regionu ovšem tragičtějších, důsledků bombardovací ofenzívy. I samotný Přerov (tak jako i jiná místa v protektorátu) se vzhledem k přítomnosti pro

Osádka letounu B-24J Liberator kapitána Thomase K. Westa, která 17.12. 1944 podlehla německému stíhači. Letoun dopadl poblíž Troubek nad Bečvou. (archiv J. Zdiarský a J. Schön).

německou válečnou výrobu důležitého podniku (Optikotechna) a také k jeho poloze na železničním dopravním uzlu ocitl v seznamu „záložních“ cílů strategů 15. letecké armády. S tímto neblahým faktem se Přerované seznámili 20. listopadu 1944 ve tři čtvrtě na dvě odpoledne, kdy na město vyprázdnilo své pumovnice 26 čtyřmotorových bombardérů (B-24J). Během několika minut se sesunulo k zemi či bylo neopravitelně poškozeno patnáct domů, třináct osob zahynulo a třicet dva bylo vážně zraněno.

Výstava, jež bude v Muzeu Komenského v Přerově zahájena právě na 70. výročí bombardování města (20. 11. 2014), přiblíží popisované události formou originálních trojrozměrných exponátů (části sestřelených strojů, pozůstatků po bombardování), dobových fotografií, map

a písemných svědectví, využije také ale modely a atraktivní dioramatické rekonstrukce.

Aleš Drechsler

PUBLIC COLLECTION_Česká republika

(Olomouc 26. – 28. 9. 2014)

26. 9. od 19 h: Vernisáž **PUBLIC COLLECTION_Česká republika**, Proluka ve Ztracené ulici, Olomouc

26.–27. 9., 19–23 h: Veřejná projekce traileru ve spolupráci s festivalem Septembeam; www.septembeam.eu, Proluka ve Ztracené ulici, Olomouc

27.–28. 9., 11–17 h: Sídliště Povel (naproti Základní škole Rožňavská), Rožňavská 21

Výstavní kubus SYNTOPIAN VAGABOND

Program bude pokračovat v následujících dnech ještě v Brně od 29. 9. do 5. 10. 2014.

Základem výstavy **PUBLIC COLLECTION** se stal archiv s více než 5000 diapositivů o evropských dějinách umění, který byl nalezen na smetišti. Umění z doby socialismu však ve sbírce zcela chybělo. V rámci výzkumného záměru, který měl tento nedostatek odstranit, byly prováděny rešerše v jednotlivých uměleckých sbírkách v Česku (mimo jiné v Muzeu umění Olomouc, Vlastivědném muzeu Olomouc, Galerii výtvarného umění v Chebu nebo Oblastní galerii v Liberci), jejichž výsledek je umístěn v pojízdném skleněném kubusu SYNTOPIAN VAGABOND. Ve veřejném prostoru v Olomouci a Brně postupně promění kolemjdoucí výstavní kubus ve zcela otevřenou obrazovou sbírku. Podle jakých rozhodnutí a kritérií bude sestavována sbírka PUBLIC COLLECTION_Česká republika? Veřejná pódiová diskuze odborníků z oblasti architektury, vizuálních a uměnovědných studií se zaměří na reflexi celé této akce.

Projekt **PUBLIC COLLECTION** vznikl ve spolupráci výtvarné umělkyně Michaely Rotsch s Juliane Zellner (urbanismus) a Lugo Robem (médiá). Poprvé byl veřejnosti představen v roce 2013 ve skleněném kubusu SYNTOPIAN VAGABOND u příležitosti výstavní

akce Schaustelle při Pinakothek der Moderne v Mnichově. Od roku 2014 se tento projekt nadále rozvíjí díky rakousko-německo-českému kolektivu a spolupráci s dalšími institucemi z oblasti umění a vědy i laické veřejnosti v dílčí projekt **PUBLIC COLLECTION_ Česká republika**.

Vědecká knihovna v Olomouci

Přednášky:

- 8. října: Fenomén Janáček (Prof. Miloš Štědroň)
- 9. října: Albánie – stínadla Evropy (Ondřej Herzán)

Týden vědy a techniky 2014:

- 5. listopadu: Scintilátory kolem nás (Ing. Martin Nikl, CSc., Fyzikální ústav AV ČR)
- 11. listopadu: Počátky moderní univerzity (Ing. Jiří Chotaš, Ph.D., Filosofický ústav AV ČR)

Lidské tělo. Anatomie člověka v tisících 15.-18. století

Výstava ve Vědecké knihovně v Olomouci ukáže historii zkoumání lidského těla

Jednou z hlavních akcí, které si na podzimní období připravila Vědecká knihovna v Olomouci, je výstava nazvaná *Lidské tělo. Anatomie člověka v tisících 15.-18. století*. Společný projekt Vědecké knihovny a její partnerské instituce z Polska, Veřejné vojvodské knihovny im. Emanuela

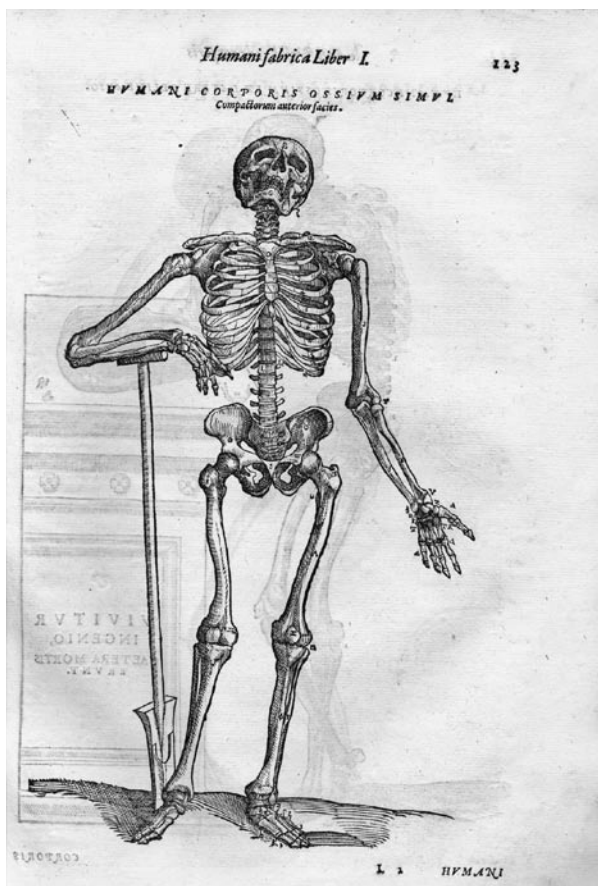
Smolky v Opoli, nabízí přehled o autorech a hlavních dílech historie lékařství v uvedeném období.

Expozice prostřednictvím prvotisků a starých tisků z fondů Vědecké knihovny v Olomouci a Veřejné vojvodské knihovny v Opoli poukazuje na vývoj zobrazování lidského těla od 15. století po osvětenství. Prostřednictvím jednotlivých dokumentů je ilustrována proměna vnímání, chápání a zobrazování lidského organismu, která šla ruku v ruce s rozvojem lékařství.

Návštěvník výstavy se může seznámit s klíčovými osobnostmi historického vývoje, mezi kterými zaujímá čelné místo Andreas Vesalius. Vlámský lékař, anatom a spisovatel došel k závěru, že tisíc let staré poznatky řeckého lékaře Galéna jsou nepřesné. Své vědomosti proto v pouhých 28 letech sepsal v sedmi bohatě ilustrovaných svazcích. Získal uznání a byl jmenován dvorním lékařem císaře Karla V. a následně i jeho syna, Filipa II. Revoluční dílo se stalo základem novodobé anatomie. Vesalius Galénovy poznatky poprvé v historii rozčlenil podle dodnes platného anatomického systému. Tedy od první knihy, věnované kostře a chrupavkám, až k poslední části, popisující mozek a smyslové orgány. V letošním roce si připomínáme 500 let od Vesaliova narození.

Andreas Vesalius je ovšem pouze jednou z řady osobností, se kterými se návštěvník výstavy *Lidské tělo. Anatomie člověka v tisících 15.-18. století* může seznámit. Pozoruhodná šíře fondů obou knihoven zahrnuje kupříkladu také práci Johanna Kethama, autora vůbec nejstarší tištěné anatomické knihy z roku 1491. Tou je spis *Fasciculus medicine* zhotovený v benátské dílně bratrů Gregoriových, který byl velmi častou pomůckou při výuce medicíny. Kethama pravděpodobně nemůžeme označit za autora, nýbrž spíše za držitele staršího rukopisu, který se stal podkladem pro pozdější tisk, jehož jeden exemplář uchovává také Vědecká knihovna v Olomouci.

Zásadní převrat v lékařské literatuře znamenal příklon k technice mědirytu, který svými možnostmi detailního zpracování dřevořez zcela zastínil. S nebývalou věrností mohly být zachyceny detaily jednotlivých vyobrazení,

Jedno z vyobrazení skeletu z přelomového díla Andrease Vesalia O stavbě lidského těla. Podobně jako mnozí jiní se Vesalius pro své názory dostal do sporu s církevní mocí, kterou byl dokonce donucen část svého vlastního díla zničit.

včetně jednotlivých orgánů, tkání, žilek, pórů, kůže nebo vlasů. Dokladem může být dílo *Armamentarium Chirurgicum* Johanna Sculteta, významného chirurga 17. století, který shrnul dosavadní medicínské a chirurgické znalosti, uplatňované zejména v době třicetileté války.

Nové přírodovědecké objevy v 17. a na počátku 18. století vedly ke snahám budovat ucelené syntézy jednotlivých

vědních oborů, tedy i v oblasti medicíny. Začaly vznikat souhrnné příručky a atlasy, vědecký a lékařský výzkum začal být častěji organizován v akademiích. Docházelo k dalším významným objevům a vynálezům a v době osvícenství se konečně dostalo uznání také chirurgům, stejně jako ostatním lékařům. Průmyslová revoluce ve 2. polovině 18. století pak přinesla nebývalý hospodářský rozvoj a také rozmach výzkumu ve všech vědních oborech. Lékařské umění dostalo solidní vědeckou základnu a pokrok v chirurgii vedl i k hledání nových cest a metod boje proti bolesti.

Výstavu nazvanou *Lidské tělo. Anatomie člověka v tisících 15.-18. století* je v Galerii Biblio ve Vědecké knihovně v Olomouci možné shlédnout od 6. října do 15. listopadu. Po jejím skončení bude expozice přemístěna do Opolí, kde také bude představena veřejnosti. Mezinárodní rozměr výstavy se odráží také v doprovodném katalogu, který byl vydán ve dvojjazyčném, česko-polském, provedení.

Podzim v Arcibiskupském paláci Olomouc

Přednášky:

23. září 2014

Jan Pavel II. – strážce tradice a novátor; přednášející: prof. František X. Halas, místo konání: Arcibiskupský palác Olomouc, Wurmova 9, začátek 17:00, vstupné dobrovolné

1. října 2014

Stavebně-historický vývoj Arcibiskupského paláce v Olomouci; přednášející: PhDr. Simona Jemelková, místo konání: Slavnostní dvorana Arcibiskupského paláce Olomouc, Wurmova 9, začátek: 17:00, vstupné dobrovolné

Expozice:

9. září–31. října 2014

Mincovníctví kardinála Dietrichsteina – výstava je součástí prohlídkového okruhu Arcibiskupského paláce Olomouc; uspořádáno v rámci projektu Duchovní osa Moravy

OD KOLÉBKY DO HROBU

Masivědné muzeum v Olomouci vás zve
 na expozici národopisu Hané
 O narození, smrti a zbožnosti venkovského člověka 19. století
 Slavnostní otevření se uskuteční dne 3. prosince 2013 v 17 hodin
 v síle Odeřava III. Masivědného muzea v Olomouci nám, Republiky 5
 otevřeno říjen – březen; denně kromě pondělí a úterý od 10 do 17 hodin
 duben – září; denně kromě pondělí od 9 do 18 hodin
Společnost přátel dějin lidstva Olomouckého kraje Ing. Jiří Ryzhový

Téma čísla 4/2014 (vyjde před Vánoci):
VOKÁLNÍ HUDBA

Na obálce: Ryzoviště 2011, foto: Standa Černý.

Lidské tělo
Anatomie člověka
v tiscích 15.-18. století

6. října – 16. listopadu 2014

Vědecká knihovna v Olomouci
 Galerie BIBLIO, Bezručova 3

Pondělí – pátek 8:30 – 19:00
 Sobota 9:00 – 13:00

DNY TAGE DER JÜDISCHEN
KULTUR OLMÜTZ
MUSEK IN DER ZEIT DER APOKALYPSE

ŽIDOVSKÉ KULTURY OLOMOUC

HUDBA 18. 10. — 23. 10. 2014

V ČASE APOKALYPSY

MORAVSKÉ DIVADLO OLOMOUC | Horní nám. 22
ARCIDIJECÉZNÍ MUZEUM OLOMOUC, MOZARTEUM | Václavské nám. 3
MUZEUM MODERNÍHO UMĚNÍ, DIVADLO HUDBY | Denišova 47
www.demusart.cz/it/ko

18. 10. SOBOTA/SAMSTAG

19:00 | MORAVSKÉ DIVADLO OLOMOUC
SLAVNOSTNÍ ZAHÁJENÍ / FERIENSCHNE AUFFÜHRUNG

VIKTOR ULLMANN: PÁD ANTIKRISTA
/ DER STURZ DES ANTICHRISTEN

První scénické uvedení opery v ČR a teprve třetí na světě se uskuteční v den 70. výročí tragické smrti autora v Opatově / Die erste szenische Aufführung der Oper in Tschechien und die erste dritte weltweit findet am 70. Jahrestag des tragischen Todes des Komponisten in Auschwitz statt.

19. 10. NEDĚLE/SONNTAG

17:00 | MOZARTEUM, ARCIDIJECÉZNÍ MUZEUM OLOMOUC
BESEDA / RUNDER TISCH

VIKTOR ULLMANN: CIZÍ PASAŽÉR
/ DER FREMDE PASSAGIER

Kurzý stůl o životě a díle skladatele světového jména
/ Diskussion zu Leben und Werk des Weltkomponisten

19:00 | MOZARTEUM, ARCIDIJECÉZNÍ MUZEUM
OLOMOUC | KONCERT / KONZERT

KE VZDÁLENÉ HVĚZDĚ 11
/ AN DEN FERNEN STERN 11

Klavírní recitál Marka Kappera z díla
V. Ullmanna, A. Schönberga, G. Kleina
aj. / Klavierkonzert von Mark Kappert
mit Werken von V. Ullmann,
A. Schönberg, G. Klein u. A.

20. 10. PONDĚLÍ/MONTAG

17:00 | DIVADLO HUDBY | VEŘEJNÁ PŘEDMÁŠKA / VEREINIGTE VORTRAG
»JDOU, BERGEL, UDELAJ MI FONTÁNUI!«
/ »GEHN'S BERGEL, MACHEN'S MIR A FONTAIN!«
ALFRED BERGEL – KRESBY Z TEREZINA
/ ZEICHNUNGEN AUS THERESIENSTADT

7. ro. výročí smrti olomouckého malíře a malíře v ghettu Terezií promluví
Dr. Arno-Kathrin Weise (Berlín) / Zum 70. Todestag des gebürtigen Olomouczers
und Malers im Ghetto von Theresienstadt hält Dr. Arno-Kathrin Weise
(Berlin) seinen Vortrag

19:00 | DIVADLO HUDBY | FILMOVÁ SERIE / FILMSERIE

PUNK JEWS | ISRAEL ROCKS

Izraelské hudební dokumenty / Dokumentarfilme zur israelischen Musik

21. 10. ÚTERÝ/DIENSTAG

17:00 | MOZARTEUM, ARCIDIJECÉZNÍ MUZEUM OLOMOUC | PŘEDMÁŠKA / VORTRAG

**VLASTA REITTEREROVÁ: VIKTOR ULLMANN
V KONTEXTU SVÉ DOBY A DRUHÝ ŽIVOT JEHO DÍLA**
/ VIKTOR ULLMANN IM KONTEXT SEINER ZEIT
UND DAS ZWEITE LEBEN SEINES WERKES

19:00 | DIVADLO HUDBY | FILMOVÁ SERIE / FILMSERIE

FUCKED UP GENERATION | IRAQ'N'ROLL

Izraelské hudební dokumenty / Dokumentarfilme zur israelischen Musik

22. 10. STŘEDA/MITTWOCH

19:30 | DIVADLO HUDBY | DIVADLO / THEATERAUFFÜHRUNG

HUGO HAAS SE VRACÍ
/ DIE RÜCKKEHR DES HUGO HAAS

DIVADLO PLYŠOVÉHO MEDVĚDKA

Biografická tragédie / Biographische Tragikomedie

23. 10. ČTVRTEK/DONNERSTAG

17:00 | MOZARTEUM, ARCIDIJECÉZNÍ MUZEUM OLOMOUC | PŘEDMÁŠKA / VORTRAG

MILAN KUNA: HUDBA V TEREZÍNĚ 1941–1945
/ MUSIK IN THERESIENSTADT 1941–1945

30. 10. ČTVRTEK/DONNERSTAG

19:30 | DIVADLO HUDBY | KONCERT / KONZERT

LÉTAJÍCÍ RABÍN: KLEZMER

/ DER FLIEGENDE RABBI: KLEZMERMUSIK

Partnerská / Veranstalter

MO
Moravské
Olomoucké
Muzeum

MO
Moravské
Olomoucké
Muzeum

Olomoucký úřad pro kulturu
Kulturní středisko Olomoucký kraj

Záštita / Ehrenschutz

- velvyslanec Státu Izrael v ČR I.E. GARY KOREN • ministr kultury ČR DANIEL HERMAN
- hejtman Olomouckého kraje JIŘÍ ROZBOŘIL • předseda města Olomouce MARTIN MAJOR

Partnerská / Unterstützer

MO
Moravské
Olomoucké
Muzeum

MO
Moravské
Olomoucké
Muzeum

MO
Moravské
Olomoucké
Muzeum

MO
Moravské
Olomoucké
Muzeum

MO
Moravské
Olomoucké
Muzeum

MO
Moravské
Olomoucké
Muzeum

MO
Moravské
Olomoucké
Muzeum

MO
Moravské
Olomoucké
Muzeum

MO
Moravské
Olomoucké
Muzeum

MO
Moravské
Olomoucké
Muzeum

MO
Moravské
Olomoucké
Muzeum

MO
Moravské
Olomoucké
Muzeum

MO
Moravské
Olomoucké
Muzeum

MO
Moravské
Olomoucké
Muzeum

MO
Moravské
Olomoucké
Muzeum

MO
Moravské
Olomoucké
Muzeum

MO
Moravské
Olomoucké
Muzeum

MO
Moravské
Olomoucké
Muzeum

MO
Moravské
Olomoucké
Muzeum

www.moravskemuzeum.cz

Albert Štorman-Stiftung

Stiftung Moravia

Stiftung Amadeus

Stiftung Mozart

Stiftung Mozart

Stiftung Mozart

Stiftung Mozart